

Univerzita Palackého v Olomouci

Pedagogická fakulta

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Diplomová práce

Bc. Jana Vaňková

Pedagogika – sociální práce

Kombinovaná forma

**Svěření dítěte do výchovy jiné fyzické osoby než
rodiče jako jedna z forem náhradní rodinné péče**

Olomouc 2012

vedoucí práce: PaedDr. Bronislava Štěpánková, Ph.D.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem svoji diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jsem jen uvedené pramenů a literatury.

Souhlasím s využitím své diplomové práce pro studijní a výukové účely.

Bc. Jana Vaňková

V Olomouci dne 4. 4. 2012

Poděkování

Děkuji vedoucí své diplomové práce PaedDr. Bronislavě Štěpánkové, Ph.D za čas, který mi věnovala při konzultacích, za pomoc, trpělivost a podnětné připomínky v průběhu psaní této práce.

Také všem prarodičům, kteří mi ochotně poskytli rozhovor, i když se často vraceli k událostem, které jsou pro ně citlivé a někdy i nepříjemné.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Jana Vaňková
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	PaedDr. Bronislava Štěpánková, Ph.D.
Rok obhajoby:	2012

Název práce:	Svěření dítěte do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče jako jedna z forem náhradní rodinné péče
Název v angličtině:	A child placed in the custody of another person than the parent as one form of the child custody.
Anotace práce:	Tématem diplomové práce je svěření dítěte do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče jako jedna z forem náhradní rodinné péče se zaměřením na péči prarodičů o vnoučata. Jejím cílem je zodpovědět, jak prarodiče tuto péči zvládají, jak se na ní podílejí rodiče a jaké problémy řeší. Text je rozdělen do dvou částí. Teoretická část se zabývá vymezením hlavních pojmů, v praktické části jsou prezentována data zjištěná ze spisů oddělení sociálně-právní ochrany dětí a výsledky rozhovorů s informanty. Na základě analýzy zjištěných dat jsou vysloveny poznatky uvedené v závěru práce.
Klíčová slova:	Rodina, náhradní rodinná péče, svěření do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče, participace rodičů na výchově a výživě dětí, problémy spojené s výchovou a výživou vnoučat.
Anotace v angličtině:	The aim of the thesis is to assess the impact of divorces on crime rate and misbehaviour of grandchildren and juveniles. Its target is to answer whether a divorce or a split up of the parents is directly related to committing of crimes and offences by children and juveniles and their misbehaviour. The text is divided into 2 parts. The theoretical one determines basic names, the practical one offers, in tables and charts, the data sourced and compiled from the files of authorities in charge of social and legal protection of children. Based on the collected

	data analysis there some conclusion featured in the final part of the thesis.
Klíčová slova v angličtině:	Family, substitute family care, consigning to another physical person's care instead of parents, parents' participation in children's nourishment and education, problems associated with grandchildren's nourishment and education.
Přílohy vázané v práci:	9
Rozsah práce:	123 stran
Jazyk práce:	Český jazyk

Obsah

Úvod.....	8
I Teoretická část.....	9
1 Rodina	10
1.1 Pojetí rodiny	10
1.2 Funkce rodiny	11
1.3 Rodina jako systém	12
1.4 Rodina a dítě.....	14
1.4.1 Rodina a duševní potřeby dítěte	14
1.4.2 Význam rodiny pro dítě	15
1.4.3 Interakce, soužití a sdílení v rodině	16
1.4.4 Funkčnost rodiny	17
1.5 Poruchy rodiny.....	19
1.5.1 Členění poruch rodiny	19
1.5.2 Následky poruch v rodině na dítěti.....	21
2 Náhradní rodinná výchova.....	24
2.1 Péče o děti, které se ocitnuly mimo vlastní rodinu	24
2.1.1 Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc	25
2.1.2 Osvojení	26
2.1.3 Pěstounská péče	26
2.1.4 Svěření do péče jiné fyzické osoby než rodiče.....	27
2.1.5 Ústavní výchova.....	27
2.2 Indikace náhradní rodinné péče	28
2.2.1 Dědičnost.....	29
2.2.2 Pohlaví	30
2.2.3 Tělesný zjev.....	30
2.2.4 Tělesný a zdravotní stav	31
2.2.5 Věk dítěte	33
2.2.6 Vývojová úroveň dítěte a vývojová prognóza.....	34
2.2.7 Mentální retardace.....	35
2.2.8 Vývojová retardace způsobená prostředím.....	35
2.2.9 Sociální faktory	36
3 Svěření dětí do péče jiných fyzických osob než rodičů.....	39
4 Kvalitativní výzkum.....	41
5 Metodologie výzkumu	44
5.1 Stanovení výzkumného problému	44
5.2 Volba přístupu	44
5.3 Jednotka zkoumání a zjišťování	44
5.4 Metody získávání dat	45
5.5 Hypotézy a otázky	46
5.6 Metoda zpracování dat	46
5.7 Metoda analýzy dat	47

II Praktická část.....	43
6 Realizace výzkumu.....	48
6.1 Analýza získaných dat	48
6.1.1 Přehledy počtu dětí, svěřených do péče jiné osoby než rodiče.....	48
6.1.2 Přehled způsobu ukončení svěřením dítěte do péče jiné osoby než rodiče.....	51
6.1.3 Věkový profil účastníků výzkumu v době, kdy došlo k převzetí dětí do péče.....	52
6.1.4 Důvody odchodu dětí z primární rodiny.....	53
6.1.4.1 Příčiny rozpadu primární rodiny, které vedly ke svěřením dítěte prarodičům	53
6.1.4.2 Kdo byl původcem návrhu na svěřením vnoučete do péče prarodičům.....	56
6.1.5 Původní představa a realita	58
6.1.5.1 Představa o době péče o dítě.....	58
6.1.5.2 Změny v osobním životě v souvislosti s převzetím vnoučete do péče.....	59
6.1.6 Spolupráce prarodičů s rodiči dětí.....	60
6.1.6.1 Pomoc rodičů při výchově dětí.....	60
6.1.6.2 Pomoc rodičů při finančním zajištění dětí.....	62
6.1.6.3 Kdo jim byl a je nápomocen	63
6.1.7 Problémy, které prarodiče řeší	65
6.1.7.1 Výchova vnoučat a problémy s tím spojené	65
6.1.7.2 Materiální zajištění vnoučat.....	67
6.1.7.3 Zda by něco změnili.....	69
6.2 Výzkumné závěry	70
7 Závěr	73
Seznam zkratk	74
Použitá literatura a prameny.....	75
Seznam příloh.....	76
Přílohy I – IX.....	77

Úvod

Od roku 1995 pracuji jako sociální pracovníce na oddělení sociálně právní ochrany dětí při Městském úřadě Boskovice (dále MěÚ). Ve své profesi jsem v kontaktu s prarodiči, kteří mají svěřená svá vnoučata do péče. Do těchto rodin docházíme a pomáháme řešit problémy, které se v souvislosti s výchovou dětí vyskytnou, jsme nápomocni při vyřizování různých záležitostí a v neposlední řadě poskytujeme poradenskou činnost. Každá tato rodina má svůj příběh, který s ní částečně prožíváme. Prarodiče podporujeme především psychicky, neboť jejich nová role je jistě velmi složitá a těžká. Kromě toho, že jsou svým způsobem „zklamáni“ svými dětmi, musí se ve věku, kdy by měli spíše odpočívat, věnovat svým zálibám, zajistit svým vnoučatům všestrannou péči jak materiální, tak výchovnou. Domnívám se, že těmto lidem je institucemi věnovaná malá pozornost a také podpora. Vzhledem k tomu, že se stále hledá co nejvhodnější typ náhradní rodinné výchovy, je a bude tato problematika i nadále aktuální.

Cílem diplomové práce je pokusit se zodpovědět hlavní výzkumnou otázku: : „*Jak zvládají prarodiče péči o svá vnoučata v případě soudního svěřeni do jejich péče*“. Práce se snaží upozornit na problematiku této náhradní rodinné výchovy. Z prostudování odborné literatury je zřejmé, že zmíněnému tématu nebyla dosud věnována patřičná pozornost. Většina prací se zabývá spíše dalšími druhy náhradní rodinné výchovy – osvojením, pěstounskou péčí, ústavní výchovou.

Moje diplomová práce by mohla směřovat k tvůrcům sociální legislativy, v jejichž možnostech je vyvinout snahu pomoci těmto osobám prostřednictvím legislativních změn a také k sociálním pracovníkům, kterým může pomoci poznat a pochopit úskalí této výchovy a vést ke zkvalitnění práce s prarodiči, kteří mají svěřená vnoučata do své péče.

Práce je rozdělena do dvou částí. V teoretické části se věnuji pojmům rodina a náhradní rodinná výchova. Samostatně pak svěřeni dítěte do péče jiné fyzické osoby než rodiče.

Dílním cílem teoretické části je charakteristika jednotlivých typů náhradní rodinné výchovy a rozbor vhodnosti výběru určitého typu této výchovy v souvislosti s osobou dítěte.

Ve druhé části budou analyzovány výsledky empirického výzkumu, na jejich základě budou vyřčeny závěrečné formulace hypotéz a zodpovězena hlavní výzkumná otázka.

I Teoretická část

1 Rodina

V této kapitole se budu věnovat pojmu rodina – definicí tohoto pojmu, funkcemi rodiny, významem rodiny pro dítě, poruchami rodiny a následky těchto poruch.

1.1 Pojetí rodiny

„Rodina je obecně chápána jako nejpůvodnější, nejpřirozenější a nejdůležitější lidská skupina a instituce, jako ekonomická jednotka i jako základní stavební prvek sociálních struktur.“¹

Z hlediska socializace je rodina ze tří primárních společenských skupin (spolu se skupinou předškolní, školní a pracovní a skupinou vrstevníků) skupinou nejdůležitější. Je totiž nevýznamnější součástí společenské mikrostruktury, která provází člověka, nebo se ho aspoň nějak dotýká ve všech fázích života.

V nejširším pojetí lze rodinu chápat jako průsečík vztahů jejích členů s nejrůznějšími komponentami prostředí ať blízkého či vzdálenějšího, přírodního a zvláště společenského.²

Definovat ji přesně je velmi obtížné, ne-li nemožné. Existuje totiž velmi mnoho jejích podob, variant i způsobů soužití v prostoru, času a formě. Proto je také v této souvislosti možno hledat jen ty nejdůležitější znaky, které by rodinu charakterizovaly ve vsí její variabilitě.

Z tohoto hlediska možno chápat „rodinu jako malou primární společenskou skupinu, založenou na svazku muže a ženy, na pokrevním vztahu rodičů a dětí či vztahu jej substituuujícím (osvojení), na společné domácnosti, jejíž členové plní společensky určené, uznané role vyplývající ze soužití a na souhrnu funkcí, jež podmiňují existenci tohoto společenství a dávají mu vlastní význam ve vztahu k jedincům i k celé společnosti“.

Rodina představuje biosociální systém, který neustále hledá a nachází své místo ve společnosti a přitom je společností znovu a znovu ovlivňován a formován. Funguje v plném rozsahu a má své opodstatnění jen tehdy, když uspokojuje potřeby a požadavky každého jejího člena, které jsou na ni tímto členem a zároveň společností kladeny. Aby rodina dostála všem těmto náročným požadavkům a dala smysl své existenci, musí plnit aspoň ty základní

¹ REICHEL, Jiří. *Kapitoly systematické sociologie*. Vyd. 2., přeprac. a dopl. / . Praha: Grada, 2008, 239 s. ISBN 978-80-247-2594-9, s. 177

² DUNOVSKÝ, Jiří et al. *Sociální pediatrie: Vybrané kapitoly*. 1. vyd. Praha: Grada, 1999, 284 s. ISBN 80-7169-254-9, s. 91

úlohy a funkce, které zabezpečují život člověka ve společnosti ve všech etapách jeho existence.³

V právních normách se zpravidla nesetkáváme s legální definicí pojmu rodina. Je to jednak způsobeno tím, že rodina je v pojetí jednotlivých společenských věd různě definována, jednak tím, že rodina sama o sobě není v naší právní úpravě subjektem právních vztahů. Subjekty jsou pouze její jednotliví členové a za členy rodiny jsou z hlediska práva považovány osoby, které spolu žijí ve společné domácnosti a jsou tzv. osobami blízkými. Občanský zákoník vymezuje v § 116 pojem osoby blízké tak, že se jimi rozumí příbuzní v řadě přímé, sourozenci a manžel.⁴

1.2 Funkce rodiny

V tradiční společnosti měla rodina široké spektrum funkcí, do nichž spadala například také výroba. V souvislosti s ekonomickým a sociální rozvojem rodina částečně přišla o svůj ekonomický význam, klíčový však zůstal i nadále její význam společenský.⁵ V současné době určuje místo rodiny ve společnosti několik základních funkcí.

- **Biologicko-reprodukční funkce**

Tato funkce má zabezpečovat udržení života početím a narozením nového člověka. Vztah muže a ženy nachází svůj vlastní smysl. Vznikne-li z něj nový jedinec, pak zde nachází svou genetickou výbavu. Tato funkce se sice může uplatnit i mimo rodinu, v rodině však nabývá svůj plný význam. Nejde totiž jen o to přivést dítě na svět, ale také mu zabezpečit potřebné podmínky pro život a další jeho vývoj.

- **Ekonomicko-zabezpečovací funkce**

Nevztahuje se jen na dítě v rodině, ale vztahuje se na všechny její členy. V minulosti byla zvláště důležitá její výrobní složka, v současné době se stala rodina převážně spotřební jednotkou zcela závislou na výrobní činnosti společnosti. Ale i dnešní rodina si udržuje určité prvky výroby, za které lze především pokládat vnitřní činnosti rodiny a které vytvářející její hmotné zabezpečení (úklid, příprava stravy, nejrůznější domácí činnosti, které nejsou koníčkem, ale nutností). Zabezpečovací funkce se však netýká jen oblasti materiální, ale

³ DUNOVSKÝ, Jiří et al. *Sociální pediatrie: Vybrané kapitoly*. 1. vyd. Praha: Grada, 1999, 284 s. ISBN 80-7169-254-9, s. 91-92

⁴ HRUŠÁKOVÁ, Milana a Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ. *České rodinné právo*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 1998. ISBN 80-723-9003-1, s. 12

⁵ MONTOUSSÉ, Marc a Gilles RENOARD. *Přehled sociologie*. Vyd. 1. Překlad Kateřina Dohnalová. Praha: Portál, 2005, 335 s. ISBN 80-717-8976-3, s. 285

postupně přechází do oblasti sociální, duševní až duchovní. Má tedy také v nejširším pojetí poskytovat svým členům životní jistoty.

- ***Funkce emocionální***

Emocionální funkce v rodině je vázána na plně rozvinutého člověka, zralého, odpovědného, pro kterého není citový vztah něčím chvilkovým, ale trvalou bází jistoty a citovým základem pro všechny její členy. Je jednou z nejdůležitějších podmínek či příčin, ale také jedním z následků společenské existence. Je potřebná stejně tak pro dospělé, jako pro děti, i když v různé podobě. Při tom je třeba zdůraznit, že zájem o dítě a sledování jeho prospěchu pramení především z emocionality, zajišťující harmonický život rodiny i pocit celkového uspokojení a životního naplnění pro všechny její členy.

- ***Funkce socializačně-výchovná***

Pozitivní emocionální vztahy i celková atmosféra v rodině jsou východiskem pro nejvýznamnější rodinnou funkci. Ta také zabezpečuje společenskou kontinuitu. Spočívá v opravdovém zájmu o dítě a kvalitní péči o ně, v jeho výchově, v jeho přijetí jaké je, porozumění mu v jeho vývoji a potřebách a požadavcích, jež nutno včas, náležitým způsobem a s plným zaujetím pro ně je uspokojovat a také rozvíjet všechny jeho schopnosti a síly. Při tom vždy prosazuje nejlepší zájem a prospěch dítěte, ochraňuje je před nepříznivými situacemi a učí ho, aby bylo samo schopno jim čelit a překonávat je.⁶

1.3 Rodina jako systém

Koncepcí systému rodiny se opírá o několik jednoduchých principů. Prvky tohoto systému nejsou jednotliví lidé sami o sobě, nýbrž lidé ve vzájemných interakcích a vztazích. Hovoříme o sítích vztahů. Rodinu nepoznáváme jen na základě znalosti jednotlivců, neboť chování každého ovlivňuje všechny ostatní. Systém má zpravidla své subsystémy. V rodině jsou dány nejčastěji generační příslušností, postavením v mocenské hierarchii, pohlavím, někdy také specifickými povahovými charakteristikami nebo specifickými zátěžemi, které jednotliví členové do rodiny vznášejí. Přirozeným subsystémem mohou být děti a opět jiným babička s dědečkem. Subsystémem však může být i matka s dcerou či otec se synem, matka s postiženým dítětem, matka se svou matkou v koalici proti všem ostatním apod. Zvláště důležité je, že porucha v jednom prvku, v jedné části, v jenom subsystému se nutně projeví ve funkci celku. Rodina může zůstat touž rodinou, jestliže se přestěhuje, ale nemůže být touž

⁶ DUNOVSKÝ, Jiří et al. *Sociální pediatrie: Vybrané kapitoly*. 1. vyd. Praha: Grada, 1999, 284 s. ISBN 80-7169-254-9, s. 92-93

rodinou, jestliže se něco stane dítěti, jestliže se matka stane závislou na alkoholu, jestliže zemře babička, jestliže otec naváže jiný citový vztah a rodinu zanedbává atd. Rodina jako systém (v tomto případě mikrosystém) je přitom zapojena do širšího společenského systému (mezosystému), k němuž patří příbuzenstvo, sousedé, přátelé a všichni ostatní, kdo rodinu obklopují a jsou s ní ve styku. Samozřejmě ji ovlivňují a sami jsou stykem s ní ovlivňováni. Rodině pomáhají, chrání ji, ale někdy ji také ruší, zatěžují svými nároky. Rodina je však zapojena ještě do dalšího, širšího systému sociálních vztahů, který ji obklopuje víceméně zvnějšku (ekosystém). Představují jej takové instituce jako zaměstnavatel, škola, jesle, služby, poradny, orgány péče o dítě, soudy apod. Spolu s tímto ekosystémem je rodina obklopena ještě širším okruhem společenských institucí (makrosystémem), které už jsou zcela neosobní a mají celospolečenský dosah. Současný stav těchto institucí je zpravidla výsledkem delšího předchozího vývoje a charakterizuje danou společnost ve srovnání se společnostmi jinými. Jde o společenské normy a postoje, obecně uznávané hodnoty, zákony a předpisy, tradice, zvyky, výchovné praktiky, ale i předsudky, pověry a společenské mýty.

Tak jako v každém systému i v tom rodinném dochází ke změnám, které jsou v podstatě dvojího druhu – kontinuální, diskontinuální. Každé přinášejí systému jiné zátěže a komplikace a uvádějí v činnost jiné adaptační mechanismy. Kontinuální změny jsou pozvolné. V případě rodiny jsou v podstatě dány postupem času čili vývojem, dospíváním, stárnutím jednotlivých jejích členů i stárnutím systému jako celku. Jiná je rodina s malým kojencem, jiná s dítětem předškolním, se školákem, s dítětem jdoucím do tanečních či s dítětem, které se osamostatnilo. Diskontinuální změny jsou víceméně náhlé a jejich nositeli jsou tzv. události. Rodina po nich nemůže být tím, čím byla před nimi. Takovými událostmi jsou např. narození dítěte, rozvod rodičů, nový sňatek jednoho z nich – něco, co překračuje hranice obvyklosti. Proto se také někdy užívá termínu „kritická událost“, aby se zdůraznila potřeba na straně postiženého systému vyvinout zvláštní adaptační úsilí. Kritické události přinášejí totiž určité nároky, zátěže, stresy, jejichž zvládnutí či překonání vyžaduje obranyschopnost postiženého systému a mobilizaci obraných sil. Vyžaduje však i ovládnutí patřičných adaptačních strategií a mechanismů, přičemž záleží ještě na řadě dalších činitelů (materiálních, sociálních, osobnostních), má-li být výsledek uspokojivý. Může ovšem dojít ke kumulaci kritických událostí a následných stresů, kdy jedna víceméně zákonitě vyvolává druhou. Podstatnou vlastností dokonalých systémů – k nimž patří psychofyzický organismus člověka jako jedince i rodina jako lidské společenství – je, že do jejich programu je už zabudována schopnost sebezáchovy a sebeopravy. I rodinný systém narušený, zatížený nebo ohrožený kritickou

událostí má většinou tendenci znovu se stabilizovat, obnovit svou funkci, reparovat se, třeba za cenu určitých obětí.⁷

1.4 Rodina a dítě

Rodina zdaleka není jedinou institucí, která bude pečovat o prospěch, ochranu, výchovu a vzdělávání dítěte a která tedy bude mít vliv na utváření jeho osobnosti. Svoji roli tu hraje škola, kamarádi, přátelé, zaměstnání, ale rodina má mezi všemi přece jen jedinečné a výsadní postavení v několika směrech. Za prvé - jen ona stojí na začátku – a má tedy možnost ovlivňovat vývoj dítěte v jeho nejcitlivějších fázích. Za druhé - nejpřirozenějším způsobem a nejvydatněji může uspokojovat základní psychické potřeby dítěte. A za třetí - je modelem mezilidských vztahů, který si dítě ponese dál do života a kterým bude poměřovat všechny vztahy další, do nichž samo vstoupí.⁸

1.4.1 Rodina a duševní potřeby dítěte

V rodinném životě se přirozeným způsobem a velice účelně uspokojují základní duševní potřeby dítěte. Věda jich rozpoznala celkem pět.

- 1) Je to jednak potřeba náležitého přísunu podnětů zvenčí. Aby se centrální nervový systém dítěte mohl naladit na patřičný výkon, musí být sycen podněty z okolí. Ty mu zprostředkují jeho smysly a ono je od prvních dnů života uzpůsobeno k tomu, aby je přijímalo a zpracovávalo. Už dávno neplatí, že se má dítě nechat jen v klidu a že se má čekat, až ono samo začne nějakou činnost. To, že si s dítětem povídáme, když ono nám ještě dávno neodpovídá, mazlíme se s ním, děláme mu legraci a zábavu, hrajeme si s ním a dovádíme, to je báječná, jedinečná vývojová stimulace.
- 2) Za druhé je tu potřeba „smysluplného světa“. Aby se totiž z podnětů staly poznatky a zkušenosti, musí být v podnětech nějaký řád a smysl. To je základ veškerého učení.
- 3) V pořadí třetí potřebou je potřeba životní jistoty. Ta se nejvydatněji naplňuje v citových vztazích k lidem, kteří jsou kolem dítěte a kteří k němu patří. Ne nadarmo se říká, že teprve s jistotou v zádech se vydává dítě na dobrodružné výpravy za poznáním světa. Bez této jistoty ho ovládá úzkost, která svazuje nebo provokuje

⁷ MATĚJČEK, Zdeněk. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992, 223 s. ISBN 80-04-25236-2, s. 34 - 36

⁸ MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994, 98 s. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-852-8283-6, s. 16

k tomu, aby ji člověk překonával nějakým společensky nežádoucím způsobem. Nejčastěji se projevuje agresivním chováním vůči slabším.

- 4) Na čtvrtém místě můžeme uvést potřebu vlastní společenské hodnoty, potřebu být uznáván a oceňován, či prostě přijímán. Vědomí této hodnoty bývá označováno jako „identita“, čili vědomí vlastního já, neboli sebevědomí. To se má samozřejmě utvářet zdravě, což v našem případě znamená, že ten, kdo má dost jistoty sám v sobě, může být oporou i druhým.
- 5) Za páté je tu potřeba otevřené budoucnosti, neboli životní perspektivy. Uspokojení této potřeby umožňuje žít v čase, od minulosti do budoucnosti, na něco se těšit, k něčemu směřovat, o něco se snažit. Typické pro děti v dětských domovech například je, že se nemají na co těšit a o co se snažit.⁹

Na závěr můžeme říci, že pro dítě je podstatné, aby se v rodině cítilo v bezpečí. Potřeba životní jistoty je zřejmě potřebou nejvýznamnější. Ještě dávno předtím, než má malé dítě pro jednotlivé členy rodiny nějaké pojmenování, poznává, na koho je spolehnutí a s kým je mu dobře. A podle úrovně jistoty, kterou zažívá v celém svém rodinném společenství, si vytváří jistotu svou, tedy sebe-jistotu – sebe-vědomí.¹⁰

1.4.2 Význam rodiny pro dítě

Na rodinu lze – a je třeba – nahlížet z více hledisek, z různých perspektiv: z hlediska společnosti, z hlediska domácnosti, mnohdy ztotožněné s rodinou, z hlediska některého z dospělých partnerů. Hledisko dětí zůstává povětšinou stranou. Přitom rodina má pro dítě nezastupitelný význam. Dítě se do ní rodí, dostává od ní či přesněji od svých rodičů genetickou výbavu, má rozhodující vliv na celkový rozvoj jeho osobnosti, zvláště v nejranějším období jeho dětství a to jak v oblasti tělesné, duševní tak i sociální.

Rodina určuje sociální status dítěte, je rozhodující, pokud jde o jeho sociální prestiž a sociální sebeuvědomění. Prostřednictvím rodiny si také dítě uvědomuje své místo a svou roli ve společnosti. Rodina je mikrosvět, vzorová společnost, ve které si dítě osvojuje základní vzorce chování, návyky, dovednosti a strategie, které jsou pak rozhodující pro jeho orientaci ve společnosti, především v interpersonálních vztazích. Rodina, sociální vztahy v ní a způsob

⁹ MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994, 98 s. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-852-8283-6, s. 25 - 26

¹⁰ MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994, 98 s. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-852-8283-6, s. 16

výchovy pro něj pak budou zázemím, ze kterého bude vycházet, až si založí svou vlastní rodinu.¹¹

O rodinném soužití je možné mluvit tam, kde dítě uspokojuje psychické potřeby rodičů a rodiče uspokojují potřeby dítěte (nejen rodičů, ale i vychovatelů, kteří nejsou biologickými rodiči). Jde o vzájemnost potřeb a jejich uspokojování, což současně znamená vzájemnost spokojenosti, radosti a ostatních pozitivních prožitků, které takové uspokojování potřeb nutně provázejí. Podmínkou pro takovouto vzájemnost ovšem je, že dítě svým vychovatelům v psychologickém slova smyslu patří, že je přijali za své, že jsou na jeho osudu osobně angažovaní. Jestliže je ovšem někdo na osudu dítěte bytostně zúčastněn, nemůže zůstat jen nezaujatým pozorovatelem a usměrňovatelem jeho chování. Rodinnou výchovu tedy nutně charakterizuje i určité citové napětí. Charakteristickým znakem této výchovy je tedy vytváření hlubokých a trvalých citových vztahů mezi dítětem a jeho vychovatelem. V citových vztazích se nejvydatněji uspokojuje základní psychická potřeba životní jistoty. Děti lásku přijímají, ale také ji vracejí. Rodiče si zpravidla velmi dobře uvědomují, že dítě je k nim vázáno hlubokým citovým vztahem a touží si jej udržet.¹²

Je pravdou, že velký důraz, ne-li největší, je kladen na uspokojení osobních psychických potřeb dospělého člověka soužitím s dětmi. Ovšem je pravděpodobné, že teprve na určité ekonomické úrovni rodiny se stává dítě pro své rodiče a pro společnost, v níž žijí, hodnotou citovou. Často teprve tam, kde neprobíhá denní zápas o přežití, přestává být dítě zátěží.¹³

1.4.3 Interakce, soužití a sdílení v rodině

Pro rodinu je typický „interakční“ model výchovy. Ve výchově totiž nejde o jednostranné záměrné a cílevědomé působení aktivního vychovatele na pasivního vychovávaného, tedy dospělého na dítě, ale o vzájemné působení jednoho na druhého. Dospělý vychovatel je také vychováván (lépe řečeno výchovně ovlivňován) svých vychovávaným dítětem. Příznačným rysem rodinné interakce je výměna citových podnětů a citového zaujetí všech zúčastněných. Rodinný vychovatel nemůže být jen chladným pozorovatelem chování dítěte a obdarovatelem patřičných dávek výchovných odměn a trestů. Je nutně účastníkem interakce. Každý projev

¹¹ DUNOVSKÝ, Jiří et al. *Sociální pediatrie: Vybrané kapitoly*. 1. vyd. Praha: Grada, 1999, 284 s. ISBN 80-7169-254-9, s. 98 - 99

¹² MATĚJČEK, Zdeněk. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992, 223 s. ISBN 80-04-25236-2, s. 29

¹³ MATĚJČEK, Zdeněk. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992, 223 s. ISBN 80-04-25236-2, s. 41

dítětem se ho osobně dotýká, takže nutně dává najevo svoji libost nebo nelibost. Prožívá hrdost nad úspěchy svého dítěte a zklamání nad jeho neúspěchy.

Pro rodinu je příznačné, že princip soužití a sdílení je povýšen nad výchovnou technologii, již se myslí především vhodné užívání odměn a trestů. Rodič ale i vychovatel si musí zachovat patřičný odstup a nadhled, má-li uvážlivě a programově výchovně působit. Avšak při soužití, znamená-li skutečné žití spolu a nikoli jen vedle sebe, je citová neutralita sotva možná. Rovina angažovanosti a osobního vztahu nutně převyšuje všechny ostatní. Je to neodmyslitelná charakteristika rodinné výchovy a zřejmě i její hlavní síla. V rodině se dávají odměny bez zásluhy a odpouští se bez odčinění. Lidé, kteří spolu žijí, mají tendenci dělat radost jeden druhému, obdarovávat se, projevovat svůj kladný citový vztah, přičemž prožitek radostného uspokojení má ten, kdo dává, i ten, kdo přijímá. Příležitosti k tomu se vyhledávají a nečeká se, až si to ten druhý zaslouží. Podobně je tomu s trestem. Ten se v rodině málokdy ukládá s chladnou myslí. Pro rodiče i rodinné vychovatele je typické, že se jim vnitřně uleví, když mohou trest čestně odvolat, nebo jej pokládat za skončený.¹⁴

V rodině na rozdíl od jiných výchovných institucí není přísně oddělen životní čas a životní prostor vychovatelů a dítěte. Naopak jde o jejich dalekosáhlé vzájemné sdílení. To je také základním předpokladem pro učení a vzdělávání, které bychom mohli označit jako „školu života“, tj. učení nápodobou, učení identifikací, učení přitažlivými vzory, společnou činností, soužitím, nikoli výukovými metodami podle osnov a učebnic. Velký význam mají rozhovory u rodinného stolu, společné plánování, předávání modelů společenských vztahů, postojů, hodnot. Vychovatelé v rodině zpravidla před dítětem roli otce a matky nehrají, ale tuto roli žijí – jsou v ní.¹⁵

1.4.4 Funkčnost rodiny

Při zjišťování úrovně funkčnosti rodiny se opíráme o hodnocení osmi diagnostických kritérií: složení rodiny, stabilita rodiny, její sociálněekonomická situace (vycházející z věku, z rodinného stavu, vzdělání, zaměstnání rodičů, z příjmu a bydlení rodiny), dále osobnost rodičů, jejich zdravotní i psychický stav a úroveň jejich společenské adaptace, sourozenců dítěte a konečně zájem o dítě a péče o ně.

¹⁴ MATĚJČEK, Zdeněk. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992, 223 s. ISBN 80-04-25236-2, s. 32-33

¹⁵ MATĚJČEK, Zdeněk. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992, 223 s. ISBN 80-04-25236-2, s. 31

Na základě rozsáhlého ověření je možné stanovit čtyři základní skupiny či pásma funkčnosti rodinného systému a jeho případných poruch.

- 1) Funkční rodina – je v ní zajištěn dobrý vývoj dítěte a jeho prospěch. Takových rodin je v běžné populaci valná většina (až 85 procent).
- 2) Problémová rodina – rodina, ve které se vykytují závažnější poruchy některých nebo všech funkcí, které však vážněji neohrožují rodinný systém či vývoj dítěte. Rodina je schopna tyto problémy vlastními silami řešit či kompenzovat za případné jednorázové či krátkodobé pomoci zvenčí. Pro pracovníky orgánu sociálně-právní ochrany dětí znamenají tyto rodiny potřebu zvýšené pozornosti a sledování. Problémových rodin se v populaci vyskytuje kolem 12 až 13 procent.
- 3) Dysfunkční rodina – je rodina, kde se vyskytují vážné poruchy některých nebo všech funkcí rodiny, které bezprostředně ohrožují nebo poškozují rodinu jako celek a zvláště vývoj a prospěch dítěte. Tyto poruchy, dysfunkce, které není rodina schopna již sama zvládnout, si vyžadují společenské aktivity, aby bylo možno je odstranit. Většinou jde o celou řadu opatření nejrůznějšího charakteru známých pod termínem sanace rodiny. Zde je třeba zvážit, kam až podporovat takovou rodinu a od kdy se postavit v zájmu a prospěchu dítěte proti ní (např. zbavením rodičovských práv). Těchto rodin se vyskytuje kolem dvou procent.
- 4) Afunkční rodina – poruchy v této rodině jsou tak velkého rázu, že přestává plnit svůj základní úkol a dítěti závažným způsobem škodí, či ho dokonce ohrožuje v samotné existenci. Sanace takové rodiny je bezpředmětná, zbytečná a jediným řešením, které dítěti může prospět, je vzít ho z této rodiny a umístit ho do rodiny jiné, náhradní. Není-li to možné, tedy jinam, například do ústavního zařízení. V populaci se vykytuje takových rodin asi půl procenta.¹⁶

V současné době se věnuje mnoho pozornosti rodinám se zanedbávaným, případně týraným dítětem, kdy týráním dětí se v odborné literatuře míní jejich nepřiměřené fyzické trestání. Zanedbáváním dítěte se míní rodičovská nevládnost vůči podstatným potřebám dítěte – takoví rodiče nereagují na zřetelné signály nouze nebo deprivace svých dětí. Týrání a zanedbávání dítěte bývá definováno jako jakákoli interakce rodiče s dítětem, nebo chybění této interakce, která dítě poškozují vývojově, emočně nebo tělesně. Společným

¹⁶ DUNOVSKÝ, Jiří et al. *Sociální pediatrie: Vybrané kapitoly*. 1. vyd. Praha: Grada, 1999, 284 s. ISBN 80-7169-254-9, s. 106 - 109

rysem obou typů rodin je necitlivost k potřebám dítěte.¹⁷ Tyto rodiny bychom mohly zařadit mezi dysfunkční a afunkční rodiny.

1.5 Poruchy rodiny

Poruchou rodiny rozumíme takovou situaci, kdy rodina v různé míře neplní základní požadavky a úkoly dané společenskou normou a vyjádřené v očekávání na přiměřené začlenění jejích členů do společnosti, v našem případě především dětí. V obecném pojetí můžeme poruchu rodiny také vyjádřit jako selhání některého člena nebo členů rodiny, jež se projevuje v nedostatečném plnění některých nebo všech základních rodinných funkcí.¹⁸

1.5.1 Členění poruch rodiny

Rodinné poruchy ve vztahu k dítěti jsou významné právě závažností úlohy, kterou rodina zaujímá ve vývoji dítěte a ovšem i péči o ně. Příčin poruch je velké množství a jsou vázány na jednu, na několik nebo na všechny základní funkce rodiny. Nejvýznamnější je porucha funkce socializačně výchovné, proto je na ni v této práci založen způsob klasifikace poruch rodiny ve vztahu k dítěti. Podle příčin, proč je o dítě málo, nedostatečně nebo vůbec postaráno dělíme poruchy na:

- objektivní – na vůli rodičů nezávislé,
- subjektivní – na vůli rodičů závislé,
- smíšené.¹⁹

To lze v podstatě zjistit podle toho, zda se rodiče mohou, či nemohou, chtějí, či nechtějí, dovedou, či nedovedou (neumějí) o dítě náležitě starat.

1) *Rodiče se o dítě nemohou starat*

Důvody, proč se rodiče o dítě nemohou starat, spočívají někdy v nepříznivých přírodních podmínkách a situacích, jindy v poruchách fungování celé společnosti (válka, bída, hladomor), v našich podmínka ale hlavně v případě narušení celého rodinného systému (např. jeho rozbití objektivními příčinami jako nemoc, úmrtí, invalidita apod.). V neposlední řadě

¹⁷ MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3. rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003, 161 s. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), sv. 3. ISBN 80-864-2919-9, s. 111

¹⁸ DUNOVSKÝ, Jiří et al. *Sociální pediatrie: Vybrané kapitoly*. 1. vyd. Praha: Grada, 1999, 284 s. ISBN 80-7169-254-9, s. 101

¹⁹ DUNOVSKÝ, Jiří et al. *Sociální pediatrie: Vybrané kapitoly*. 1. vyd. Praha: Grada, 1999, 284 s. ISBN 80-7169-254-9, s. 102

také v případě samotného problému života rodičů a jejich možnosti starat se o děti, nebo nepříznivého zdravotního stavu dítěte, který mu zabraňuje žít doma. Ve všech těchto případech bývají nedostatky péče o dítě provázeny zájmem rodičů o dítě, někdy i velmi značným.

2) Rodiče se neumějí či nedovedou starat o dítě

Důvody, proč se rodiče neumějí či nedovedou starat o dítě, lze hledat především v rodinném systému a dále v jedincích samých. Většinou jde o situace, kdy rodiče nejsou schopni zabezpečit dětem alespoň přiměřený vývoj a uspokojit jejich základní potřeby, a to buď proto, že jsou značně nezralí, anebo proto, že nejsou schopni se vyrovnat se zvláštními situacemi, jako je mimomanželské narození dítěte, handicapované dítě, dítě přijaté do náhradní rodiny atd. Dále je možné sem zařadit situace, kdy rodiče nejsou schopni přijmout základní společenské normy. Zvláštním problémem vázaným k posledním dvěma okolnostem, je narušená struktura a stabilita rodiny nejrůznějšími příčinami. Částečně sem můžeme zařadit situace dětí rozvádějících se či rozvedených rodičů, kteří nevědí, jak si počínat v těchto konfliktních podmínkách. Stále častěji však spor rodičů o dítě přechází do třetí skupiny, ve které rodiče dětem ubližují a používají je jako nástroje pro svou nenávist a odpor vůči druhému rodiči. Také je potřeba uvést situace, kdy se jeden z rodičů nemůže starat o dítě, protože mu druhý rodič, který má dítě ve své péči, bezdůvodně zabraňuje ve styku s ním.

3) Rodiče se nechtějí o dítě starat

Třetí kategorií rodinných poruch z hlediska socializačně výchovné funkce představují takové situace, kdy se rodiče nechtějí o děti starat. Příčiny spočívají v nejrůznějších poruchách osobnosti rodičů, které způsobují, že náležitě neplní rodičovské povinnosti. Zájem rodičů o dítě není dobrý, někdy jde dokonce o hostilní postoje. Rodiče neposkytují dětem potřebnou péči a v některých případech je dokonce opouštějí. V hierarchii svého hodnotového systému dávají přednost jiným hodnotám než dětem. Poruchy mají většinou vnitřní charakter. Většinou se jedná o děti sociálně osiřelé a děti bezprostředně ohrožené vlastním rodinným prostředím.

Výslednicí všech těchto forem poruch rodiny je nedostatečná, žádná nebo škodlivá péče o dítě, kterou lze označit jako zanedbávání dítěte jak v oblasti somatické tak psychické. Ta se v nedávné minulosti také stala součástí významného syndromu týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte (syndrom CAN).

1) *Rodiče dítě týrají a zneužívají*

Zvláštní kategorií poruch rodinných představují situace, kdy rodiče dětem vědomě ubližují, týrají je a zneužívají. Mají k dětem hostilní, nepřátelský vztah, který se projevuje násilím na nich i nejrůznějšími škodlivými praktikami včetně sexuálního zneužívání. Takové zacházení může vést až k smrti dítěte.

2) *Rodiče se o dítě nadměrně starají*

Protipólem právě uvedené velmi závažné poruchy rodiny ve vztahu k dítěti je nadměrná péče o dítě a zájem o ně. V současné době, kdy klesá počet dětí v rodině, zvyšuje se věk rodičů, se zvyšují nároky na dítě a dítěti se někdy dostává větší pozornosti, než je třeba. To vede k rozmazlování, nepřipravenosti na samostatný život, nerespektování druhých apod.²⁰

1.5.2 **Následky poruch v rodině na dítěti**

Pokud dítě vyrůstá v problémové, disfunkční nebo afunkční rodině, neobejde se to samozřejmě bez důsledků na jeho vývoji. Když nedojde k újmě tělesné a fyzické, nepochybně zde dojde k újmě psychické. Jedním z projevů této újmy je psychická deprivace.

„Deprivanti (od slova deprivace - lat. zprostit) jsou lidé, kteří z biologických, psychologických nebo sociokulturních důvodů nedosáhli lidské normality či o ni přišli.“²¹

Psychická deprivace je psychický stav, který vznikl následkem takových životních situací, kdy jedinci není dána příležitost uspokojovat některé základní psychické potřeby v dostačující míře a po dosti dlouhou dobu. Zatím je dobře definováno a výzkumně ověřeno asi pět takových vitálních potřeb, o kterých jsem psala již v podkapitole rodina a duševní potřeby dítěte. Pro jejich významnost je ještě jednou krátce zmíním.

1) *Potřeba určitého množství, proměnlivosti a kvality vnějších podnětů.* Její uspokojení umožňuje naladit organismus na žádoucí úroveň aktivity.

2) *Potřeba určité stálosti, řádu a smyslu v podnětech.* Uspokojení této potřeby umožňuje, aby se z podnětů, které by jinak byly chaotické a nezpracovatelné, staly zkušenosti, poznatky a pracovní strategie. Jde tedy o základní podmínky pro jakékoli učení.

²⁰ DUNOVSKÝ, Jiří et al. *Sociální pediatrie: Vybrané kapitoly*. 1. vyd. Praha: Grada, 1999, 284 s. ISBN 80-7169-254-9, s. 104 - 105

²¹

hlouposti a

. Praha: Makropulos, 1996, 303 s. ISBN 80-901-7768-9, s. 44

3) *Potřeba prvotních emocionálních a sociálních vztahů.* Náležité uspokojování této potřeby přináší dítěte pocit životní jistoty a je podmínkou pro žádoucí vnitřní integraci jeho osobnosti.

4) *Potřeba společenského uplatnění a společenské hodnoty.* Z jejího uspokojení vychází zdravé uvědomění vlastního já, vlastní identity. To pak je dále podmínkou pro osvojení užitečných společenských rolí a hodnotných cílů životního snažení.

5) *Potřeba otevřené budoucnosti nebo životní perspektivy.* Její uspokojení dává lidskému životu časové rozpětí a podněcuje a udržuje v člověku jeho životní aktivitu. Jde o dimenzi naděje.

Základní potřeby můžeme ovšem hodnotit jen ve vztahu k individualitě dítěte a ke společnosti, v níž vyrůstá. I když uvedené základní potřeby jsou zřejmě platné pro všechny lidské kultury, jsou v různých kulturách různě pocíťované jako naléhavé a na jejich uspokojení je kladen různý důraz. Tak např. někde je pokládáno za žádoucí vést dítě k zdrženlivosti a pasivitě, jinde se naopak preferuje aktivita a podnikavost. V některých kulturách je vítáno, aby děti byly co nejdéle závislé na rodičích, v jiných se musí co nejdříve osamostatnit.

Dalším možným následkem poruch rodiny je hůře rozpoznatelná psychická újma - psychická subdeprivace. Nálezy u subdeprivovaných dětí nejsou tak výrazné, dramatické a zřetelně ohraničené a objevují se u dětí, které vyrůstají ve vlastních rodinách, avšak za méně příznivých sociálních a emocionálních podmínek.²² I přesto je psychická subdeprivace závažným společenským jevem. Netýká se relativně malého počtu dětí v ústavech, ale nepoměrně většího počtu dětí v rodinách, které jsou navenek třeba zcela nenápadné. Takové rodiny také přirozeně nejsou předmětem pozornosti a zájmu orgánů sociálně-právní ochrany dětí ani zdravotnických institucí. Do budoucna totiž vedou k utváření rodičovských postojů nevýhodným směrem, takže je tu nebezpečí přenosu nepříznivých vlivů na příští generaci. Celý problém psychické subdeprivace si můžeme představit jako plovoucí ledovec. Nad hladinu v našem případě vyčnívá jen vážnější sociální patologie, k níž subdeprivace přispěla (agresivita, alkoholismus, drogy, kriminalita apod.). Pod hladinou je skryto mnohem širší, mohutnější zázemí, ze kterého za „příhodných“ podmínek ona vážnější sociální patologie vyrůstá. Citové ochuzení je totiž zvláště úrodnou půdou pro pozdější asociálnost.²³

²² MATĚJČEK, Zdeněk. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992, 223 s. ISBN 80-04-25236-2, s. 115 - 116

²³ MATĚJČEK, Zdeněk. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992, 223 s. ISBN 80-04-25236-2, s. 126

Jednu z kategorií psychicky deprivovaných dětí představují děti adoptované nebo v pěstounské péči, jejichž zvláštní chování není novým rodičům nebo pěstounům srozumitelné. Nejčastěji jde o postoj těchto dětí ke škole a k učení (postoj povrchně zaujatého a bavícího se diváka, nikoli angažovaného pracovníka), nedostatek věrnosti (dítě by odešlo s kýmkoli, kdo je zaujme), malá citová přichylnost, ale někdy i dlouho přetrvávající náhradní uspokojování citových a sociálních potřeb (dumání palce, autoerotické projevy, přejídání, schovávání jídla, trápení zvířat nebo slabších dětí, žalování apod.).²⁴

²⁴ MATĚJČEK, Zdeněk. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992, 223 s. ISBN 80-04-25236-2, s. 128

2 Náhradní rodinná výchova

Instituce nevlastního rodičovství stejně jako instituce osvojení dítěte neboli adopce, je jistě tak stará, jako rodina samotná. Kulturní vývoj pak dal tomuto „přijetí cizího dítěte“ různé formy a pojistil je zákony, neboť společnost poznala, že jde o nesmírně důležitou věc. Jde totiž o záchranu lidského jedince a společnost mnoho získává, neboť jinak by onen jedinec buď vůbec nepřežil, nebo by se v jiné, nerodinné výchově zkazil natolik, že by společnosti nebyl k užítku, nýbrž ke škodě. Tak i u nás máme výběr možností rodinné výchovy pro ty děti, které z nějakého důvodu nemohou vyrůstat ve své vlastní rodině.²⁵ Je to tehdy, kdy rodiče nejsou, nebo byli z nějakého důvodu od dítěte odloučeni, anebo se o dítě nemohou starat, protože jsou např. vážně či dlouhodobě nemocní, postižení apod. Závažnější je však situace, kdy se rodiče nechtějí o dítě starat, odmítají je či odkládají mimo domov. Nejtěžší a také nejsložitější jsou ty stavy, kdy dítě nebo děti musí být rodičům odebrány. Nejčastěji se tak stává, protože jim ubližují, zneužívají a týrají je. Podle zákona o rodině pak hrubým způsobem zneužívají svá práva nebo neplní své povinnosti.

Zcela zvláštní případy představují děti, většinou již starší, které odmítají žít ve vlastní rodině. Své rodiče nenávidí, utíkají od nich a většinou se rozhodují pro život mimo domov.

Vedle těchto hlavních důvodů, pro něž se dítě ocitá mimo svou vlastní rodinu, je samozřejmě celá řada dalších. Ty se mohou také různě kumulovat nebo vzájemně prolínat. Jde např. o děti handicapované a opuštěné, nedonošené, děti narozené mimo manželství.²⁶

2.1 Péče o děti, které se ocitnuly mimo vlastní rodinu

Řešení osudu dětí, které se ocitnuly se mimo vlastní rodinu, představuje složitý, interdisciplinární proces. O jeho pojetí, způsobech a formách se vedou již po staletí často velmi ostré diskuze a hledají se nejvhodnější cesty, jak mu co nejlépe nahradit ztracenou rodinu a uspokojit všechny jeho základní potřeby. Především jde o zásadní rozpor – umístit dítě v ústavu či v náhradní rodině. Hledání účinného systému péče o děti žijící mimo vlastní rodinu ve všech rozvinutých zemích vede k pozvolnému konsenzu, který by měl zajistit optimální, byť nutně velmi alternativní péči o tyto děti.

²⁵ MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994, 98 s. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-852-8283-6, s. 21

²⁶ DUNOVSKÝ, Jiří et al. *Sociální pediatrie: Vybrané kapitoly*. 1. vyd. Praha: Grada, 1999, 284 s. ISBN 80-7169-254-9, s. 220

Prvním a rozhodujícím principem péče o tyto děti je sanace jejich vlastní rodiny. Všude tam, kde je to možné (týká se to hlavně problémových a dysfunkčních rodin), je třeba dítěti uchovat jeho rodinné prostředí. Znamená to za aktivní účasti všech složek péče o dítě pomoci rodičům tak, aby mohli mít dítě u sebe a vychovávat je, anebo aby se k nim mohlo co nejdříve vrátit, jestliže již bylo umístěno mimo rodinu. Tato pomoc spočívá v rozsáhlé preventivní práci, která by měla také včas signalizovat všechny závažné změny v rodinném prostředí a také je upravovat či pomáhat upravovat tak, aby dítě nemuselo žít mimo svou rodinu, nebo o ni zbytečně nepřicházelo. Nejposlednější zkušenosti z USA, Německa a dalších zemí ukazují, že tento princip je velmi efektivní, podstatně lacinější a děti nepřicházejí o své rodinné prostředí. Znamená to ovšem mít dostatek kvalifikovaných sociálních pracovníků, které pracují přímo v ohrožených rodinách s dětmi a nebát se umístit jednu takovou sílu do tří až čtyř rodin, s nimiž delší nebo kratší dobu žije a provádí skutečnou rodinnou terapii.²⁷ To ovšem, dle mého názoru, v našich podmínkách zatím není možné. Je to především z důvodu nedostatku pracovníků, kteří by s rodinami intenzivně pracovali. A přesto, že se o tomto nedostatku již několik let hovoří, zatím nedošlo k žádné systémové změně, která by situaci řešila.

Nezdaří-li se dosáhnout cíle prací s rodinou, pak je nutno uvažovat o umístění dítěte mimo ni. Při tom záleží na důvodech, proč se tak stává a pak na celkové situaci dítěte a jeho rodiny. Kde se jeví předpoklad krátkodobého pobytu dítěte mimo rodinu, tam je třeba uvažovat o pobytu ve více méně neutrálním prostředí, které by dítě rodině neodcizovalo, naopak poskytovalo možnosti jeho návratu domů. Takovým místem je umístění u jiné osoby než rodiče, anebo v ústavu (buď kojeneckém ústavu do jednoho roku, nebo v některém typu dětského domova). To předpokládá podle situace buď pouze dohodu rodičů s touto osobou nebo ústavem, anebo rozhodnutí soudu o svěřeni dítěte do péče jiné osoby nebo o ústavní výchově.²⁸

2.1.1 Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc

Pokud je možné dítě umístit na kratší dobu s předpokladem jeho návratu do rodiny, lze jeho pobyt zajistit v tzv. zařízeních okamžité pomoci, jejichž existenci upravuje Zákon o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb. ve znění pozdějších předpisů. „Zařízení pro děti

²⁷ DUNOVSKÝ, Jiří et al. *Sociální pediatrie: Vybrané kapitoly*. 1. vyd. Praha: Grada, 1999, 284 s. ISBN 80-7169-254-9, s. 225

²⁸ DUNOVSKÝ, Jiří et al. *Sociální pediatrie: Vybrané kapitoly*. 1. vyd. Praha: Grada, 1999, 284 s. ISBN 80-7169-254-9, s. 225 - 226

vyžadující okamžitou pomoc poskytují ochranu a pomoc dítěti, které se ocitlo bez jakékoliv péče nebo jsou-li jeho život nebo příznivý vývoj vážně ohroženy anebo ocitlo-li se dítě bez péče přiměřené jeho věku (§15), jde-li o dítě tělesně nebo duševně týrané nebo zneužívané anebo o dítě, které se ocitlo v prostředí nebo situaci, kdy jsou závažným způsobem ohrožena jeho základní práva. Ochrana a pomoc takovému dítěti spočívá v uspokojování základních životních potřeb, včetně ubytování, v zajištění zdravotní péče zdravotnickým zařízením a v psychologické a jiné obdobné nutné péči. Dítě se umísťuje v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc:

- 1) na základě rozhodnutí soudu,
- 2) na základě žádosti obecního úřadu obce s rozšířenou působností,
- 3) na základě žádosti zákonného zástupce dítěte, nebo
- 4) požádá-li o to dítě²⁹.

2.1.2 Osvojení

Pokud je třeba umístění dětí řešit na delší dobu, jsou k dispozici různé formy náhradní rodinné výchovy, které jsou ukotveny v zákoně o rodině. Jeho nejvhodnější forma, která by měla zcela nahrazovat rodinu je osvojení. Dle tohoto zákona: „Osvojením vzniká mezi osvojitelem a osvojencem takový poměr, jaký je mezi rodiči a dětmi, a mezi osvojencem a příbuznými osvojitele poměr příbuzenský. Osvojitelé mají rodičovskou zodpovědnost při výchově dětí“.³⁰ Ve výkladu zákona je uvedeno, že vzhledem k tomu, že mezi osvojitelem a osvojencem existuje vztah jako mezi rodiči a dětmi, musí být mezi nimi přiměřený věkový rozdíl. Je to významná podmínka, zejména pro výchovu nezletilého osvojence, jeho zastupování před úřady a spravování jeho záležitostí.³¹

2.1.3 Pěstounská péče

Další formou náhradní rodinné výchovy je pěstounská péče. Dle zákona o rodině „soud může svěřit dítě do pěstounské péče fyzické osobě (dále jen „pěstoun“), jestliže zájem dítěte

²⁹ Zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí ve znění pozdějších předpisů, § 42

³⁰ Zákon č. 94/1963 o rodině, ve znění pozdějších předpisů, § 63

³¹ Zákon č. 94/1963 o rodině, ve znění pozdějších předpisů, § 65

vyžaduje svěřeni do takové péče a osoba pěstouna poskytuje záruku řádné výchovy dítěte. Dítě může být svěřeno též do společné pěstounské péče manželů.³²

Pěstounská péče je dvojího typu:

- 1) Pěstounská péče ve zvláštním zařízení, kdy pěstouny jsou manželé, kteří někdy mají i své vlastní děti. Přijímají do péče pět až deset „cizích“ dětí. Výchovné prostředí má charakteristiky velké (v dnešních poměrech mimořádně velké) rodiny.
- 2) Individuální pěstounská péče, kdy pěstouny jsou manželé (nebo i jedna osoba), jímž je dítě svěřováno do individuální péče. Zpravidla jde o děti, jež z nějakého důvodu nejsou „právně volné“ nebo vhodné pro osvojení. Ve zvyšujícím se počtu jsou dnes přijímány děti s různými formami somatického nebo psychického postižení.³³

V současné době se také připravuje zákon o tzv. „přechodné pěstounské péči“. Ta by nahradila současnou možnost řešení přechodné situace umístěním do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. V této pěstounské péči by měly být děti umístěny na krátkou dobu, čímž se bude minimalizovat případně rušit umístění do ústavního zařízení, např. kojeneckých ústavů.

2.1.4 Svěřeni do péče jiné fyzické osoby než rodiče

Zákon o rodině svým § 45 upravuje další formu náhradní rodinné péče. V zákoně se uvádí: „Vyžaduje-li to zájem dítěte, může soud svěřit dítě do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče, jestliže tato osoba poskytuje záruku jeho řádné výchovy a se svěřením dítěte souhlasí. Při výběru vhodné osoby dá soud přednost zpravidla příbuznému dítěte. Dítě je možno svěřit i do společné výchovy manželů.“³⁴ Tomuto typu se budu ještě věnovat v samostatné kapitole.

2.1.5 Ústavní výchova

Jako poslední možnost umístění dítěte mimo rodinu je třeba zmínit ústavní výchovu. V zákoně o rodině je uvedeno: „Jestliže je výchova dítěte vážně ohrožena nebo vážně narušena a jiná výchovná opatření nevedla k nápravě, nebo jestliže z jiných závažných

³² Zákon č. 94/1963 o rodině, ve znění pozdějších předpisů, § 45a

³³ MATĚJČEK, Zdeněk. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992, 223 s. ISBN 80-04-25236-2, s. 24 - 25

³⁴ Zákon č. 94/1963 o rodině, ve znění pozdějších předpisů, § 45

důvodů nemohou rodiče výchovu dítěte zabezpečit, může soud nařídit ústavní výchovu nebo dítě svěřit do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc.³⁵ Je všeobecně známo, že jde o nejméně vhodný typ náhradní rodinné výchovy a měl by být volen spíše ve výjimečných případech, skutečnost je ovšem jiná.

V případě nařízení ústavní výchovy u dítěte je tato vykonávána buď v kojeneckém ústavu, a to v případě, že je dítě mladší tří let. Starší děti jsou umístovány v dětském domově klasickém nebo v dětském domově rodinného typu. Dětské domovy klasického typu mají homogenními výchovné skupiny se střídavými službami personálu, společnými ložnicemi, jídelnami atd. V dětských domovech rodinného typu jsou relativně stálé dětské skupiny, zpravidla heterogenní co do věku a pohlaví dětí, se stálou dvojicí či trojicí vychovatelů. Ústav je upraven na bytové jednotky.

Při umístění dětí do ústavního zařízení se sejde cizí dítě s cizím vychovatelem v cizím prostředí. Jde o výchovné instituce, v nichž nejsou přítomny charakteristiky rodiny. Vychovateli jsou profesionální pracovníci k tomu účelu vzdělaní, připravení a kvalifikovaní. Zpravidla však nevzniká hlubší citový vztah mezi nimi a dítětem. Ve své „službě“ u dětí se většinou střídají, takže se ani nepředpokládá trvalost jejich vztahu k dítěti. Jak v klasickém dětském domově, tak v dětském domově rodinného typu děti tvoří skupinu a výchovný přístup vychovatelů k nim se řídí zásadami a praktikami tzv. kolektivní výchovy.

Podobně je to v kojeneckých ústavech. Zde ale učení o psychické deprivaci napomohlo k zavedení řady pomocných opatření. Pokud je to jen trochu možné, jsou s dětmi přijímány i jejich matky, pobyt dětí je omezován na nejkratší možnou dobu a intenzívně se pro ně hledají možnosti náhradní rodinné péče.³⁶

2.2 Indikace náhradní rodinné péče

Na odborném a odpovědném posouzení každého jednotlivého případu závisí stanovení určité formy náhradní péče, vhodné právě pro to konkrétní dítě. Činitelů, které ovlivňují umístění dítěte v jednom nebo druhém typu náhradní péče, je velké množství. Patří mezi ně:

- 1) *Biofyzické faktory* – dítě si je přináší do života jako určité danosti. Jsou relativně neměnné a nezávislé na vývojovém čase. Jejich prototypem je například pohlaví.
- 2) *Vývojové faktory* – přinášejí změny v čase. Jejich prototypem je věk dítěte.

³⁵ Zákon č. 94/1963 o rodině, ve znění pozdějších předpisů, § 46

³⁶ MATĚJČEK, Zdeněk. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992, 223 s. ISBN 80-04-25236-2, s. 24 - 25

- 3) *Sociální faktory* – vyjadřují vztahy dítěte k společenskému prostředí. Za prototyp můžeme pokládat místo dítěte v sourozenecké skupině.
- 4) *Situační faktory* – zahrnují převážně vnější podmínky života dítěte v nové rodině. Prototypem je například bydliště nové rodiny ve městě či na venkově.³⁷

Také tyto faktory ovlivňují výběr náhradní rodinné péče. Na některé se podíváme podrobněji.

2.2.1 Dědičnost

Dědičnost je nesporně základní daností, kterou si dítě do náhradní péče přináší. Je to nevyhnutelné genetické dědictví po vlastních rodičích, s nímž je nutné v další výchově počítat. Stejně jako jsou v hrubých rysech geneticky podmíněny tělesné znaky člověka, tak je nepochybně geneticky podmíněn i temperament, inteligence a další základní rysy lidské osobnosti. Neznamená to samozřejmě, že by byla výchova proti takovému genetickému vkladu bezmocná; naopak, tento genetický základ je působením vnějších vlivů prostředí – tj. především výchovou – dalekosáhle utvářen a přetvářen. Přesto se k této danosti upíná poměrně nejvíce obav a nejistot nových vychovatelů dítěte. Jinak je tomu ale s tzv. dědičnými chorobami. Genetickým rozbořem případu lze totiž alespoň přibližně odhadnout riziko možného onemocnění dítěte. Společenská únosnost takového rizika je pak jedním z činitelů při určování vhodné náhradní péče. Protože rodina s osvojeným dítětem má v podstatě plnit funkce vlastní rodiny, neměly by do ní přicházet děti s rizikem závažného genetického postižení vyšším než 10%. Při vyšším riziku je tu vhodná individuální pěstounská péče. Této péči by měla být dána přednost před skupinovou pěstounskou péčí ve zvláštních zařízeních a samozřejmě i před ústavními zařízeními. Při individuálním vedení dítěte lze totiž nejcitlivěji reagovat na jeho specifické potřeby. Neosobní výchovné prostředí klasického dětského domova je proto nevhodný.

Shrneme-li dosavadní poznatky, vidíme, že z hlediska dědičnosti je zvlášť citlivá a náročná adopce. Při riziku mentální retardace nebo duševní choroby vyšším než 10% je specifickou indikací individuální pěstounská péče, sestupně poté pěstounská péče ve zvláštních zařízeních

³⁷ MATĚJČEK, Zdeněk. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992, 223 s. ISBN 80-04-25236-2, s. 193

a jako poslední dětský domov, který je pro tyto děti nevhodný.³⁸ V případě svěřeni do péče prarodičů se většinou tato indikace nezkoumá.

2.2.2 Pohlaví

Pohlaví dítěte by v zásadě nemělo ovlivňovat výběr jednotlivých forem náhradní péče. Do všech forem náhradí péče rodinné i nerodinné mají být přijímáni chlapci stejně jako děvčata. Neexistují tu specifické indikace ani kontraindikace. Skutečností ovšem je, že do náhradní péče přichází obecně více chlapců, přičemž v náhradní rodinné péči je zřetelně větší zájem o děvčátka. Vzniká tedy fakticky určitý nepoměr mezi „nabídkou a poptávkou“, a to v neprospěch chlapců. Působí tu zřejmě představa v našich kulturních poměrech hluboce vžitá, že výchova děvčat je snazší, vděčnější, a hlavně, že děvče se více drží doma a jednou spíše muže domů přivede, kdežto chlapce v budoucnu žena z původní rodiny odvede. Vnutit uchazečům o adopci nebo pěstounům dítě určitého pohlaví proti jejich představám a ideálům znamená problematizovat výhledy do budoucna. Za příznivý ukazatel lze pokládat, jestliže si uchazeči o dítě nevybírají a jestliže fakt příslušnosti k určitému pohlaví berou asi tak, jako kdyby se jim mělo narodit vlastní dítě, u něhož by rovněž nemohli pohlaví volit.³⁹ Tak je tomu také v případě, kdy je dítě svěřeno prarodičům, kteří jistě nepřemýšlí o tom, jakého pohlaví jejich vnouče je a jestli by si přáli pohlaví opačné.

2.2.3 Tělesný zjev

Zjev dítěte jistě patří k danostem, i když se vyvíjí a mění a dá se nejrůznějším způsobem stylizovat. Jeho základ je rovněž dán geneticky. Stejně jako pohlaví dítěte by ani tělesný zjev sám o sobě neměl zakládat indikaci nebo kontraindikaci náhradní péče. Že tomu tak není, je důsledkem některých přetrvávajících předsudků. Určité problémy přinášejí nápadnosti, které překračují běžný rámeček normy – něco, co bychom označili jako nehezké či zvláštní (nápadná velikost, malost, obezita, malformace v obličeji či na ruce, zvláštní tvar hlavy, zvláštní rysy obličeje apod.). Tato situace klade zvýšené nároky na vychovatele, vytváří nebezpečí

³⁸ MATĚJČEK, Zdeněk. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992, 223 s. ISBN 80-04-25236-2, s. 194 - 196

³⁹ MATĚJČEK, Zdeněk. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992, 223 s. ISBN 80-04-25236-2, s. 196

pozdějších pocitů méněcennosti u dítěte a následkem toho tedy potřebu zaměřeného výchovného vedení.

Druhou velkou kategorií nápadností představují charakteristické rasové rysy. V našem případě jde nejčastěji o děti romské a některé míšence, především mulaty.

I když z hlediska adopce nejde o kontraindikaci, je tu třeba zvláštní opatrnosti. Nápadnosti tělesného zjevu vytvářejí společenské komplikace a zvyšují nároky na vychovatele. Také v případě dítěte vlastního mohou vzniknout nebo se vyostřit konflikty a napětí v rodině jako důsledek pocitů zklamání na straně rodičů. Osvojení je tedy indikováno jen tehdy, jestliže si osvojitelé jsou nápadnosti zjevu dítěte a všech možných komplikací z toho plynoucích dobře vědomi.

Ovšem ani děti jakkoli nápadné svým zjevem nesmějí být zbavovány možnosti žít v rodině. Z tohoto hlediska je pak specifickou indikací individuální pěstounská péče (podobně jako v případech tělesných či mentálních defektů a dědičně podmíněných odchylek nebo v případě rizika dědičné nemoci). Pěstounskou rodinu je možné cíleně vybrat a odborně vést.

Rodinné skupiny a dětské vesničky jsou také dobře přijatelné pro obě kategorie dětí. Je ovšem nutné počítat s menší možností zaměřeného vedení dítěte než v individuální pěstounské péči.

Rovněž dětské domovy jednotlivých typů jsou přijatelné, ovšem až po skupinové pěstounské péči. Zatím bývá dětský domov často řešením z nouze, protože tyto děti „nikdo nechce“. Z hlediska náhradní rodinné péče o ně není velký zájem. Pro dítě samotné je ovšem umístění v dětském domově nevýhodným řešením, zvláště jde-li o pobyt dlouhodobý.⁴⁰

Také zde není většinou problém s náhradní péčí prarodičů. Ti dítě znají často od narození a většinou je přijali takové, jaké je.

2.2.4 Tělesný a zdravotní stav

K danostem, jež si dítě přináší do nového svazku při umístění do některé z forem náhradní rodinné péče, patří i jeho vybavenost po stránce tělesné a zdravotní. Z našeho hlediska mají význam především defekty, postižení, chronicky probíhající onemocnění, jež více nebo méně vychylují vývoj dítěte z normální dráhy a kladou zvýšené nároky na jeho nové vychovatele. Dítě s těžkým tělesným či zdravotním postižením přichází v úvahu pro osvojení jen zcela výjimečně. V takovém případě je nutné zvlášť pečlivě vážít motivaci uchazečů. Je nutné

⁴⁰ MATĚJČEK, Zdeněk. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992, 223 s. ISBN 80-04-25236-2, s. 196 - 197

počítat s tím, že „zvláštních dětí“ se budou ujímat opět jen „zvláštní lidé“. Jde jen o to, aby to byla ta pravá zvláštnost.

Podstatně jiná je situace v pěstounské péči. Právě individuální pěstounská péče představuje v této oblasti perspektivní řešení. Zatím se však praktikuje zřídka. Jde totiž o děti vyžadující rehabilitační cvičení, různá speciální opatření a dalekosáhlé přizpůsobení provozu domácnosti a života rodiny jejich zvláštnostem. Toho nelze dobře dosáhnout ve skupinových typech pěstounské péče. Postižené děti přicházejí zatím většinou do ústavních zařízení. Ústavní umístění by ale mělo být v případě postižených dětí, které jsou v předškolním věku, vlastně opatřením nikoli běžným a samozřejmým, nýbrž jen opatřením z nouze. Ve školním věku je již přijatelnější, zvláště u dětí vyžadujících speciální školní výuku (děti s poruchami zraku nebo sluchu, v některých případech i děti s pohybovými defekty). Pro poruchy lehčího rázu platí v podstatě totéž, ovšem ubývá zde specifického výhradního postavení individuální pěstounské péče. V té míře, jak se defekt, postižení či nemoc blíží normálu, přicházejí v úvahu i ostatní formy náhradní péče. Patří-li například takové dítě k sourozenecké skupině, jež má být umístěna v rodinné skupině nebo v dětské vesničce, není třeba je od ostatních odlučovat.

Zvláštní skupinu tvoří děti s drobným poškozením CNS. Lze říci, že tato poškození stojí na přechodu mezi kategorií činitelů biofyzických a kategorií činitelů vývojových. Přestože jsou organicky podmíněné, mají v jistém ohledu ke kategorii vývojových činitelů blíže, neboť jejich projevy se v průběhu vývoje často mění, kompenzují, ustupují do pozadí. Děti s lehkými mozkovými dysfunkcemi je v naší populaci zhruba 2-3%. Inteligenci mívají průměrnou nebo jen lehce podprůměrnou, avšak jejich chování se zpravidla vyznačuje řadou zvláštností, které ztěžují jejich výchovu a zvláště školní uplatnění. Tělesně bývají tyto děti neobratné, přitom jsou neklidné, nadměrně živé, těkavé, s výkyvy nálad a výkonnosti, prudké či zbrklé v reakcích, mívají drobné poruchy vnímání, těžko se učí číst a psát, počítají však třeba výborně – zkrátka obraz jejich osobnosti je plný nápadností a rozporů. Takových dětí je ve veřejné péči třikrát až pětkrát více než v běžné populaci; v dětských domovech se zvýšenou výchovnou péčí jich bylo zjištěno dokonce desetkrát více. Je to dáno jednak tím, že větší počet těchto dětí se rodí v rodinách, které se dále o děti starat nemohou, anebo není žádoucí, aby se o ně staraly. Dysfunkční rodiny, které by byly ještě ochotny se starat o dítě zcela zdravé, se totiž takového „obtížného“ dítěte snáze vzdávají. Někdy si takové dítě samo svým chováním připraví situaci, že se dostane do ústavu se zvýšenou výchovnou péčí. Přitom však všechny zkušenosti ukazují, že podobný osud není nevyhnutelný, ale že při individuální péči, zaměřené k vyrovnávání a tlumení jeho zvláštností, může takové dítě pracovat ve škole

docela přijatelně a později se naprosto normálně sociálně zařadit. Specifickou indikací je v těchto případech umístění v pěstounské rodině, ovšem zvláště vybrané, poučené a odborně vedené. Také osvojení může být v některých případech přijatelným řešením; platí však o něm ve zvýšené míře to, co bylo řečeno o pěstounské rodině. Indikována může být také pěstounská péče skupinová, je však třeba dbát na konstelaci celé skupiny, zejména na to, aby se do jedné skupiny nedostalo více takových dětí. Přijatelné, přesto spíše z nouze, je přechodné umístění v dětských domovech. Dlouhý pobyt v klasickém dětském domově by však měl být kontraindikován.⁴¹

V případě těžkého postižení většinou nebývá dítě svěřeno do péče prarodičů, neboť s ohledem k jejich věku, případně zdravotnímu stavu, by pro ně byla tato péče nad jejich síly. Není ale výjimkou svěření vnoučat, které mají diagnostikovanou lehkou mozkovou dysfunkci, jejichž výchova je pro prarodiče velmi zatěžující.

2.2.5 Věk dítěte

Obecně řečeno, s přibývajícím věkem dítěte ubývá možností vhodné náhradní péče. Pro děti v kojeneckém věku se hodí všechny formy náhradní rodinné péče. Záleží na ostatních činitelích, které formě dáme přednost.

Pro kojenecký věk dítěte je specifickou indikací adopce, pokud jsou ovšem dodrženy ostatní předpoklady úspěšnosti nového svazku. Specifickou indikací je rovněž rodinná skupina nebo dětská vesnička, zde spíše z hlediska psychických potřeb vychovatelů než potřeb dítěte samotného. Zkušenosti ukazují, že náhradní rodina, uměle vytvořená a vzhledem k dnešnímu standardu mimořádně početná, nachází v malém dítěti významný integrační prvek. Kojenec představuje centrum zájmu a starostí a současně i zdroj základního citového uspokojení pro novou matku a mimořádně vydatný zdroj výchovných podnětů pro starší děti ve skupině. Nejméně vhodná pro dítě tohoto věku jsou samozřejmě zařízení klasické kolektivní péče. Z tohoto hlediska jsou kojenecké ústavy vlastně jen nouzovým přechodným opatřením pro děti bez rodiny. Dítě, o němž lze od kojeneckého věku realisticky přepokládat, že nebude moci být vychovááno ve vlastní rodině, by se v dětském domově teoreticky nemělo vůbec vyskytnout.

Věkovým limitem pro adopci je věk předškolní. U dětí nad 5-6 let by měla být dávana přednost jiným formám náhradní rodinné péče. U dětí nad 8 let přestává být osvojení

⁴¹ MATĚJČEK, Zdeněk. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992, 223 s. ISBN 80-04-25236-2, s. 198- 200

přijatelnou indikací. Důvodem je s postupujícím věkem se snižující adaptační schopnost dítěte, současně však i menší pravděpodobnost dokonalého přizpůsobení osvojitelů potřebám dítěte tohoto věku, nebezpečí jeho zaplavení citovými nároky, přetížení školními výukovými nároky aj.

Individuální pěstounská péče i obě její skupinové formy, tj. rodinná skupina a dětská vesnička, u nichž se předpokládá menší citová angažovanost na dítě, vyšší tolerance a větší trpělivost vychovatelů, mohou být indikovány až do sklonku středního školního věku, tedy přibližně do 11-12 let dítěte.

Tento věk můžeme pokládat za další významný časový limit. Za ním lze sotva očekávat úplnou spontánní adaptaci dítěte na citovou atmosféru rodiny. Potvrzují to zkušenosti ze zvláštních zařízení pro výkon pěstounské péče, kam se dostávají i děti starší a kde se vlastně uvedená indikační zásada překračuje. Děje se tak většinou proto, že dítě patří do sourozenecké skupiny, kterou nelze rozdělovat.

Tam, kde je to z ostatních hledisek přijatelné, je u dětí staršího školního věku (nad 11 let) vhodnější dát přednost méně osobní a méně citově náročné výchově v ústavních zařízeních. Pro tento věk jsou vlastně dětské domovy specifickou indikací.⁴²

I zde se většinou k věku svěřených dětí prarodičům nepřihlíží. Dle mého názoru, stejně jako u ostatních druhů náhradní rodinné péče, je více náročnější a někdy ne zrovna vhodné, svěření starších dětí. I přes citovou vazbu prarodičů k nim na jejich péči často nestačí a není výjimkou umístění dítěte do výchovného zařízení v okamžiku, kdy tato péče selhala.

2.2.6 Vývojová úroveň dítěte a vývojová prognóza

Lze-li u dítěte předpokládat normální nebo nadprůměrnou inteligenci, nejsou žádná indikační omezení pro kteroukoli formu náhradní rodinné péče. Všechny jsou indikovány. Při prognóze podprůměrné inteligence je osvojení pouze přijatelným řešením, a to za předpokladu, že osvojitelé jsou si tohoto stavu vědomi a dokážou jej vnitřně zpracovat a přijmout. Specifickou indikací je v tomto případě pěstounská péče individuální i skupinová. Zkušenost ukazuje, že za přiměřeně snížených výukových nároků se ve skupinové pěstounské péči děti s podprůměrnou inteligencí uplatňují zpravidla až nad očekávání dobře. Zatím ovšem mnohé tyto děti zůstávají v ústavních zařízeních. Z našeho hlediska je však jejich pobyt v trvalé

⁴² MATĚJČEK, Zdeněk. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992, 223 s. ISBN 80-04-25236-2, s. 200 - 201

kolektivní péči kontraindikován, zvláště má-li dlouhodobou vyhlídku, neboť při sníženém nadání dítěte se v ústavním prostředí podstatně zvyšuje nebezpečí psychické deprivace.⁴³

Zde je podobnost indikace svěřeni prarodičů s osvojením. Někdy se prarodiče těžko smiřují s tím, že jejich vnouče nedosahuje takových výsledků, jako si představovali, často nejsou schopni připustit, že dítě má určité hranice, za které jeho možnosti nedosahují.

2.2.7 Mentální retardace

Zde jde především o defekty intelektu trvalého rázu (oligofrenie) způsobené poškozením centrálního nervového systému, nebo vzniklé na dědičném podkladě, nikoli tedy opoždění intelektového vývoje v důsledku zanedbanosti nebo psychické deprivace. Pro děti s poruchou mentálního vývoje v pásmu těžké a střední retardace (idiotie a imbecility), u nichž nelze počítat se školní vzdělavatelností, je specificky indikováno umístění v ústavech sociální péče. Pěstounská péče by mohla přijít v úvahu jen výjimečně, v hraničních případech debility nebo imbecility. Děti s poruchou intelektového vývoje v pásmu lehké retardace (debility) zůstávají zpravidla ve zvláštních odděleních kojeneckých ústavů a dětských domovů a pak přecházejí do internátních zvláštních škol. Osvojení není sice výslovně kontraindikováno, ale přichází v úvahu jen v mimořádných případech i přesto, že rodinná výchova umožňuje těmto dětem dosáhnout vyššího rozvoje intelektových schopností a vyšší úroveň socializace, než by bylo možné při trvalém ústavním pobytu. K osvojení může dojít pouze za předpokladu, že osvojitelé jsou se stavem a prognózou dítěte dokonale seznámeni a přijímají je s tímto vědomím.⁴⁴

2.2.8 Vývojová retardace způsobená prostředím

Nepříznivý vliv prostředí se ve vývoji dítěte může projevit několikerým způsobem. Je spíše vzácné, přichází-li do náhradní rodinné nebo ústavní péče dítě, které by nebylo nějak poznamenáno životem v předchozím nevhodném prostředí. Jednou z forem poškození prostředím je zanedbanost. Dítě svým chováním, svými návyky hygienickými, pracovními, společenskými otiskuje prostředí, z něhož přichází. V některých případech jde spíše o prostý

⁴³ MATĚJČEK, Zdeněk. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992, 223 s. ISBN 80-04-25236-2, s. 201

⁴⁴ MATĚJČEK, Zdeněk. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992, 223 s. ISBN 80-04-25236-2, s. 201 – 202

nedostatek podnětů v předchozím rodinném prostředí (rodiče oligofrenní, invalidní, smyslově postižení apod.), jindy spíše o jiné kulturní zázemí, jež se z hlediska dominující kultury jeví jako nedostatečně stimulující a zanedbávající (rodiny romské, rodiny některých přistěhovalců apod). Pro tyto případy jsou indikovány všechny formy náhradní rodinné péče. Přijatelné jsou ještě bytové typy dětských domovů. Klasické dětské domovy je však nutné pokládat jen za přijatelné z nouze.

Pro děti s poruchami chování, vyvolanými nevhodnou předchozí výchovou, jsou indikovány náhradní rodinná péče i péče ústavní. Musíme ovšem rozlišovat podle individuální povahy případu. Zvláštní opatrnost je nutná při úvaze o osvojení Tyto děti totiž potřebují výchovu v pravém slova smyslu nápravnou, a pro tu jsou osvojitelské rodiny jen zřídka vhodné. Opět je tedy více indikována individuální pěstounská péče s velkou možností individuálního terapeutického vedení dítěte. Na druhé straně je ovšem řada dětí, jež se lépe napravují ve větší dětské skupině, při určité samozřejmé dělbě práce a pod menším přímým nátlakem, jak je to příznačné právě pro skupinovou pěstounskou péči, která by měla mít v těchto případech přednost.

Konečně pro děti neurotizované předchozím životem v konfliktním rodinném prostředí (případy vleklých rozvodových řízení apod.) je zpravidla vhodnější umístění v citově neutrálním prostředí ústavním než v náhradní rodinné péči. O dalších indikacích rozhoduje pak výhled na konečné řešení takového případu. Buď je naděje, že se dítě do vlastní rodiny nebo k někomu z příbuzných vrátí, anebo je nutné počítat s trvalým umístěním mimo vlastní rodinu. Při druhé eventualitě je ovšem výhledově nutné počítat s některou z forem náhradní rodinné péče, převážně s pěstounskou péčí.⁴⁵

Také v těchto případech je svěření do péče biologických příbuzných vhodné a také praktikované.

2.2.9 Sociální faktory

Z oblasti sociálních činitelů je třeba brát v úvahu především osoby, které za normálních okolností patří do rodiny, tedy rodiče, sourozence a širší příbuzenstvo.

⁴⁵ MATĚJČEK, Zdeněk. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992, 223 s. ISBN 80-04-25236-2, s. 202 - 204

1) *Vlastní rodiče*

I když je právní otázka rozřešena, zůstává psychologicky významným činitelem skutečnost, zda dítě má, či nemá vlastní rodiče a zda je, či není nebezpečí, že by mohli někdy nový svazek narušovat. Pouhá existence vlastních rodičů přináší nutnost, aby se s ní vychovatelé dítěte nějak vyrovnali, nějak ji sobě, ale pak i dítěti vysvětlili, interpretovali, zaujali k ní nějaký postoj. Jakkoli je to paradoxní, je pro náhradní rodinnou péči výhodné, když vlastní rodiče dítěte buď fyzicky nejsou, nebo jsou definitivně z jeho okruhu vzdáleni. Čím méně vlastní rodiče o dítě projevují zájem a čím menší vztah mají k dítěti, tím více se počítá s osvojením. Naopak čím více se o dítě zajímají a čím zřejmější je jejich vztah k dítěti, tím více přichází v úvahu pěstounská péče a jednotlivé typy dětských domovů. A nakonec specifickou indikaci dětského domova přináší situace, kdy rodiče existují, mají k dítěti pozitivní vztah, jsou jen dočasně vyřazeni z role vychovatelů a této role se v dohledné době opět ujmou.

2) *Sourozenci*

Obecně platí, že pro dítě samotné, bez sourozenců, je indikováno spíše osvojení nebo individuální pěstounská péče. Pro právně „volnou“ sourozeneckou skupinu je indikována spíše rodinná skupina ve zvláštním zařízení, eventuálně dětský domov rodinného typu. V zásadě platí, že sourozenci patří k sobě. Tvoří přirozenou sociální skupinu. Neměli by být od sebe odlučováni, jedině snad ve zcela zvláštních případech. Jestliže je například jedno dítě těžce postižené a umístěné v ústavu sociální péče, nemělo by smyslu zabraňovat osvojení zdravého dítěte. Avšak rozdělovat zdravé sourozence s prognózou normálního vývoje do různých osvojitelských rodin se vždy znovu ukazuje jako krajně nevhodné. Znamená to narušení nebo zrušení citové vazby, která zpravidla existovala dříve a která může být velmi významným činitelem v pozdějším životě dětí. Není ovšem nijak kontraindikováno, aby jedna rodina osvojila dvě či tři děti. Protože však současně platí zásada, že má být dítě přiměřeno rodině a rodina dítěti už při výběru, je v takovémto případě situace velmi ztížena. Proto je skupina sourozenců většinou svěřována do skupinové pěstounské péče. Volnější citové navázání na osobu vychovatelů dává v tomto případě možnost vytvářet a upevňovat pozitivní vztahy mezi sourozenci, a to i tehdy, když je nová sourozenecká skupina složena z dětí z více rodin.

3) *Širší rodina*

Při indikaci jednotlivých forem náhradní rodinné péče je konečně nutné přihlížet také k tzv. širší rodině. Je důležité vědět, zda existují prarodiče, strýcové a tety, jiní příbuzní nebo i přátelé rodiny, kteří by měli o dítě zájem, měli k němu nějaký vztah, mohli do jeho

života nějak zasahovat, ať už pozitivně, nebo negativně. Nezřídka se u dětí po delší době deprivace projeví intenzívně zájem o rodinné vztahy a děti pak pátrají po rodinných příslušnících. Pokud existují příbuzní, je otázkou jejich kvalita, tj. jejich společenské postavení, citový vztah k dítěti. Čím je intenzivnější vztah příbuzných k dítěti a čím je pravděpodobnější jejich zasahování do osudu dítěte, tím méně přichází v úvahu osvojení a individuální pěstounská péče. Až na řídké výjimky je indikována skupinová pěstounská péče. Specifickou se stává indikace dětského domova tam, kde je pravděpodobné, že dítě bude moci v dohledné době přejít do individuální péče někoho z příbuzenstva. Je samozřejmé, že sociální pracovníce budou při prověřování sociální situace dítěte aktivně vyhledávat lidi v jeho příbuzenském okruhu, kteří by mohli převzít úlohu nových rodičů.⁴⁶

V případě svěření do péče prarodičů je naopak velmi vhodné a obvyklé zapojení širší rodiny do výchovy a udržování kontaktu s příbuznými.

⁴⁶ MATĚJČEK, Zdeněk. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992, 223 s. ISBN 80-04-25236-2, s. 202 - 204

3 Svěření dětí do péče jiných fyzických osob než rodičů

Jak již bylo uvedeno výše, zákon umožňuje formu náhradní rodinné péče, kdy o dítě pečují prarodiče nebo jiní příbuzní, případně jiné cizí osoby ve funkci primárních vychovatelů. Vzhledem k tomu, že ve valné většině jde o péči prarodičů, hovořím také ve své práci o těchto osobách jako o prarodičích. Dle mého názoru je to opomíjený typ péče, o čemž svědčí i to, že není v literatuře náležitě uváděn a popisován. Většinou bývá zmiňován v souvislosti s pěstounskou péčí, i když má jistě svá specifika a měla by mu být věnována pozornost. Na rozdíl od pěstounské péče jsou vychovatelé s dítětem biologicky příbuzní. Jejich věk bývá o dvě generace vyšší, než je věk dítěte. A v neposlední řadě stát nepřispívá na tuto formu péče finančně. Pěstounům stát platí odměnu pěstounovi a dále dostávají finanční příspěvek na úhradu potřeb dítěte. Výživné, které je stanovené rodičům, je placeno státu. Rodiče jsou stále zákonnými zástupci a v důležitých věcech o dítěti rozhodují. Při svěření dítěte do péče jiné fyzické osoby je výživné od rodičů hrazeno této osobě, na úhradu potřeb dítěte není vyplácena žádná finanční částka. I v tomto případě zůstávají rodiče zákonnými zástupci dítěte.

V naprosté většině bývají vychovateli prarodiče. Jen výjimečně jsou to sourozenci rodičů dítěte nebo vzdálenější příbuzní, velmi ojediněle je to zcela cizí osoba.

Náš zákon o rodině uznává pouze rodinu dvougenerační. Rodiče mají zákonný vztah ke svým dětem a děti k nim. Prarodiče již ke svým vnoučatům zákonný vztah nemají, v tomto smyslu tedy do rodiny nepatří. Fakticky a psychologicky ovšem do rodiny patří a jsou v ní významným činitelem, který nemůžeme pominout.⁴⁷

Dávno, stejně jako neplatí staré (a bohužel hluboce zakořeněné) předsudky o nevlastních matkách jakožto „macechách zlých“, tak neplatí ani předsudky o vychovatelsky nevdělaných, slabých, staromilných babičkách. Budiž ke cti a chvále právě dnešních babiček řečeno, že jsou velmi často vychovatelsky poučenější a zdatnější než mladí rodiče, nemluvě o zkušenostech a odpovědnosti. Mívají i větší porozumění pro potřeby dítěte a zpravidla nejochotněji s dítětem pomáhají. Ostatně ve výzkumech se ukázalo, že všude tam, kde se mladá rodina dostává do vnitřních těžkostí a přestává dobře fungovat, přicházejí jako první dítěti na pomoc babičky a dědečkové.⁴⁸

⁴⁷ MATĚJČEK, Zdeněk. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992, 223 s. ISBN 80-04-25236-2, s. 96

⁴⁸ MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994, 98 s. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-852-8283-6, s. 22

Záměrem této úpravy náhradní rodinné výchovy bylo a je překlenutí určité nezbytné doby, po kterou se rodiče nemohou o své dítě starat. Předpokladem bylo a je, že si vyřeší své záležitosti tak, aby se dítě mohlo do rodiny vrátit. Většinou ale tento typ výchovy přetrvává až do zletilosti dětí, málokdy se vrací do rodiny. Sociální pracovníci jsou po celou dobu s touto rodinou v kontaktu, neboť podle Zákona o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb., ve znění pozdějších předpisů „Obecní úřad obce s rozšířenou působností sleduje vývoj dětí, které byly svěřeny do výchovy jiných fyzických osob než rodičů; přitom jsou zaměstnanci obce s rozšířenou působností zařazení do obecního úřadu povinni navštěvovat rodinu, kde dítě žije, popřípadě jiné prostředí, kde se dítě zdržuje, nejméně jednou za 3 měsíce v období prvních šest měsíců péče nahrazující péči rodičů, a poté v souladu se zájmy dítěte podle potřeby, nejméně však jednou za 6 měsíců, a to na základě zvláštního oprávnění vydaného obecním úřadem s rozšířenou působností, v němž je uvedeno jméno a příjmení zaměstnance, jeho další osobní údaje a vymezena činnost, kterou může této zaměstnanec vykonávat“.⁴⁹

⁴⁹ Zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí ve znění pozdějších předpisů, § 19

4 Kvalitativní výzkum

Ve výzkumu známe dvě základní orientace, a to kvantitativní a kvalitativní. Kvantitativní výzkum pracuje s číselnými údaji, zjišťuje množství, rozsah nebo frekvenci výskytu jevů a dá se matematicky zpracovat. Kvalitativní výzkumná orientace představuje odlišný a v jistém smyslu protikladný způsob výzkumu, než je výzkum kvantitativní. Předkládá svá zjištění ve slovní podobě, jeho hlavní rysem je dlouhodobost, intenzivnost a podrobný zápis. Výzkumník se snaží vysvětlovat jevy očima zkoumaných osob, nikoliv na základě svých vlastních názorů a očekávání. Všímá si rozdílů mezi zkoumanými osobami a zjišťuje, zda existují rozdíly v tom, jak se ony dívají na daný jev.

Mezi ustálené a vyzkoušené postupy u kvalitativního výzkumu patří analytická indukce a konstantní komparace. U analytické indukce si výzkumník stanoví výzkumný problém a na základě údajů o prvotním případě zformuluje prvotní hypotézu. Během zkoumání si ověřuje, zda hypotéza odpovídá údajům, získaných od účastníků výzkumu. Pokud tomu tak není, hypotézu mění, rozšiřuje. Může využívat i negativní případy, které nepotvrzují jeho hypotézu, ale představují pro něho nové podněty. Postupuje tak dlouho, až všechny případy odpovídají dostatečně akceptovatelné hypotéze, která se potvrdí. Někdy se používá zkrácený postup, kdy si výzkumník na začátku zvolí skupinu osob, situací a jejich počet nezvyšuje. Hypotézu formuluje a postupně zdokonaluje. Při konstantní komparaci výzkumník nejdříve sbírá údaje, třídí je a hledá společné a rozdílné prvky. Třídy jevů se společnými prvky se nazývají kategorie, jejichž pomocí tvoří hypotézu. Ta tedy vzniká až z údajů, které výzkumník získal.⁵⁰

U kvalitativního výzkumu se používá k výběru výzkumného souboru záměrný výběr. Dbá se na to, aby vybrané osoby byly vhodné, měly potřebné vědomosti a zkušenosti a byly schopny podat o jevu věrnou zprávu. Kromě tohoto výběru se ještě může použít výběr extrémní případů, nebo výběr případů s dobrou reputací. Podmnožinou záměrného výběru je kumulativní výběr, kdy výzkumník rozšiřuje okruh osob na základě zmínky nebo doporučení začínající osoby. Další variantou tohoto výběru je výběr extrémních případů a výběr případů s dobrou reputací.⁵¹

⁵⁰ GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Překlad Vladimír Jůva. Brno: Paido, 2000, 207 s. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-859-3179-6, s. 142 - 143

⁵¹ GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Překlad Vladimír Jůva. Brno: Paido, 2000, 207 s. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-859-3179-6, s. 144

Mezi metody, používané k získávání kvalitativních dat, patří např. pozorování, metoda moderovaného interview, skupinová interview, kvalifikovaný odhad a jiné kvalitativní metody, jako třeba získávání dat z textových dokumentů.⁵²

Data z výzkumu se zpracovávají fixací kvalitativních dat. Fixace je prováděna formou psaní, audiozáznamu, videozáznamu, záznamového archu, práce s existujícími dokumenty a výsledků odborného vyšetření jako zdroje dat.⁵³ Po fixaci dat vzniká základní materiál, se kterým se dále pracuje. Data netextové povahy se převádí do písemné formy transkripcí neboli přepisem.⁵⁴

Jako metodu analýzy kvalitativních dat je možné podle povahy výzkumu vybrat deskriptivní přístup ke kvalitativní analýze, dílčí postupy analýzy kvalitativních dat (metoda vytváření trsů, metoda prostého výčtu, metoda kontrastů a srovnávání, atd.), metodu zakotvené teorie, obsahovou analýzu a narativní analýzu.⁵⁵

⁵² MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2006, 332 s. ISBN 80-247-1362-4, s. 141

⁵³ MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2006, 332 s. ISBN 80-247-1362-4, s. 195

⁵⁴ MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2006, 332 s. ISBN 80-247-1362-4, s. 205

⁵⁵ MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2006, 332 s. ISBN 80-247-1362-4, s. 219

II Praktická část

5 Metodologie výzkumu

V předchozím textu jsem pomocí studia dostupných materiálů objasnila teoretická východiska, následující část práce jsem zaměřila na stanovení výzkumného problému, volbu přístupu, jednotku zkoumání a zjišťování a na popis metod získání, zpracování a analýzy dat.

5.1 Stanovení výzkumného problému

Ve své práci jsem si stanovila výzkumný problém - **Jak zvládají prarodiče péči a výchovu svěřených vnoučat po strážce výchovné a materiální?**

5.2 Volba přístupu

Pro svůj výzkum jsem zvolila kvalitativní přístup, snažila jsem se o sblížení se zkoumanými osobami, o proniknutí do situace, ve které se ocitnuli, o porozumění této situace a jejich popisu.⁵⁶

5.3 Jednotka zkoumání a zjišťování

K výběru respondentů jsem použila prostý záměrný výběr. Jde o způsob, kdy bez uplatnění dalších specifických metod či strategií vybíráme mezi potencionálními účastníky výzkumu ty, kteří splňují určité kritérium vhodné pro účast ve výzkumu, a tito potencionální účastníci s ním současně také souhlasí.⁵⁷ V tomto případě šlo o prarodiče, kterým bylo vnouče nebo vnoučata soudem svěřena do výchovy a se kterými se setkávám při své práci sociální pracovnice. Zkoumaný vzorek byl vybrán v samosprávném územním celku obce s rozšířenou působností Boskovice – dále region Boskovicko. Tento region o rozloze 51 132 ha leží v severní části Jihomoravského kraje, v okrese Blansko. K 31. 12. 2010 činil počet obyvatel v tomto regionu 51 036.

⁵⁶ GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Překlad Vladimír Jůva. Brno: Paido, 2000, 207 s. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-859-3179-6, s. 31

⁵⁷ MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2006, 332 s. ISBN 80-247-1362-4, s. 136

5.4 Metody získávání dat

Jako metodu získávání dat jsem zvolila polostruturované interview, u kterého jsem si vytvořila určité schéma, které specifikovalo okruhy otázek, na které jsem se účastníků ptala. Některé pasáže jsem více ponechala na informantovi, někde jsem kladla doplňující otázky. Minimum témat a otázek, které jsem s tázanými probírala, tvořilo tzv. jádro interview, které je přímo spojeno s cílem výzkumu a výzkumnými otázkami.⁵⁸ Výzkumný problém může být formulován v oznamovacím nebo v tázacím tvaru. Tázací forma pomáhá ujasnit si vlastní problém a hledat způsoby, jak by se mohl řešit. Výsledek výzkumu je potom odpovědí na otázku, která byla položena na začátku.⁵⁹

Interview probíhalo v následujících fázích. V přípravné fázi jsem připravila jádro interview a navázala kontakt s potencionálními účastníky výzkumu. Informovala jsem je, oč je žádáme, pro jaké účely to žádám a co od nich očekávám. Také jsem je upozornila na potřebu nahrávání interview na diktafon a dále na jejich anonymitu, kterou jim zaručím. Pokud souhlasili, dohodli jsme se na době a místě, kde interview proběhne. V osmi případech z deseti šlo o místo jejich bydliště, v jenom případě v místě mého zaměstnání po pracovní době z důvodu zajištění soukromí a klidu. Přípravná část skončila udělením souhlasu s účastí na výzkumu. Poté jsem se s účastníky sešla. Nejdříve jsem navázala kontakt a probírala obecnější témata. Upozornila jsem je, ve kterém okamžiku budu zapínat diktafon. Po jeho zapnutí jsem se zeptala, zda souhlasí s nahráváním interview a dále jsme se věnovali tématům a otázkám potřebným pro tento výzkum. V závěrečné fázi jsem ukončila interview a účastníkům poděkovala za ochotu, se kterou k výzkumu přistupovali.⁶⁰

Účastníky ve své práci nazývám slovem informant, nikoli respondent. Informant totiž spíše informuje, odhaluje, svěřuje se, než aby jen odpovídal, jak vyplývá z významu slova respondent, neboli ten kdo odpovídá, reaguje.⁶¹

⁵⁸ MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2006, 332 s. ISBN 80-247-1362-4, s. 159 - 160

⁵⁹ GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Překlad Vladimír Jůva. Brno: Paido, 2000, 207 s. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-859-3179-6, s. 29

⁶⁰ MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2006, 332 s. ISBN 80-247-1362-4, s. 163-168

⁶¹ GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Překlad Vladimír Jůva. Brno: Paido, 2000, 207 s. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-859-3179-6, s.163

5.5 Hypotézy a otázky

Hypotézy a otázky, vztahující se k hypotézám:

H1: Častěji dojde k umístění dítěte do péče prarodičů v případě, že se rodiče nechtějí nebo neumějí starat, případně dítě týrají a zanedbávají, než když se o dítě nemohou starat z důvodu nemoci nebo smrti.

Jaké byly příčiny rozpadu primární rodiny?

Kdo byl původcem návrhu na svěření vnoučete do jejich péče?

H2: Více prarodičů se domnívalo, že jde o řechnou záležitost, než že se budou o vnoučata starat delší dobu.

Jaký byl z jejich pohledu předpoklad délky péče o vnouče?

Jak se jim změnil život převzetím vnoučete do péče?

H3: Primární rodina s náhradní rodinou častěji nespolupracuje, než spolupracuje.

Zda a který z rodičů v péči o dítě pomáhá?

Zda a který z rodičů na dítě finančně nebo jinak materiálně přispívá?

Kdo jim s péčí o vnoučata pomáhá?

H4: Více problémů přináší výchova vnoučat, než jejich materiální zabezpečení.

Zda mají vnoučata nějaké potíže ve škole, výchovné, zda prarodiče spolupracují s odborníky při řešení problémů?

Jaké jsou jejich materiální a finanční podmínky pro výchovu vnoučete?

Zda a jak by něco změnili?

5.6 Metoda zpracování dat

Při studiu dokumentů jsem si dělala poznámky, které jsem následně přepsala. Interview, které jsem měla nahrané na diktafon, jsem zpracovala doslovnou transkripcí. Transkripce je proces převodu mluveného projevu do písemné podoby. U úseků, které jsem využila do textu v praktické části, jsem použila redukci prvního řádu, jejímž cílem je učinit přepis

plynulejším a usnadnit analytickou práci s nimi. Při redukci jsem vynechávala části vět, které obsahovali slova, tvořící pouze slovní vatu, různé zvuky, atd.⁶²

5.7 Metoda analýzy dat

Jako metodu analýzy kvalitativních dat jsem vybrala metodu vytváření trsů, která slouží k tomu, abychom seskupili a konceptualizovali určité výroky do skupin. Základní kategorie a subkategorie kopírují hypotézy a otázky, které jsou uvedeny v části metody získávání dat.⁶³

⁶² MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2006, 332 s. ISBN 80-247-1362-4, s. 209 - 210

⁶³ MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2006, 332 s. ISBN 80-247-1362-4, s. 221

6 Realizace výzkumu

V následujících podkapitolách a oddílech se budu zabývat analýzou dat, získaných při mém výzkumu.

6.1 Analýza získaných dat

Informanty jsem seznámila s tím, že rozhovory s nimi budou použity pro účel zpracování výzkumu. Zaručila jsem jim anonymitu, proto jsou jejich příjmení označována jejich počátečním písmenem. Při duplicitním písmeně je druhé označeno číslem 1. Rozhovory s nimi jsem zaznamenala na diktafon, na začátku rozhovoru jsem se zeptala na jejich souhlas s nahráváním. Následně jsem rozhovory doslovně přepsala a upravila. Dále jsem použila studium dokumentů. Šlo o spisy, které jsou vedeny a případně archivovány na MěÚ Boskovice, oddělení sociálně-právní ochrany dětí (dále jen OSPOD) a ke kterým mám jako sociální pracovnice přístup. Zpracování dat z těchto spisů je v oddílech 6.1.1, 6.1.2 a 6.1.3.

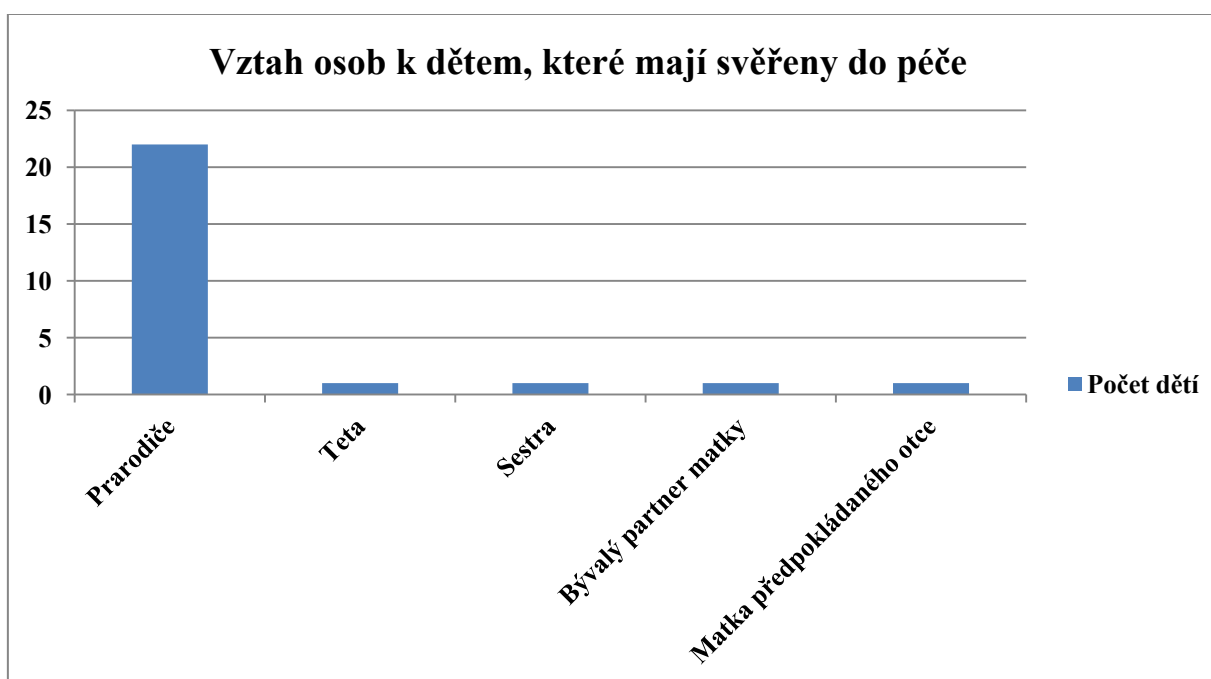
6.1.1 Přehledy počtu dětí, svěřených do péče jiné osoby než rodiče

Na MěÚ Boskovice, OSPOD je k 31.12.2011 vedeno 26 spisů, kdy je dítě v péči jiné osoby na základě § 45 Zákona o rodině. Z tohoto počtu je 22 případů, kdy jde o péči prarodičů o svá vnoučata, jednou o tetu, jednou o sestru dítěte, jednou o bývalého partnera matky a jednou o matku předpokládaného otce.

Data jsou za období let 2003 – 2011. Rok 2003 jsem vybrala z toho důvodu, že od 1. ledna toho roku byly zrušeny okresní úřady. Pokud jde o sociálně-právní ochranu dětí, přešly pravomoce na obecní úřady obce s rozšířenou působností. V našem okrese šlo o Okresní úřad Blansko, jehož kompetence převzaly Městský úřad Blansko a Městský úřad Boskovice.

Vztah osob k dětem	Prarodiče	Teta	Sestra	Bývalý partner matky	Matka předpokládaného otce
Počet dětí	22	1	1	1	1

Tabulka č. 1 – vztah osob k dětem, které mají svěřeny do péče⁶⁴

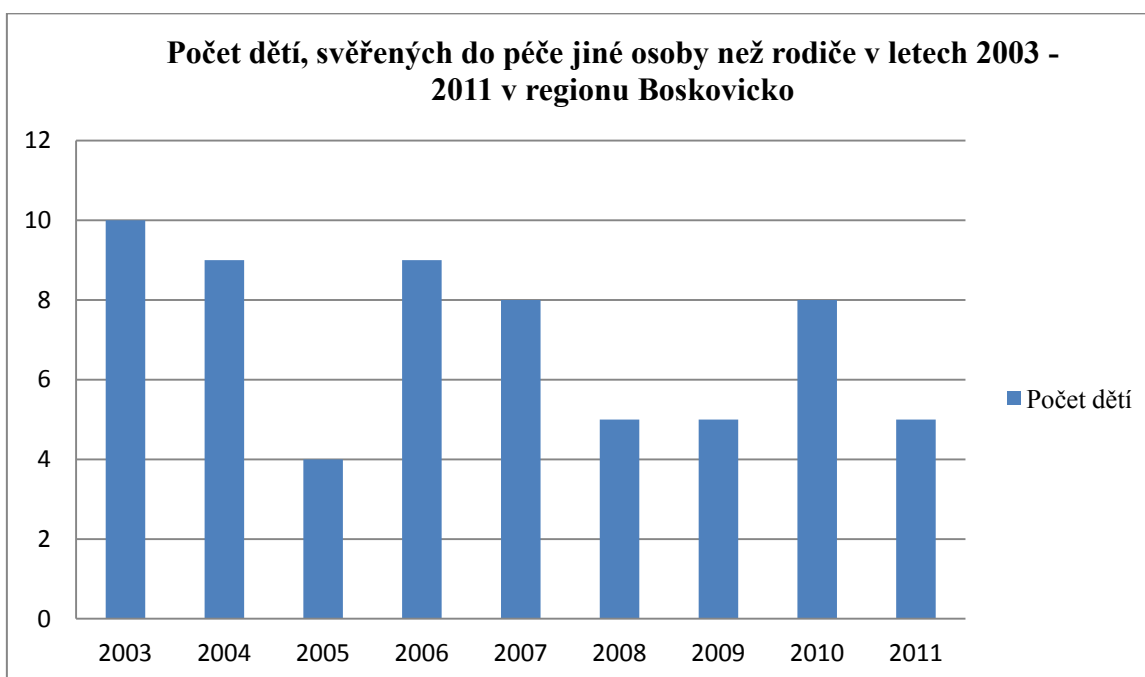
Graf č. 1 - vztah osob k dětem, které mají svěřeny do péče⁶⁵

⁶⁴ Spisy OSPOD, MěÚ Boskovice

⁶⁵ Spisy OSPOD, MěÚ Boskovice

Rok	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Počet dětí	10	9	4	9	8	5	5	8	5

Tabulka č. 2 - počet dětí svěřených do péče jiné osoby než rodiče v letech 2003 – 2011 v regionu Boskovicko⁶⁶

Graf č. 2 - počet dětí svěřených do péče jiné osoby než rodiče v letech 2003 – 2011 v regionu Boskovicko⁶⁷

⁶⁶ Spisy OSPOD, MěÚ Boskovice

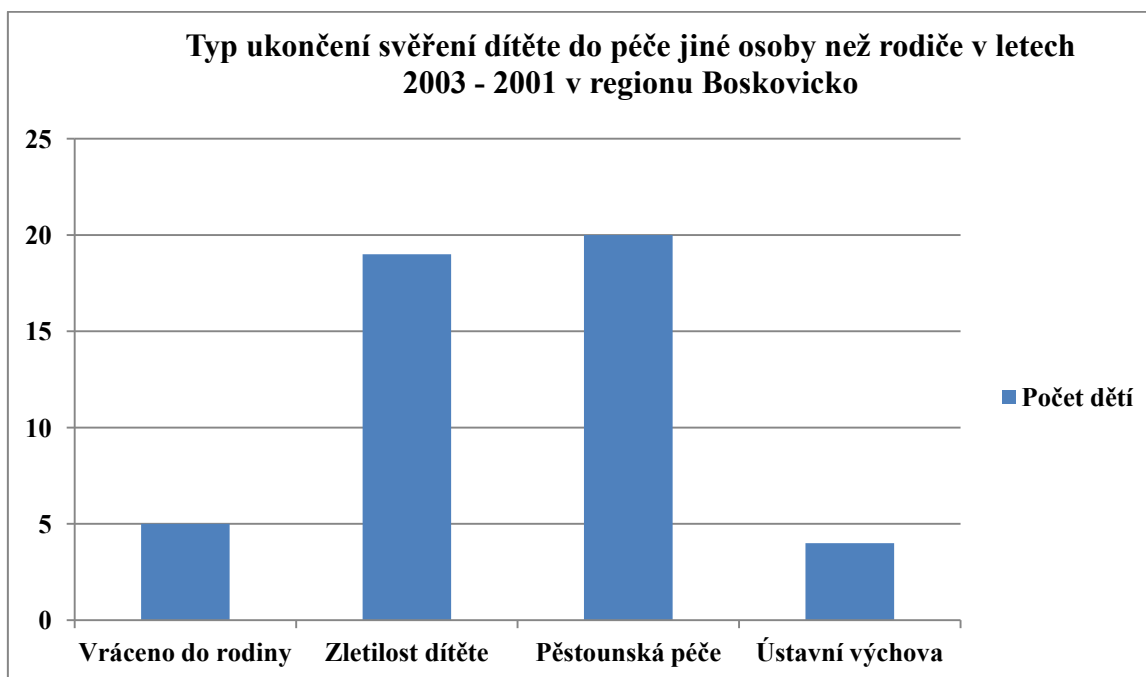
⁶⁷ Spisy OSPOD, MěÚ Boskovice

6.1.2 Přehled způsobu ukončení svěření dítěte do péče jiné osoby než rodiče

Děti jsou svěřeny do péče jiné osoby než rodiče rozsudkem soudu. Změnu může provést pouze soud změnou původního rozsudku. Novým rozsudkem může být dítě svěřeno zpět do původní rodiny, do pěstounské péče nebo může být u dítěte nařízena ústavní výchova. Automaticky je svěřením ukončeno bez rozsudku dosažením zletilosti dítěte.

Typ ukončení	Vráceno do rodiny	Zletilost dítěte	Pěstounská péče	Ústavní výchova
Počet dětí	5	19	20	4

Tabulka č. 3 - typ ukončení svěření dítěte do péče jiné osoby než rodiče v letech 2003 – 2011 v regionu Boskovicko⁶⁸

Graf č. 3 - typ ukončení svěření dítěte do péče jiné osoby než rodiče v letech 2003 – 2011 v regionu Boskovicko⁶⁹

⁶⁸ Spisy OSPOD, MěÚ Boskovice

⁶⁹ Spisy OSPOD, MěÚ Boskovice

6.1.3 Věkový profil účastníků výzkumu v době, kdy došlo k převzetí dětí do péče

V tomto oddíle představím rodiny, které se účastnily výzkumu, z pohledu věkového profilu jak prarodičů, tak jejich vnoučat v době, kdy byly děti svěřeny do péče prarodičů a důvodů, které k tomuto svěřeni vedly z pohledu sociální pracovnice. Data jsem získala ve spisech, které jsou vedeny na MěÚ.

V roce 2005 byla panu D. svěřena do výchovy vnučka Světlana. V té době měla třináct let, pan D. měl šedesát osm let. Tehdy celodenně pečoval o nemohoucí manželku. Podle údajů, vedených ve spise, bylo důvodem nadměrné zneužívání alkoholu otcem, jeho vysoká zadluženost a psychiatrické onemocnění matky, která byla zbavena způsobilosti k právním úkonům. Nyní je již Světlana zletilá, stále ještě studuje.

Paní N. byla vnučka Karolína svěřena do péče v roce 2003. Karolíně bylo pět let, paní N. padesát sedm. Z dokumentace je patrné, že matka ani otec o dítě nejevili zájem. Vnučku má u sebe dosud, bude jí devět roků.

Vnuka Jaroslava si převzali oba prarodiče v roce 2005, kdy mu bylo dvanáct, paní P. bylo šedesát čtyři roky a panu P. šedesát sedm roků. Důvodem bylo fyzické i psychické týrání tehdy nezletilého Jaroslava otcem i matkou. Vnuk je již zletilý, je u nich dosud, stále studuje.

Paní V. byly vnučky tříletá Marie a roční Valentýna svěřeny do péče v roce 2007. Paní V. měla tehdy padesát sedm let. Matka nadužívala alkohol, otec se o ně z pracovních důvodů nemohl starat.

V roce 2008 si vzala do výchovy vnučku Vendulu, které byly dva roky a vnuka Mariana, kterému byl jeden rok, paní M.. Tehdy jí bylo padesát šest roků. Oba rodiče zneužívali návykové látky, byli trestně stíháni, bez prostředků, bez možnosti bydlení.

Manželé Bartošovi mají u sebe vnučku Martinu od roku 2008. Převzali ji v době, kdy vnučka měla šest let, pan B. padesát osm a paní B. padesát šest.

V roce 2010 zemřela paní N.1, které v té době bylo padesát čtyři roky, dcera a ona se začala starat o čtyřletého vnuka, neboť otec o něj neprojevil zájem.

Manželům L. byli svěřeni vnučka Juliana ve věku čtyř let a vnuk Adam ve věku jednoho roku v roce 2010. Paní L. měla padesát jeden rok a pan L. padesát pět let. Matka trpěla psychickým onemocněním a zneužívala návykové látky, otec se z pracovních důvodů nemohl o děti starat.

Také manželům V.1 zemřela v roce 2002 dcera, která jim zanechala vnučku Beátu, tehdy ve věku jedenácti let. Paní V.1 bylo padesát osm let a panu V.1 šedesát jeden let. Otec sice projevoval zájem se o dceru starat, ta ho ale neznala a odmítala k němu jít. Vnučka je u nich doposud, stále studuje.

6.1.4 Důvody odchodu dětí z primární rodiny

Jak již bylo uvedeno i v předchozím oddíle, důvodů k odchodu dětí z primární rodiny je mnoho. Může jít o selhání rodičů, jejich onemocnění, které jim brání se o děti starat, případně úmrtí. Vždy jde ale o situaci, kdy ani druhý rodič nemůže nebo nechce o dítě převzít zodpovědnost a celodenně se o ně starat.

6.1.4.1 Příčiny rozpadu primární rodiny, které vedly ke svěření dítěte prarodičům

V případě, že primární rodina nemůže nebo nechce o dítě pečovat, je třeba rozhodnout, jaké opatření je právě pro dítě nejvhodnější. Vždy se nejdříve zjišťuje, zda není v širší rodině někdo, kdo by mohl a byl ochoten dítě dále vychovávat, případně převzít péči o ně na přechodnou dobu, do vyřešení problému v původní rodině. Může jít o prarodiče, sourozence rodičů, sourozence dětí, nebo o další příbuzné. Někdy jde také o cizí osobu. Jak vyplývá z předchozí tabulky č. 1, nejčastěji se k tomuto kroku rozhodnou prarodiče. Příčiny rozpadu rodiny následně uvádím právě z pohledu prarodičů.

Jeden z důvodů selhání rodičů je alkoholismus jednoho nebo obou. V rodině pana D. šlo o alkoholismus otce a psychiatrickou nemoc matky. Jak uvádí pan D., měl svěřenou vnučku „... , protože vona vyrůstala v rodině, kde její tatínek holdoval alkoholu, byl dvakrát na léčení, ale neuspěl, pokračoval dál v tom, a maminka byla nemocná, ... No dcera onemocněla schizofrenií, z toho důvodu a tu schizofrenii dostala z toho manžela, “. Pochopitelně s tím jsou spojeny i další problémy, které souvisí se špatným fungováním rodiny. Pan D. říká: „... no ty návyky tam nebyly dobré, protože ta rodina neměla dobrý vliv na ňu, že, hlavně ten tata a mamka když byla nemocná, tak jí moc nepomohla v tom, aby jí něco vysvětlila, jak ten život, že a vůbec ta podpora finanční. Návyky takové, že ten tata ju bral i do hospody, že, a tam jí poroučel, a vona s ním chodila a vona na něm visela, že, na tom tatovi, a co od toho taty mohla získat. Takže ten počinek byl takové, že prakticky ten člověk mladý nedostal příklad na

ten život. A to bylo špatný, že alespoň podle mého soudu. A ono různé, všechny ty domácí a hygienické návyky tam byly na nízké úrovni, pořádek, že, já mám tady furt každý den pořádek a ona to taky dělala, tak jsem ji k tomu taky vedl, že, to bylo něco jinýho jak u nich.... Rodinné poměry byly katastrofální, vona ta maminka ju nemohla bránit, von aji ju bil.“

V dalším případě měla s alkoholem problém matka dětí. V rodině byly dvě starší děti z prvního manželství matky a dvě mladší ze vztahu matky a syna paní V. Paní V. vyprávěla: „... no ráno vo deseti už byla naložená...“. Stávalo se „... a kolikrát sem tam přišla a voni chlapi dělali ... a já sem přišla navrch a Maruška seděla před televizí, skoro holá, měla akorát plínku, byla celá pokakaná a jenom natahovala po mě ruce a maminka ležela na gauču a strašně chrápala... a tak sem tu Marušku vzala, celó sem ji vosprchovala, celó sem ji převlíkla, umyla, plínku čistó, převlíkla a, ale vona se nevybudila. No a tak ji sem nemohla vzbudit, a cítila sem jako, no že z ní táhne... Kolikrát sem zazvonila, že du k řezníkovi a že bylo škaredě, tak eši třeba něco nechce z dědiny, no a ona dycky byla steklá, protože vona byla popitá. A vona měla třeba ve dřeváku, venku, jak měli sud jako na zahrádku vodu jako na dešťovku, tak tam měla zezadu schovanó flašu, prostě všude, v křoví, no všude měli, všude měla schovanó flašku s vodkou...“ Matka se v opilosti chovala k dětem nevhodně. „...protože vona kolikrát přišla do ložnice a voni spali, tak vona je vzala a krmila je. ...vona zuřila a krmila je. Jako násilím, jako jo, protože vona třeba nevěděla, že už jedli předtím, a vona usnula mezitím a vzbudila se že to..., voni děcka když jedly a vona jim naložila velkó várku a tedka to nemohly sníst, že, a tak vona stála u nich a furt bóchala do stolu a říkala žerte, žerte, žerte, žerte... vony už holky nechtěly jíst a vona je násilím, že to tady měly úplně bolavý, a já sem dicky říkala, Maruško, co to tady máš, jo, prej si to vokusuje a vona s tó žičkó jí to takhle to jídlo, jo, měla zavřenó pusinku a Maruška dyš se zasekne, tak jako děcka, když se nechcú a dicky krmila tu Valinku dicky s flaškó a úplně steky jí to tam, ...“ Když matka opilá spala, nechávala děti ve věku půl roku a dva a půl roku bez dozoru. „...jo a jednó přišel Lukáš (desetiletý syn z prvního manželství) ze školy a Valinka že ležela v postýlce, Maruška na ní a už nedejchala skoro a vona spala (matka). Protože měla polštářek (půl roční dcera), nebo co a Maruška (dva a půl roku) ji chtěla přikrejt, že, tak si tam s ní hrála, že, skoro nedejchala...“ Protialkoholní léčba matky nebyla úspěšná. „...já říkám běž se léčit a to. Tak vona potom nakonec šla, byla tam měsíc... No a vona potom přišla na propustku... No, vona už potom, vona už s nevrátila, na to léčení a no byla to mela, a že zamkla se tam, zabarikádovovala a že už nechce ani Petra, tak voni se všichni nastěhovali sem...“

Nejen závislost na alkoholu, ale i na jiných návykových látkách mohou být příčinou rozpadu rodiny. Se zneužíváním návykových látek se často pojí i agresivita dotyčného. Paní

L. má nyní v péči dvě děti, vnučku Julii vnuka Adama. Jak uvedla: „...a panickou hrůzu měla (vnučka ...) vždycky, že jede za maminkou a po delší době sem zjistila, že vlastně ona ji ta matka tu vnučku bije. A syn mě to potom potvrdil, že byl už nešťastný, že vlastně zjistil, že u ní propuknul alkoholismus, začala brát údajně i asi nějaké drogy, a byla velice agresivní vůči synovi (otci dětí), ... ta agresivita, alkoholismus, jak na tu dcerku, tak i na toho malinkýho vlastně po narození, vlastně když Adámkovi byli asi tři měsíce, tak vypukly tady ty dvě nesrovnalosti... A jednou se dokonce stalo to, že mně volal ráno, ráno brzo o půl šesté, že mám hned přijet, že na Julinku vzala nůž a že ji chtěla jako pořezat nožem, ...tak že musel utéct k sousedům i s dětma, že měl strach, třeba kdyby on usnul, aby jim třeba něco nepodělala.... No a tak se to stupňovalo, stupňovalo.“

Užíváním návykových látek se rodina se dostává do finančních problémů a také do rozporu se zákonem. Jak uvádí paní M., která si vzala vnoučata Vendulu a Mariana ve věku jeden a dva roky: „Protože oba dva rodiče, a teď už si prostě nevzpomenu, kterýho první a kterýho druhý, prostě šli do výkonu trestu... já to poopravím, první šel do výkonu trestu otec... nebyla zaplacená činže, nájem, vůbec nic, no a jako matku těch dětí dvou prostě vyhodili,... a ona prostě měla problémy, dost velký problémy, a nešlo jí prostě se nějak zařadit. I když jsem jí pomáhala..., že vlastně se dostala ze závislosti těch látek, prostě tam taky hrály roli, a jednak v závislosti toho jejího druha...“ V této rodině jsou problémoví oba rodiče, matka dětí je dcera paní M.

Také se může stát, že rodič více méně bezdůvodně přestane mít o své dítě zájem, jako v případě dcery paní N. „No tak holky (sestry vnučky Karolíny) telefonovaly, že mamka má jít do nemocnice a jestli by mohly přivést z Prahy jako Karolínku, na tu dobu, po tu dobu, co bude Radka (matka Karolíny a současně dcera paní N.) v nemocnici, takže jestli by ju mohly přivést k nám... no a Karolínka zůstala teda u nás s tím, že už se nikdo nezajímal o ňu, aby přišla, že si pro ňu přijede, nebo že teda pude dom. No a už mi Karolínka od toho roku dva tisíce teda zůstala... Matka si ji nechtěla vzít nazpět. Ne, neměla nájem (matka). Otec Karolíny jako, ten pan C., on vůbec neměl zájem, že není jeho, on vůbec se nijak ani neangažoval v tom, aby Karolínku poznal... úplně veřejně před všema i před soudcem řekl, že nemá zájem a že se jí zřiká... nikdo o ňu neměl zájem, nikdo ju nechtěl.“

Může nastat situace, kdy rodič nemá pro výchovu dítěte vhodné podmínky a nesnaží si je ani zlepšit. Manželé B. si vzali k sobě vnučku, protože matka neměla vhodné podmínky a otec dětí je psychiatricky nemocný a nemůže se o ni starat. Uvedli: „...když byl v nemocnici (jejich syn, otec vnučky), jelikož jeho zdravotní stav teda se odvíjel psychicky...Měnila partnera (matka vnučky) a přestěhovala se teda hnedle k němu, s ním teda měla ještě čtyřměsíčního

syna a bydlela s ním a hotovo. Tam teda prostě se nastěhovala do takových podmínek, že jim byly děti nuceny být odebrány. V nějaké jedné místnosti, s domácima zvířata, ale pět psů, co máme teda my zápis ze soudu, kočky a že teda prostě po tym malym ty psi málem teda chodili, jo, po tym. Syn ze zdravotních důvodů, by se teda o dítě staral, jo, jenomže sám absolutně už ne...“

Pokud dojde v rodině k týrání dítěte, může dojít k jeho odebrání rodičům, zvláště pokud se rodiče domnívají, že jejich chování k dítěti bylo v pořádku, jako se to stalo v rodině manželů P. „, *Přišli sem Jarkovi rodiče a řekli nám – vzali nám syna... no a že teda jim byl vodebraný jako pro týrání a špatný zacházení....“*

Další možností je úmrtí jednoho rodiče a nezájem druhého rodiče převzít dítě do péče. V případě paní N.1 zemřela její dcera. Uvádí: *„Vnuka jsem si brala do péče zhruba před dvěma lety, bylo to těsně po Vánocích, kdy moje dcera padla do klinické smrti, následně do vigilního kómatu a o dítě se neměl kdo starat. No tak maminka dítěte umřela, jak jsem říkala, otec se nestaral o dítě...“*

Také manželům V.1 zemřela dcera. „, *...vnučku jsem si brala proto, že nám umřela dcera a vychovávali jsme ju vlastně už s dceró samy a takže byla tady zvyklá, chtěla tady být, k otcovi nechtěla v žádným případě, protože ho prakticky ani neznala, von vod necelý, než jí byl rok, tak von se prostě spakoval a šel pryč...“*

Jak vyplývá z rozhovorů, nejčastější příčinou rozpadu rodiny je v našich sledovaných rodinách nadužívání alkoholu, případně jiných návykových látek. Jen ve dvou rodinách došlo k úmrtí matky, jeden otec neměl zájem se o své dítě postarat, druhý sice měl, ale dítě bylo zvyklé na rodinu matky a nechtělo k němu. Dvě matky se přestaly o děti starat bezdůvodně, neměly zájem svoji situaci zlepšit.

6.1.4.2 Kdo byl původcem návrhu na svěření vnoučete do péče prarodičům

Pokud se sociální pracovnice dozví z jakýchkoliv zdrojů, že je v rodině nějaký problém, je povinna věc prošetřit a pokud se potvrdí, že dochází k selhávání rodičů při péči o děti, musí přijmout opatření. Když se nepodaří sanace rodiny a je potřeba dítě z rodiny odebrat, hledá se vždy nejdříve v okruhu příbuzných osob, zda by některá byla ochotna se o dítě starat. Návrh na zahájení řízení k soudu může podat jak sociální pracovnice, tak osoba, která má o dítě zájem. Dochází ke dvěma situacím. Buď sociální pracovnice osloví prarodiče s dotazem, zda chtějí participovat na péči o dítě, nebo se prarodiče sami obrátí na sociální pracovnici

s žádostí o pomoc při řešení problému v rodině vnoučete. K tomu informanti sdělili následující.

Pan D.: „...*kdy jako sociálka navrhovala, buď jako abych si ji vzal do výchovy, nebo by šla do ústavu.... No, já, i když jsem měl takové těžké problémy, tak jsem se rozhodl, že tu Světlanku si vezmu do výchovy*“

Paní V.: „...*no a přišel tatínek jejich (děti z prvního manželství), jako Kamči a to, a říká, nezlobte se, já už delší dobu, mně Kamča říká, co se tam děje, jaká ta máma je a já už ji nenechám trápit, já budu na sociálku. Ale počítejte asi s tím, že asi, co s vašema holkama. No a potom ste přišly vy, že (sociální pracovnice)*“.

Paní L.: „...*což jsem navštívila tady vás (sociální pracovnice), celou situaci jsem vám řekla a začal to řešit soud...*“.

Paní M.: „*To vlastně já mám dojem právě, že jsem se zeptala někde vlastně na té sociální, někde jak je sociální péče, někde prostě jsem zjišťovala, jak a co se dá vlastně tady, nebo co se musí udělat tady pro to, prostě pokud nechci, aby jako byly děti v domově.*“.

Paní N.: „...*já jsem chtěla, aby šla do školky, protože už ten čas nastával, jenže nemohla, tak jsem přišla za děvčatama na sociálku, no a rozjeli jsme to všechno přes psychology a nevím přes co všechno...*“.

Manželé B.: „*Takže z tohoto titulu a teď teda byl prostě tázán sociálními pracovníky (otec dítěte), co teda jak by zvládl, nebo jak, co prostě teda s tou malou, jo, nebo co s dětma. No tak prostě teda asi ho to napadlo, nebo sám, no prostě, tak že, že si ju určitě vezmeme my... No, takže my sme s tím teda souhlasili a tím pádem byl aji ze sociálních teda, vod sociálních pracovnic prostě dán návrh teda, že bude dána, nebo doporučována, nám dána do vopatrování...*“.

Manželé P.: „*no a my sme ho jedná nebo dvakrát si vzali na víkend domů (z krizového centra) a pak jsme ho tam zase odvezli, no a posléze to vyšlo tak, že už si ho můžeme nechat doma, do té doby, než to bude vyšetřený, uzavřený a než někdo, nějaká instituce prostě rozhodne, co s ním bude, kde bude, kdo ho bude vychovávat, vopatrovat, kdo mu bude poručníkem a podobně.*“.

Paní N.1: „*Tak jakmile ju (matku dítěte) odvezli do nemocnice, tak jsem šla hned na sociální péči, aby mně bylo dítě svěřeno do péče.*“.

Paní V.1: „...*tak von (otec dítěte) si potom (po smrti matky) zažádal, že von ju chce do výchovy, tak sme museli vlastně s Beátko do Blanska na sociálku, ale vona dyž ho uviděla, tak byla úplně hotová s nervama, ta vůbec, ta se mě držela jak klíště...*“

V šesti případech se na oddělení sociálně-právní ochrany dětí obrátili prarodiče dětí, ve třech případech to byly sociální pracovníce, které jako první kontaktovaly prarodiče. Z toho usuzuji, že prarodiče měli ve státní instituci takovou důvěru, že se k ní obrátili s žádostí o pomoc. A to i přesto, že pro ně jistě nebylo jednoduché hovořit o selháních svých dětí a řešit je.

6.1.5 Původní představa a realita

Při rozhodování prarodičů, dle mého názoru, hraje zásadní roli skutečnost, že pokud si vnoučata nevezmou k sobě, budou umístěna v dětském domově. Děti znají ve většině případů od narození, někdy je i částečně vychovávali. Pravděpodobně v tu chvíli nemyslí na úskalí, která může jejich rozhodnutí přinést.

6.1.5.1 Představa o době péče o dítě

Jak již bylo řečeno dříve, zákon o rodině upravuje svěřením dítěte do péče jiné fyzické osoby než rodiče. Tím by se měla překlenout určitá nezbytná doba, po kterou se rodiče nemohou o své dítě starat s tím, že rodiče si své záležitosti vyřeší tak, aby se dítě mohlo do rodiny vrátit. Jak to vnímali naši informanti?

Pan D. na dotaz, zda si myslel, že bude mít vnučku u sebe až do doby zletilosti odpověděl: „*No, asi jsem si to myslel, protože bych ju už nepustil, protože člověk viděl tu situaci, jaká je...*“

Paní L. na otázku, zda počítali s možností, že se budou o vnoučata starat delší dobu, řekla: „*To, kdyby to bylo nutný, když to bude nutný, tak určitě ano, ale když by si je vzal syn k sobě, tak jako, což on předpokládá, že se o ně bude starat dál... třeba kdyby vznikla nová rodina, tak že by si je vzal tam, no. Předpoklad takové je, no kdyby něco takovýho do budoucna bylo.*“

Paní M. jsem se zeptala, zda předpokládala, že se děti vrátí k rodičům po ukončení výkonu trestu. Uvedla: „*No, myslela jsem si to. A věřila jsem.*“

Paní N. popisovala své pocity takto: „*No když přišla (vnučka k ní), tak jsem si myslela teda, že fakt... Takže já jsem to brala jako normálně, že teda cáčorka bude, esi de (matka) do nemocnice, jenže ona do žádné nemocnice nešla a malá zůstala u nás.*“

Manželé B. o tom, zda počítali, že budou mít vnučku delší dobu sdělili: „*Na dýl teda, jo, my sme počítali s tím, že to teda bude na dýl, že to nebude tady, jo.*“

Manželé P. s delší dobou spíše počítali: „*No, a když teda už u nás jako mohl zůstat, protože to vypadalo, že to bude delšího rázu...*“.

Paní N.1 k délce péče o vnuka řekla: „*...moje dcera starší původně si ho chtěla vzít..., oni říkali do budoucna, kdyby si vyměnili byt... ale vzhledem k tomu, že to děcko je tady zvyklý, toto je jeho domov, tak já už bych to teď neudělala... Ted' už předpokládám, že pokud budem my zdraví, tak že do té dospělosti, do tech osmnácti let, nebo prostě co bude potřeba, pokud bude na školu, pokud mu to trochu půjde, tak bude určitě s námi, pokud to budem zvládat i my teda.*“

Většina informantů předpokládala, že budou o vnoučata pečovat po delší dobu, spíše do jejich zletilosti či osamostatnění.

6.1.5.2 Změny v osobním životě v souvislosti s převzetím vnoučete do péče

Nový člen rodiny přináší jistě spousty změn, které ovlivňují její dosavadní chod. V případě našich informantů hraje dle mého názoru velkou roli také to, že věkový rozdíl prarodičů a dětí je o dvě generace. Ve starším věku se člověk se změnami hůře vyrovnává a dítě jako další člen rodiny je změnou jistě velmi významnou. Prarodiče v našich sledovaných rodinách to vnímali následovně.

Pan D.: „*tak ten začátek byl pro mě dost a pro ňu taky krušný... já jsem měl doma taky manželku, měla po příhodě mozkové, takže jsem ju musel opatrovat, že, byla na půl těla raněná... To byl ten začátek takový těžký, pro mě... protože já jsem se nějak do detailů nemohl zabývat (problémy s vnučkou), protože jsem tenkrát těch starostí měl jako víc, no a tak jsem vždycky vás požádal vo tu podporu a ta byla stoprocentní, ta byla vynikající.*“

Paní V.: „*...tak voni se všichni nastěhovali sem, tak sme byli tady, ted'ka honem syn sehnal taková tu vohrádku, co je na chození, malou, tady to bylo, zastlala sem jí tam, protože už jsme byli zařízení bez malých děcek, že, tak Valinka spala tady, Maruška, tady sme měli takovej gauč, tak spávala na gauču, ale co sem zkusila, ty jenom furt brečely, brečely, ta stařší, ta začala úplně hystericky, to bylo strašny.*“

Manželé B.: „*Že se vo ňu musíme starat, že teda prostě veškerý toto, je naše a hotovo.*“

Manželé P.: „*...no tak se mu tady vytvořily nějaký podmínky, dostal svoje místo na spaní, svoje pracoviště, dostal prostor v nábytku na svoje věci, pořídili sme mu nějaký oblečení..., no a byl tady, a prostě ubíhal rok za rokem... když jsme nevěděli vo co de, tak sme s tím se snažili bojovat, ted' se dřív snažíme přizpůsobovat a nějak mu to ulehčit.*“

Paní N.1.: „...byl nám svěřené a od té doby jsem začala shánět školku, zajišťovat doktory, prostě co bylo potřeba, tak jsme se s tím sblížili prostě, že dneska už můžu říct, že už s tím nemáme problémy. Zezačátku pochopitelně, že už děti jsou odrostlý, tak nám to dělalo problémy. Vzhledem k tomu, že už jsme byli svěma pánama, prostě nebyli jsme odkázáni na čas, časově jsem mohla pracovat od rána do večera, tím to skončilo, musela jsem nechat jednu práci, zaměstnání, kdy jsem chodila do práce na pět hodin, což bohužel nešlo, dítě se muselo musela začít vodit do školky, tak jsem zůstala pouze OSVČ, to co jsem měla jako vedlejší pracovní poměr, no a dítě chodí do školky...“

Paní V.1: „Ale jinak sme to všecko zvládali, museli sme to zvládnót, protože já eště sem byla tenkrát měsíc po mrtvici, po těžké, sem nemluvila, nic, ale dostala sem se z toho asi, prostě asi to tak muselo byt, že sem se z toho dostala, eště než se to s Ivetó všecko stalo. Takže, nó a ze začátku, tak sme hleděli, eště vo tech prázdninách s nó (s vnučkou) jet třeba do Hranic...no a tak aby vona (vnučka) se trošku rozptýlila a takový určitý výlety sme s nó dělali, a nebo potom já sem s nó, začaly v Praze ty muzikály, tak sme jezdily...“

Informanti výrazné změny v osobním životě nezmiňují. Paní N.1 to popisuje velmi výstižně – museli si svůj život zcela přizpůsobit, dříve byli „svými pány“, přítomností vnuka v rodině se jim situace naprosto změnila. I když o tom ostatní takto nehovoří, myslím si, že to tak bylo ve většině rodin.

6.1.6 Spolupráce prarodičů s rodiči dětí

Pokud dojde k soudnímu svěření dětí do výchovy prarodičů, zůstává rodičům rodičovská zodpovědnost. Rodičovská zodpovědnost je souhrn práv a povinností, který zahrnuje zejména péči o zdraví, tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj dítěte.⁷⁰ Rodiče by se tedy měli podílet spolu s prarodiči jak na výchově svých dětí, tak by měli plnit svoji vyživovací povinnost.

6.1.6.1 Pomoc rodičů při výchově dětí

Jak se na výchově a péči podílí rodiče dětí, vyplývá z následujících částí rozhovorů.

⁷⁰ Zákon č. 94/1963 o rodině, ve znění pozdějších předpisů, § 31

Pan D. na dotaz, zda se matka také podílela na výchově dcery, odpověděl: „*Ta maminka ano taky, pomáhala, protože vona někdy, že jo, na ten víkend jsem ji dal dom, za maminkou, takže vona ta maminka s ňo dobře vycházela... a vona má maminku ráda, aji se starala vo ňu, dycky na ten víkend, nebo někdy aji tam přespala, ten jeden den.*“ Problém v této rodině je, že matka trpí psychiatrickým onemocněním a spíše sama potřebuje pomoc. Přesto v kontaktu s dcerou zůstala. „*Vona ta dcera, její maminka, taky je, vona je hodná, a když užívá ty léky, takže je fit vcelku. No fit, no, nemůže nijak nic rozhodovat, a to, ale ty domácí práce a to všechno, a vona jí pomáhala, aji to učila vařit, že vona uměla vařit a aji ted' už spolu pečó cukroví.*“ Na rozdíl od matky, otec o dceru zájem neprojevoval. Otec dle dědečka „... *nepomáhal, neplatil, vůbec se nezajímal, ani tady nebyl, nikdy...*“.

Paní V. vyprávěla, že matka o své dcery zájem nejevila a nejeví: „*Ta se nepřišla ani, i když sme se vobčas potkali...*“ Jejich otec nejprve pracoval mimo bydliště, tehdy: „...*tak dicky přes ten víkend byl s holkama.*“ Nyní má již otec novou partnerku, se kterou o děti pečují: „*Ted' jako s tó, má přítelkyni, že, chválabohu za to, že fakt je to dobrá holka, nebo ženská, stará se vo holky, má je hrozně ráda, a ted'ka tam bydlíjo všichni jako v tom baráčku...*“

Podobná situace je v rodině paní L. Ta na otázku, zda je matka s dětmi v kontaktu uvedla: „*Ne ne ne, ... vona je bůhvíckde... nezajímá se o ně, neposlala jim ani k narozeninám, nikdy nic, ani na Vánoce, když někdy telefonicky se ozvala, tak většinou to byly nějaké výhrůžky...*“ Také v tomto případě otec na výchově dětí participuje. „*No syn ted'ka v té době dvou let hledal zaměstnání blíž, aby mohl pracovat někde tady, aby s těma děckama byl ještě víc, takže v současné době ... dojíždí každý den vlastně domů, takže žije s nama. Takže von se podílí...*“

U prarodičů B. je otec psychiatricky nemocný a o pomoci matky uvedli: „*Že by pomáhala s výchovou? Ne, vůbec, vůbec, to prostě. Říkám, dyby, ... dyby jí zavolala večer. Telefon má, dyby zavolala, jesli si s ňo může promluvit, ne. Jak se učí? Nezajímá, ne.*“

Odlíšná situace je v rodině paní M. K zapojení rodičů do výchovy a péče uvedla: „*Tady se dá říct, že jako neměli jak...*“ Rodiče jsou totiž většinu času ve výkonu trestu.

Podobně je tomu i v rodině paní N. „*Otec Karolínky... on vůbec neměl zájem, že není jeho, on vůbec se nijak ani neangažoval v tom, aby Karolínku poznal, vůbec se jako neangažoval v tom, on neměl vůbec chuť,...* Stejně tak matka Karolíny. Na dotaz, zda má o dceru zájem uvedla: „*Ne ani moc ne, ta ani neví myslím, kde bydlíme...*“

Manželé P. mi k pomoci rodičů s výchovou jejich vnuka řekli: „*Nikdy. Tak jak to proběhlo u sódu, dyž teda se ptali rodičů, jestli só schopni, a nebo ochotni si syna vzít a vychovávat ho, tak matka řekla, že vzhledem k tomu, že syn má mozkovó dysfunkci, tak že není schopna*

vychovávat tak postižený dítě no a otec se k tomu vyjádřil, že je to bez komentáře, že nemá, co by k tomu řekl. Tím to skončilo...“

Paní N. mi sdělila na dotaz, jak se otec na výchově syna podílí: *„...jeho slova jsou jenom, jak se má Bobiš, pozdravuj Bobiše, posílám mu pusy. Tím jsme skončili veškeré zájem otce o dítě...“*

Paní V.1 o tom, zda otec pomáhal při výchově vnučky sdělila: *„Ne. Vůbec, vůbec se von ji nedal k narozeninám, vod malinka ne... neviděla vod něho ani korunu, ani k svátku, ani k narozeninám, k ničemu. Vubec. Von vubec nemá vo ňu zájem. Vubec.“*

Pokud jde o podíl rodičů na výchově dětí, tak ve třech případech nemá zájem ani jeden z rodičů. Ve dvou rodinách se jeden z rodičů nepodílí a druhý rodičů nemůže z důvodu svého zdravotního stavu. Dvě matky zemřely a otcové o děti neprojevují zájem a naopak, dvě matky na výchově neparticipují, naopak otcové ano, v současné době se spíše podílejí oni, než prarodiče. Z devíti rodin ani v jedné s výchovou dětí nepomáhají oba rodiče a jen ve dvou případech se podílí jeden z rodičů. Je zajímavé, že v obou případech jsou to otcové.

6.1.6.2 Pomoc rodičů při finančním zajištění dětí

Stejně, jako zůstali rodičům rodičovská práva, zůstali jim i povinnosti. Jednou z nich je vyživovací povinnost.

Pan D. mi v rozhovoru řekl, že otec výživné *„... neplatil...neplatí vůbec nic a má dluhy u bank...“*. Matka výživné platila: *„Ano, dcera platila, to všechno nakonec já jsem měl peníze, díky té dceři jsem mohl část jsem mohl regulovat...“*

Paní V. uvedla, že matka: *„Peníze posílá, teda ten jeden měsíc vynechala, ale to sem říkala Lukášovi, ať řekne, že mně dluží za jeden měsíc, nebo že pošlu exekuci...“*. Otec: *„On řekl prosím tě, kdykoliv budeš potřebovat, tak jo, tak.“*

Paní L. k finančnímu podílu rodičů na výživě dětí sdělila: *„No a už je to vlastně tak ty dva roky, co se o ty děti staráme a od té doby matka na ně neplatí vůbec výživné...“*. *„Syn má vyměřený výživný myslím tři a půl tisíce korun, ale stejně platí jim školku, dceři platí, potom má sjednaný nějaký úrazový pojištění, měsíčně na oba dva, tak to jim platí, no a Adámek ted'ka onemocněl, má atopický exém, což to léčení je taky hodně drahý, ty mastičky, takže na tom se taky podílí, no tak dohromady nějak se podílíme na tom oblíkání a takovýchto věcech, co je dneska drahýho, že.“*

Paní M. o finančním příspěvku rodičů uvedla: „*A tady šlo o to, že neměli určený vlastně výživný, ale tam ani to nešlo, protože jako tam stejně jako v tom výkonu se teďka nepracuje, tak nebylo ani z čeho, ...ale vím, že když bych prostě trvala na tom, aby platili, tak bych jim ještě zhoršila vlastně jejich situaci.*“

Paní N.1 o placení výživného otcem: „*...no tak potom byly problémy s placením, dodneška dluží teda podíl (otec), ten velké podíl dluží, dodnes, to jí eště nesplatil, dělalo to tenkrát ale třistadvacet nebo třistaomsdesát tisíc, to jí dodneška nedal...dcera nikdy eplatila a neplatí...*“

Manželé B. mi řekli: „*Akorát synovi bylo teda určený výživný, no tak to si teda samozřejmě inkasuju a to, a matce teda, to teprve teď je, během, za ty tři roky, teprve teď se bude v únoru projednávat.*“

Manželé P. k placení výživného oběma rodiči: „*No částku, která mu byla jako přidělena (vnukovi), tu rodiče platí.*“

Paní N.1 popsala hrazení příspěvku na výživu vnuka otcem následovně: „*Alimenty, to se o ně hlásím já, vždycky na konci měsíce, tak buďto máme někde sraz, že mě je předá, nebo si pro ně jedu...*“

Paní V. mi k finančnímu zajištění vnučky otcem řekla: „*Hm, platil, neplatil. Von víc neplatil, jak platil... No a teď už dva roky, vod prvního března, teď to bude dva roky, co přestal platit, že je nezaměstnané, a nevidíme ani korunu...*“

Ve sledovaných rodinách platí výživné šest otců z devíti a tři matky ze sedmi (dvě jsou mrtvé). Jinou otázkou zůstává, zda si tím plní celou svoji vyživovací povinnost, či zda část této povinnosti za ně neplní prarodiče. Výše výživného totiž většinou nepokryje všechny náklady, spojené s péčí o děti.

6.1.6.3 Kdo jim byl a je nápomocen

I v případě, že primární rodina dobře funguje, obrací se z různých důvodů s žádostí o pomoc při péči o své děti např. na své rodiče, známé, na různé instituce. Kdo pomáhá našim informantům?

Pan D.: „*No, nejvíc mě pomohla sociálka z Boskovic... protože ty problémy, co jsem měl, už si nepamatuju, byly nějaké, ale vždycky s něma jsem je řešil a pomohli mě ty věci vyřešit... to byla velice vynikající spolupráce, já si nemůžu nijak stěžovat... tak jsem ...požádal vo tu podporu a ta byla stoprocentní, ta byla vynikající.*“

Paní V. jsem se zeptala, zda jim pomáhal syn, tedy otce dětí, matka dětí, nebo někdo jiný: „*Jo, ten (syn) tady bydlel s nama. Jo, to jo, jo...*“ Na zájem matky uvedla: „*Ta sem nepřišla ani...my dyž sme šli, tak vona vůbec nezastavila, šla po druhým chodníku a dělala, že nás nevidí a vůbec ji nezajímaly děcka. No nezavolá, nezeptá se...*“

Paní L.: „*Adámkovi budou tři roky a s jeho výchovou vlastně mě pomáhá moje sestra, protože já chodím do práce a sestra je už v důchodě, tak ona, když já su v práci, tak ona vlastně hlídá Adámka... Já když něco potřebuju, tak jdu za váma (sociální pracovnice) a vy mně vždycky vyjdete vstříc, jako co můžete, tak mně pomůžete, to беру jako zase takový plus, že se aspoň, když to člověk v tom není zběhlý, tak že ví, kam se má obrátit a vždycky jste mně zatím pomohli...*“

Paní M. sdělila: „*...ale můžu vám říct že prostě jako sem jako dceři jako řekla, že kdykoliv prostě může jako ke mně přijít a být u nich, ale jako ten její druh absolutně ne. Takže ona zprvu souhlasila, protože zřejmě chtěla, ona prostě chtěla, pak asi to bylo silnější, jako ten vztah k němu, takže to taky není jednoduchý, no, takže ona vlastně potom vlastně zase tíhla k němu a vracela se jako, jako do toho Brna za ním, no ale jako ona jezdila potom a zase se vracela, ale stále tady nebyla. A jak to bylo dlóho, to prostě už si fakt nepamatuju...prostě mám hodně jako známých, kteří mají taky děti, takže vlastně mně vypomohli s oblečením... on (přítel babičky) prostě jen přijede na návštěvu, nakopí mně, prášky na prání, mně hrozně moc pomohl...takže ona paní Vašíčková (pracovnice městského úřadu) mně vycházela vstříc...*“

Paní N. na dotaz, zda má někoho, koho může o pomoc požádat, odpověděla: „*...Ondru...To je syn, no, ona (vnučka) ho má za bráchu, tatu, za všechno, protože když je potřeba, tak... ona ho víc bere jako brášky a taky takovýho toho výchovnýho poradce. Protože vona na něho hodně dá, vona ho má strašně ráda, vona na něho hodně dá.*“

Manželé P. se vyjádřili k tomu, zda jim někdo v péči o vnuka pomohl: „*Ne, nikdy nikdo. Ne. Nevzpomínám si.*“

Paní N.1 popsala, kdo jí s výchovou pomáhá následovně: „*...moje maminka teda má pětasedumdesát roků, ale je čiperná, zdravá, takže pokud potřebuji... O víkendy, pokud má dcera volno v Kuřimi, není v práci, tak si ho bere ona... takže to válčíme, ale dá se říct v pohodě.*“

Prarodičům pomáhají v některých případech rodiče dětí, někdy příbuzní, někdy známí. V jednom případě uvedl informant pouze sociální pracovnice, ve druhém byly zmíněny jako další osoby, na které se prarodiče obrátili. Je to velmi potěšující a povzbuzující do další práce,

že nás klienti berou jako osoby, ke kterým se mohou s žádostí o pomoc obrátit, také ale zavazující.

6.1.7 Problémy, které prarodiče řeší

Výchova dětí přináší spoustu problémů, mimo jiné také zdravotní, problémy s výchovou, se školní docházkou, s materiálním zajištěním. Já jsem se v rozhovorech zaměřila spíše na výchovné a finanční.

6.1.7.1 Výchova vnoučat a problémy s tím spojené

Problémy, které pociťují prarodiče v souvislosti s výchovou, školní úspěšností, psychickým stavem dětí jsou popsány v následující části.

Pan D. *„...vona se dobře učila, já jsem se s ňó tady ještě učil, dycky vysvětloval, ale to trvalo jenom krátkou dobu, protože pak už jsem to nezvládal, tu učební osnovu... a tady jsem jí udělal klid, a naučil jsem, jak se má učit, já jsem ju potom, vona se učila a já jsem ju zkontroloval. Pokaždé jsem dal jí otázky, jak to má naučené. No a hlavně jsem dohlídal a to byl ten návyk taky špatný, že nikdo se o ni nestaral, kde je, kdežto tady musel jsem zajistit přísné, měla aji zaracha, protože ona si odešla a řekla, že přinde a nepřinde, to dostala aji zaracha, takže já jsem to začal hned zkraja si, tak jsem povídal, jak si to představuješ, já tady mám hromadu zodpovědné práce s manželkou a já mám strach kde seš a já za tebe zodpovídám, tak pochopila to potom a už to bylo dobrý, no. A vcelku se učila dobře, až do konce... No, já abych vám řekl, že ty problémy vcelku nebyly, protože já ani jsem neměl moc času ty nějaké problémy s ňó mět, protože čtyřadvacet hodin s tó manželkó v noci, že, furt a vona mě pomáhala s tó manželkó...takže s ňó nebyly vůbec problémy, školní, výchovný, nebyly.“*

Paní V. vyprávěla, že vnučka měla po nastěhování do jejich rodiny „noční děsy“: *„ No, vono to trvalo chvilku, ale já už sem potom byla aji za doktorem, za děckým, skrs Marušku, a von se potom aji radil, von kamsi volal a aji se radil a pak říkal jako že, musí vo tem furt povídat, jako jo že a že to ještě není takový, abych musela někde jít jako, jo. Že se z toho dostane, ale musí, já sem říkala, že nechcu se vo tem bavit před něma a von říkal, musí, vona musí furt povídat.“*

Paní L. na dotaz, zda řešila nějaké problémy s vnoučaty: „*Ne, zatím teda ne, to vůbec...Problémy nějak, že by se Julince stýskalo po matce, nebo ptala se, asi tam má zafixovaný, jak se k ní chovala... Takže ona mi to ta Julinka ze začátku vykládala, teďka už na to zapoměla, teďka vlastně žádný křik, hádky, nebo mela, to žádná v rodině není, takže už na to ne, nevzpomíná už na to. Ale ze začátku o tom mluvila skoro denně. ..vona to všechno jako potom vykládala. Dneska už si na to nevzpomene, zaplat' pánbůh teda. Doufám, že to nebude někdy budoucnu mět nějaký vliv třeba na její chování, no uvidíme.*“

Paní M. na stejný dotaz uvedla: „*Ne ne ne, tady víceméně ta Vendulka má vlastně trošku potíže s mluvením, vyslovováním některých písmenek...takže trošinku má problém tady s tímhle tím a druhá babička si myslela, že jako její syn, vlastně jak, otec dětí, on byl dyslektik, a těžkej, tak měla strach že vlastně toto se taky vlastně dědí, tak byla v Brně... paní doktorka jí teda řekla, že to je sice na hranici, ale že to jako není dyslexie, ani nic jiného, že prostě bohužel má nějaký problémy třeba s výslovnou, že nemůže uvolnit jako, takový prostě nějaký věci, maličkosti, prostě který se musí prostě naučit jako, já si myslím, že to nebude problém.*“

Paní N. o vnučce: „*...s ňó problémy nésó... Ona si to vyřešila po svým... tak mě začala říkat mamko a už mě to zůstalo,... Říká mě mamko, když je někdo neznámé a uvedla to na správnou míru, tak řekne babička mamka, nebo mamka babička, tak to zdvojí,...*“

Manželé B.: „*Problémy žádný, to jako žádný. My žádný problémy nemáme. Vona je hodná, poslouchá, dobře se učí.*“

Prarodiče P.: „*S poslušáním je potíž. Von nakonec teda udělá skoro všechno, co se mu řekne, ovšem trvá to neskutečně dlóho...Ne že by to neudělal, nakonec to udělá, dyž si vzpomene a dyž se mu zrovna chce a eště asi pětadvacet dalších podmínek, který teda tomu vyhovují. Na to má papíry, lehká mozková dysfunkce. To je vono. No, jinak teda dyž se snažíme a držíme, nevypěníme my, což se někdy nezbytně stane jo, protože člověk taky není nekonečně trpělivý a todle, no ale dyž se stane a že to vydržíme a všechno překóšeme, tak je s ním celkem dobrý pořizení. Dá se s ním mluvit, dá se s ním mluvit rozumně, je přístupné nějakýmu ponaučení, nebo radě, nebo tak, čímž nechcu říct, že to respektuje, to tak udělá, ale vyslechne to... výsledky v té škole byly celkem takový schůdný, ale postupem času se to nějak začalo horšit, my sme dostali doporučení, aby se na ně podívala paní psycholožka, z poradny pro, jak se to menuje, pedagogická poradna, no tak sme ho tam zavedli a von se tam dostal do evidence, a v té evidenci je prakticky doted'. Eště pořád tam vobčas dochází... No, takže, jenomže víme, že je dysgrafik, dyslektik, dysortografik a všechno možný, co paní doktorka*

teda zjistila, což ani přesně třeba nevíme, co to reprezentuje, no ale ona to ví, kantoři to taky víjó, ... Jinak pracovitě je, no samozřejmě je taky svým způsobem tvrdohlavé, ... “

Paní N.1: „...akorát teď máme další problém, poněvadž teď má jít do školy, musíme žádat o odklad, protože Bobiš je hrozně hravej, nechce se učit, odpovídá neču, nebudu, neumím, to jsou tři slova, který mu jdou perfektně, prostě nemá zájem vůbec vo nic, tak jsme se domlouvali s psychologkou, že tam máme druhého února přijít na nějakou prohlídku, na konzultaci, ve škole s tím naprosto souhlasí taky, aby šel o rok pozděj, a on na tu školu nemá a vzhledem k tomu že i růstově je hrozně malej... Nechodíme do porady, byli jsme před rokem, nebo v letě, ne letos, na jaře, opravdu bych lhala, na logopedii, kde nám pracovnice logopedie řekla, že to nemá smysl s ním chodit, ... “

Paní V.1: „Ne, ne, vůbec, ve škole si ju jenom chválili, až do deváté třídy, to furt samý vyznamenání jenom měla, vona se strašně dobře učí, doted'ka teda ještě, a je hrozně hodná, za všechno poděkuje, pozdraví... “

Zásadní výchovné problémy s vnoučaty naši informanti neuváděli. Ani ti, jejichž vnoučata jsou už zletilá, tudíž mají za sebou část složitě období dospívání.

6.1.7.2 Materiální zajištění vnoučat

Jak již bylo uvedeno dříve, většina rodičů si svoji vyživovací povinnost u sledovaných dětí neplní. Pokud si ji plní ve výši, kterou mají stanovenou soudem, je otázka, zda je to dostatečné. Jak tedy řeší prarodiče zajištění vnoučat po materiální stránce?

Pan D. na dotaz, jak zvládal péči o vnučku finančně: „No tak to jsem zvládal tak, že manželka měla taky, že ty finanční příspěvky na to všechno a já jsem měl důchod, takže z toho a já jsem, já su takové dost šetrné člověk, že nepotřebuju nějaké luxus... Já jsem to měl dobrý, že jsem dostával příspěvek ještě na tu manželku, takže jsem mohl z toho vegetovat. “

Paní V.: „... my sme si s dědou, jak se říká, já sem si málo kópila na sebe. Já sem se snažila jako pro holky, aby holky měly, já si myslím, že toho měly dost...a nám prostě nikdo jako neřekl, jako máte nárok na to nebo na to. Máte dost a hotovo, já sem už za nikým nešla. Protože sem si říkala, já nepudu nikam škemrat, my sme si, jak říkám, hodně sme si vodřekli. “

Paní L.: „...my už přece jenom s manželem tak určitý příjem máme, syn nám jako přispívá na to, takže finančně na tom nejsme až tak strašně špatně, jo, to by ještě šlo... “

Paní M.: „ No já jako jsem to zvládala dost těžko, ale zvládala, no. Jako tady je to, že prostě mám hodně jako známých, kteří mají taky děti, takže vlastně mně vypomohli

s oblečením... tady vlastně v Opatovicích jako není až tak, až taková jako by se dalo říct bída, jako v těch velkých městech, protože myslím, že v Brně bych to vůbec neutáhla, protože tady se dá říct, že tady nájem že je docela solidní... Já sem se rozvedla v té době a on jako tady nebydlel nikdy (přítel paní M.), jo, on prostě jen přijede na návštěvu, nakopí mně, prášky na praní, mně hrozně moc pomohl, teď už je sám v důchodě, tak už mně prostě to nemůže dělat, ale ono jako já jsem brala deset a půl tisíce, a když z toho zaplatíte nájem, tak jako, a tak jako není jo, prostě není to na umřítí, ale jako, no, je to těžký...“

Paní N.: *„No, vite, kdyby neplatil (otec výživné), tak bych na tom byla opravdu hrozně zle, to bych si nemohla vůbec dovolit ani tu harmoniku (výuku hry vnučky), nic, protože já mám důchod malý,...tak nebyť tohoto, tak jsme s Karolínkou, to bysme nevyžily, jak, to by se nedalo...“*

Manželé B. mi na otázku, jak zvládají zajištění vnučky po finanční stránce, řekli: *„No musíme, no. Dá se to zvládnout.“*

Manželé P. *„No částku, která mu byla jako přidělena (vnukovi soudním rozhodnutím), tu rodiče platí. ...tak ta částka v žádném případě nemůže stačit. ...A na to, že my sme teda, že máme jenom dva důchody, jiný peníze na něho nedostáváme, a z těch dvou důchodů, když se máme teda udržet tři dospělí lidé, tak to je, není to moc teda...“*

Paní N.1 jsem se zeptala, zda mají v souvislosti s péčí o vnuka nějaké finanční problémy: *„Ne, tak nemáme problémy, ne, určitě ne, můj muž chodí do práce, má stále práci... já taky, takže u nás jako co se týká financí není problém. Vnuk má dva tisíce dvě sta, mám pocit, sirotčího důchodu, a tisícovku dává tatínek...“*

Paní V.1 mi odpověděla na dotaz, jak zvládali materiální zajištění vnučky: *„No všelijak. Všelijak, jak se dalo, no tak vona bere čtyry tisíce, teď má čtyry a půl tisíce důchodu (sirotčí důchod po matce), no tak to mně chodí, to sem si nechala posílat na účet, tak dyž je prostě bída, no tak já si kartó vyberu tu nénutnější částku, abych já prostě vůbec mohla vyjít.“*

Z devíti rodin je šest, kde žijí kromě dětí dva partneři, kteří se oba podílí na financování vnoučat. Z dalších tří je v jednom případě otcí stanoveno poměrně vysoké výživné na dítě (8 tisíc Kč,-), v jednom případě je stanoveno výživné a v rodině jsou další sociální dávky (příspěvek na péči pro matku dítěte), pomocí kterých se spolufinancují náklady pro vnučku a jedna rodina (paní M.) má jen jeden příjem, a to starobní důchod, výživné rodiče neplatí. Z toho důvodu si paní M. požádala o svěření vnoučat do pěstounské péče, neboť nebyla schopna sama zvládnout péči o děti po finanční stránce.

6.1.7.3 Zda by něco změnili

Na závěr každého rozhovoru jsem položila informantům společnou otázku – zda by se dalo něco změnit pro prarodiče, kteří vychovávají svá vnoučata.

Pan D.: „*Já si myslím, že ty ústavy jsou pro ten stát velice drahé... a radši té rodině, když to dělá dobře, tu podporu dat, a ušetří ten stát a všechno, ty náklady jsou vysoké na ty ústavy, a že už toto se mělo dávno nějakým způsobem řešit... a ten stát, než to dá do výstavby tech ústavů...tak přispět té rodině...tím směrem by to mělo jít.*“

Paní V.: „*...já nevím, já nevím, já nevím. Možná někdo nemá tolik peněz, jako nebo něco, a nám prostě nikdo jako neřekl, jako máte nárok na to nebo na to. Máte dost a hotovo, já sem už za nikým nešla.*“

Paní L.: „*Jé, tak nad tím jsem nikdy nepřemýšlela, esi by potřebovali nějakou pomoc...já nevím, tak nevím, nevím, možná mladý rodiny nemají pro ty děcka jako dost peněz, to si myslím, že ne...*“

Paní M.: „*No jako já, abych řekla pravdu, tak zdá se mně, že vůbec jako se nevychází vstříc nejenom prarodičům vlastně... A vůbec se mi nelíbí, jak se pořád jako mění různé zákony... a kvůli jako takovém těm nespolehlivém..., kteří vlastně využívají a zneužívají čeho mužou, tak kvůli nim se mění zákony, a trpí tím ti, kteří vlastně jako, jako vlastně se starají, dělají co mužou, vedou spořádaný život a prostě jim se hází klacky pod nohy, nevím jak to prostě dopadne teďka, protože jak jsem si žádala o tu pěstounskou péči, tak teď jsem slyšela, že se má zase rušit a to z toho důvodu, že jako prarodiče ať s starají sami, za svy vlastní peníze a budou dávat cizím pěstounům ty peníze, které ušetří na těch prarodičích...Tak nevím, jestli by se neměli změnit zákony v tom, aby vlastně chodily kontroly tam, kde je to nutný a myslím, že by to bylo výhodnější pro všechny, ty by prostě, ty kontroly by prostě zjistily, kdo vlastně zneužívá, využívá, a ti vlastně by si pak dávali pozor, aby tady toto nedělali, no a netrpěli by tím ti prostě, jako, já nevím, jak bych to jako nazvala, ale prostě kteří si to nezaslouží.*“

Paní N.: „*Víte co bych přivítala? ...za první bych fakt doporučila, aby se nezajímali vo to, jak bylo u sódu, jestli mají kde svůj pokojík... ale jestli mají co jest a co na sebe. A to nikoho celkem, já to řeknu lidově, netankuje, že, to je jim šuma fuk... Že by neměli (prarodiče) toho běhání a toho lítání a toho starání tolik, přece jenom si myslím, že je to furt lepší, než kdyby ty děcka skončily v domově, nebo někde, aspoň mají domov...*“

Manželé B.: „No podle mýho jedině kdyby tem prarodičům dali nějaký peníze. Jo, na ty děcka. A naopak se jim ještě všechno sebralo ted'ka, že jo, nebo sebere. To teda není ten náš případ, jo, to zase só ještě teda jiní, ale takle teda vůbec celkově prostě fakt nějakó tó korunó, jo, aby teda si myslím, že i ten stát by tím ušetřil, než teda dyby měly být v tech zařízeních a to.“

Manželé P.: „Paní, to je asi případ od případu. Tady není univerzální ani doporučení, natož rada. To si prostě každé musí vyzkóšet, chyba je, že z toho není návratu, asi, jo, nebo je velmi vobtížné. Musí ale vědět, že to sebó nese úskalí... takže to se nedá nějak univerzálně říct...“

Paní N.1: „Nic mě momentálně nenapadá, každé si to musí přizpůsobit tak, aby prostě to dítě bylo v pořádku, jak mu to vyhovuje, no, to je těžko říct, to je individuální, že.“

Paní V.1: „Já co by se dalo změnit, no, trošku víc podpořit. Anebo prostě udělat takové zákon, neplatíš, tak deš sedět a až se vysedíš a zaplatíš, tak pudeš. Tak aspoň tu korunu nějakó aby von musel platit. A né, aby mně tady dlužil šedesát tisíc. To je, protože von má platit dva a půl tisíce. A to só pro mě velký peníze. Neska.“

Tři z devíti informantů se konkrétně nevyjádřili, co by považovali za přínosné změnit v situaci prarodičů, kteří mají svěřená vnoučata do péče. Zbylých šest vidí jaké potřebné řešit finanční situaci těchto prarodičů.

6.2 Výzkumné závěry

V této podkapitole zodpovím výzkumné otázky podle výsledků rozhovorů s informanty a na základě zpracování údajů z nich plynoucích vyslovím konečné znění hypotéz.

Jaké byly příčiny rozpadu primární rodiny?

Mezi nejčastější příčinu rozpadu primární rodiny patřilo v našich sledovaných rodinách nadužívání alkoholu a návykových látek, ve dvou rodinách došlo k naprostému selhání rodičů. Jen ve dvou případech bylo příčinou úmrtí matky

Kdo byl původcem návrhu na svěření vnoučete do jejich péče?

Ve dvou třetinách našich rodin byli původcem návrhu na svěření vnoučete do jejich péče právě prarodiče. V ostatních byly iniciátorem sociální pracovnice.

Konečné znění hypotézy H1: Častěji dojde k umístění dítěte do péče prarodičů proto, že rodiče se nechtějí nebo neumějí o své děti starat, případně je týrají a zanedbávají, než z objektivních, na rodičích nezávislých, důvodů, např. nemoci nebo smrti.

Jaký byl z jejich pohledu předpoklad délky péče o vnouče?

Většina informantů předpokládala, že budou o vnoučata pečovat po delší dobu.

Jak se jim změnil život převzetím vnoučete o péče?

Informanti nezmiňují výrazné změny v osobním životě, které by souvisely s převzetím vnoučete do péče.

Konečné znění hypotézy H2: Více prarodičů se domnívalo, že se budou o vnoučata starat delší dobu, než že půjde jen o přechodnou záležitost.

Zda a který z rodičů v péči o dítě pomáhá?

Jen ve dvou případech pomáhají v péči o děti jejich otcové, ani v jednom případě to není matka. V ostatních nepomáhá ani jeden rodič.

Zda a který z rodičů na dítě finančně nebo jinak materiálně přispívá?

Na výživu svých dětí přispívají tři matky ze sedmi a šest otců z devíti. Ze šestnácti rodičů tedy platí výživné devět, což je více než 50%.

Kdo jim s péčí o vnoučata pomáhá?

S péčí o vnoučata prarodičům pomáhají v některých případech rodiče, někdy příbuzní, někdy známí. Také zmiňují pomoc sociálních pracovníků.

Konečné znění hypotézy H3: Rodiče s prarodiči spíše nespolupracují, než spolupracují

Zda mají vnoučata nějaké potíže školní, výchovné, zda prarodiče spolupracují s odborníky při řešení problémů?

Vnoučata ze sledovaných rodin nemají podle informantů zásadní potíže školní, výchovné, prarodiče proto s odborníky nespolupracují.

Jaké jsou jejich materiální a finanční podmínky pro výchovu vnoučete?

Kromě jedné rodiny nezmiňují prarodiče výrazné finanční problémy, většinou ale poukazují na to, že by se mohla jejich situace po této stránce zlepšit. Jedna informantka byla nucena věc řešit podáním návrhu na svěřením dětí do pěstounské péče.

Zda a jak by něco změnili?

Tři z devíti informantů neuvědli, zda by něco změnili, šest by změnilo finanční situaci rodiny.

Konečné znění hypotézy H4: Více problémů pro prarodiče přináší materiální zabezpečení vnoučat, než výchova, školní a zdravotní problémy.

7 Závěr

Ve své diplomové práci jsem se věnovala prarodičům, kteří mají svěřená vnoučata do péče, zvláště pak otázce, jak tuto péči zvládají. Z provedeného výzkumu vyplynulo, že rodiče většinou selhali jako vychovatelé a pečovatelé, a proto děti dále nemohly zůstat v primární rodině. Z různých možností, jak tuto situaci dětí řešit, se v těchto případech podařilo, aby zůstaly v širší rodině, tedy u svých babiček a dědečků. Domnívám se, že jde o způsob, který nejméně tyto děti poškozuje, své prarodiče téměř vždy dobře znají, většinou znají také prostředí u nich. Pokud rodiče mají zájem, neztratí kontakt s dětmi a mohou si volit jeho četnost a délku. Prarodiče se k tomuto kroku rozhodnou často sami o své vůli, neboť jsou seznámeni se situací v rodině, se selháním rodičů v péči o děti a nevidí již jiný způsob, jak svým vnoučatům pomoci. Jsou přitom často srozuměni s tím, že nepůjde jen o přechodnou záležitost, ale spíše o delší dobu, kdy se budou o vnoučata starat. Jistě nejde o jednoduché rozhodnutí, neboť mají většinou již zaběhnutý svůj způsob života a jsou ve věku, kdy již nemají tolik fyzických a psychických sil, jako v době, kdy vychovávali své děti. Rodiče mají možnost se intenzivněji na péči o své děti podílet, neboť jsou svěřeny jejich rodičům. Z výzkumu je ale patrné, že této možnosti většinou nevyužívají, o děti nemají zájem a nepodílí se ani na jejich výchově, ani na jejich finančním zajištění. S žádostí o pomoc se proto i prarodiče obrací spíše na jiné členy širší rodiny, cizí osoby a na instituce. Přes dvougenerační rozdíl mezi prarodiči a vnoučaty a vyšší věk prarodičů se zdá, že péči o svá vnoučata zvládají skutečně dobře a bez výraznějších problémů. A to jak po stránce výchovné, školní, zdravotní, tak po stránce finanční. I když finanční stránka by měla být podle většiny z nich řešena do budoucna systémově, z jejich pohledu je to věc, která by jim při jejich péči o děti pomohla.

Z výzkumu je patrné, že prarodiče zvládají dobře péči o svá vnoučata i přes drobné potíže, které jsou s touto péčí spojená. Jako věc, hodnou řešení, vidí finanční stránku této péče. Závěry výzkumu by mohly být využity pro tvůrce sociální legislativy, kteří by měli přehodnotit současné podmínky jiných fyzických osob než rodičů, kteří mají svěřeny děti do péče. Jde o typ náhradní rodinné péče, která je pro společnost finančně nenáročná, pro děti vhodná a málo poškozující a prarodiče by si zasloužili od společnosti větší podporu. Text by mohl být prospěšný také pracovníkům, kteří jsou ve své profesi v kontaktu s těmito osobami, domnívám se, že by jim měli více naslouchat a více se zaměřovat na poradenskou práci.

Seznam zkratek

- CAN - syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného (z anglického Child Abuse and Neglect)
- CNS - centrální nervová soustava
- Lat. - latinsky
- MěÚ - městský úřad
- OSPOD - oddělení sociálně-právní ochrany dětí

Použitá literatura a prameny

Literatura:

DUNOVSKÝ, Jiří et al. *Sociální pediatrie: Vybrané kapitoly*. 1. vyd. Praha: Grada, 1999, 284 s. ISBN 80-7169-254-9.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Překlad Vladimír Jůva. Brno: Paido, 2000, 207 s. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-859-3179-6.

HRUŠÁKOVÁ, Milana a Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ. *České rodinné právo*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 1998. ISBN 80-723-9003-1.

. Praha: Makropulos, 1996, 303 s. ISBN 80-901-7768-9.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992, 223 s. ISBN 80-04-25236-2.

MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevládní a náhradní*. Praha: Portál, 1994, 98 s. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-852-8283-6.

MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3. rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003, 161 s. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), sv. 3. ISBN 80-864-2919-9.

MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2006, 332 s. ISBN 80-247-1362-4.

MONTOUSSÉ, Marc a Gilles RENOARD. *Přehled sociologie*. Vyd. 1. Překlad Kateřina Dohnalová. Praha: Portál, 2005, 335 s. ISBN 80-717-8976-3.

REICHEL, Jiří. *Kapitoly systematické sociologie*. Vyd. 2., přeprac. a dopl. /. Praha: Grada, 2008, 239 s. ISBN 978-80-247-2594-9.

Zákon č. 94/1963 Sb. o rodině, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 356/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

Prameny:

Spisy MěÚ Boskovice, OSPOD

Seznam příloh:

- I Rozhovor – pan D.
- II Rozhovor – paní V.
- III Rozhovor – paní L.
- IV Rozhovor – paní M.
- V Rozhovor – paní N.
- VI Rozhovor – manželé B.
- VII Rozhovor – manželé P.
- VIII Rozhovor – paní N.1
- IX Rozhovor – paní V.1

Příloha I – pan D.

Pokud se týká mé vnučky, tak ten začátek byl pro mě dost a pro ňu taky krušný, protože ona vyrůstala v rodině, kde její tatínek holdoval alkoholu, byl dvakrát na léčení, ale neuspěl, pokračoval dál v tom, a maminka byla nemocná, a já jsem měl doma taky manželku, měla po příhodě mozkové, takže jsem ju musel opatrovat, že, byla na půl těla raněná, a to bylo v té době, kdy jako sociálka navrhovala buď jako, abych si ji vzal do výchovy, nebo by šla do ústavu. No, já, i když jsem měl takové těžké problémy, tak jsem se rozhodl, že tu Světlanku si vezmu do výchovy. No, začalo to tak, že jí bylo dvanáct let, přitom, když jsem viděl, že mám tady čtyřicet hodin práce s opatrováním své manželky, tak jsem požádal nevlastní dceru v Boskovicích, aby si ju vzala, že by tam chodila do školy, že, a já že bych to zaštiťoval nějak, aby mě pomohla, jenomže to nevyšlo, a nevyšlo to proto, že už v té škole byla, jeden den, a jako špatně to dopadlo v tom, že ona říkala, že má horečky a že je nemocná, no a že do školy nepůjde a druhý den, byla tam dva dni, ale dcera řekla musíš a hotovo. Přišla do školy a paní učitelka ji poslala dom, že je nemocná, a že ze školy ji poslala dom. Já jsem tam přijel a říkám, jak to, proč s ní nejdeš k doktorovi a to všechno, a ona říká, dyť jí nic není. Tak jsem říkal, tak si ju vezmu dom ke mně, nedá se nic dělat. Podívej, je nemocná, má horečky, učitelka to všechno potvrdila, ona mě ju nechtěla dat. Já sem říkal, jak si to představuješ, přeci já ji mám od soudu v péči a ty mě ju nedáš. Tak jsem si ju nechal tady, jezdila do školy autobusem do Letovic, že, a od té doby jsem si ji už tady nechal a už jsme tady byli. To byl ten začátek takový těžký, pro mě. No a pak už to všechno šlo, no ty návyky tam nebyly dobré, protože ta rodina neměla dobrý vliv na ňu, že, hlavně ten tata a mamka, když byla nemocná, tak jí moc nepomohla v tom, aby jí něco vysvětlila, jak ten život, že, a vůbec ta podpora finanční. Návyky takové, že ten tata ju bral i do hospody, že, a tam jí poroučel, a ona s ním chodila a ona na něm visela, že, na tom tatovi, a co od toho taty mohla získat. Takže ten počínek byl takové, že prakticky ten člověk mladý nedostal příklad na ten život. A to bylo špatný, že, alespoň podle mého soudu. A ono různé, všechny ty domácí a hygienické návyky tam byly na nízké úrovni, pořádek, že, já mám tady furt každý den pořádek a ona to taky dělala, tak jsem ji k tomu taky vedl, že, to bylo něco jinýho jak u nich. Teď už to vypadá u nich dobře, protože ten Jarda je na pořádek, ten bratr. No a tak Světlanka byla tady, tata měl platit, že, neplatil nic, já jsem to zase všechno finančně dotoval, bylo mě dobře. Že jsem pomohl tady takové jí, jako v tom začátku, ona se dobře učila, já jsem se s ňo tady ještě učil, dycky vysvětloval, ale to trvalo jenom krátkou dobu, protože pak už jsem to nezvládal, tu učební osnovu, že, tak ona mě vždycky říkala, dědo, tys mě to řekl tak a ono to tak nebylo, že,

tak nic, povídám holka, musíš se zeptat těch žákyň, spolužákyň a tady jsem jí udělal klid, a naučil jsem, jak se má učit, já jsem ju potom, вона se učila a já jsem ju zkontroloval. Pokaždé jsem dal jí otázky, jak to má naučené. No a hlavně jsem dohlídal a to byl ten návyk taky špatný, že nikdo se o ni nestaral, kde je, kdežto tady musel jsem zajistit přísné, měla aji zaracha, protože ona si odešla a řekla, že přinde a nepřinde, to dostala aji zaracha, takže já jsem to začal hned zkraja si, tak jsem povídal, jak si to představuješ, já tady mám hromadu zodpovědné práce s manželkou a já mám strach kde seš a já za tebe zodpovídám, tak pochopila to potom a už to bylo dobrý, no. A vcelku se učila dobře, až do konce udělala potom zkoušky na tu zdravotní, to si vybrala sama, a je v té zdravotní škole a bude letos maturovat.

Teď je jí kolik? Devatenáct.

A co dcera, ta vám nějak pomáhala? Ta maminka ano taky, pomáhala, protože вона někdy, že jo, na ten víkend jsem ji dal dom, za maminkou, takže вона ta maminka s ňo dobře vycházela. Vona vot toho Fandy nic nemohla, voni se spolu jen dohadovali s tím bráchem, už kvůli asi té jeho psychické nemoci to tak bylo, že voni spolu nešli, tak s maminkou a вона má maminku ráda, aji se starala vo ňu, dycky na ten víkend, nebo někdy aji tam přespala, ten jeden den, že, ale sme se dycky domlouvali. Vona ta dcera, její maminka, taky je, вона je hodná, a když užívá ty léky, takže je fit vcelku. No fit, no, nemůže nijak nic rozhodovat, a to, ale ty domácí práce a to všechno a вона jí pomáhala, aji to učila vařit, že, вона uměla vařit a aji teď už spolu pečó cukroví.

Proč se dcera nemohla o ni starat? No dcera onemocněla schizofrenií, z toho důvodu a tu schizofrenii dostala z toho manžela, že, když se vdala, tak ona se odstěhovala tady k němu, že, a oni bydleli vedle hospody a von ji dycky tady dělal, doma byla vychovávána v bavlnce, že, holka a ona byla normální, že, všechno, a tam to byl pro ňu šok, že, ty hospodské kamarády ožralé o půl noci, že, ona spala a on kafíčko musíš udělat a to, nehorázně tvrdě ju vzbudil a tak, a z toho ze všeho, no a potom doma se k ní choval tak, že ji psychicky týral, . Rodinné poměry byly katastrofální, вона ta maminka ju nemohla bránit, von aji ju bil.

Když jste tu Světlanku měl, pomáhal vám nějak ten otec? Ne, nepomáhal, neplatil, vůbec se nezajímal, ani tady nebyl, nikdy, von si jako využil toho, že si někde dělal v Blansku, tam si v práci našel jinou nějakou ženu, která měla holku tak starou jak von, tedy jak Světlanka, a s ňo jako byl přítel a přítelkyně. No a vydržel s ňo myslím rok, že, a вона ho potom nechala, protože вона mě aji volala a říkala, že jí říkal, že nemá peníze, že musí platit na Světlanku, jo a já jsem říkal paní, neplatí vůbec nic a má dluhy u bank a вона mě říká ještě ta paní, no můj

manžel bývalý platí na tu holku stabilně, v pořádku, já povídám vidíte to, no tak tady je to jinačí, že.

Dcera platila? Ano, dcera platila, to všechno nakonec, já jsem měl peníze díky té dceři jsem mohl část, jsem mohl regulovat, i toho Fandy, já jsem jim vozil do školy ty peníze, já jsem jim je dával na týden, učil jsem jich, co mají, že se nemůžou nikde zadlužit, to jsem je učil. A Fandy, voni dycky, jsem čekal u škole s autem a vždycky v pátek jsem šel nakupovat a děcka tam v oknách čuměly a oni potom řekly, že jako a já jsem jim tam potom dal peníze u auta a to každý pátek jsem jim jich tam přivezl a no, že to nechcú, že tam ty spolužáci, jak už byly na té ekonomické, to on dodělal a Jarek už byl u toho bráchy.

Fanda a Jarda jsou bratři, v té době už měli osmnáct? A no no, bratři, v té době, no ano, osmnác, a Světlanka měla dvanáct roků.

Myslel jste si, že to bude až do osmnácti let? No, asi jsem si to myslel, protože bych ju už nepustil, protože člověk viděl tu situaci, jaká je a říkám, dyť ona může být pro tu rodinu Š. aji pro mě přínosem, dyž toho mladého člověka vychováte, bude mi přínosem a je přínosem. Protože voni ti kluci aji ted'ka té Světlanky si všeci váží, protože dělá radost všeckém. Aji dárečky dá, a voni jí dávají dárečky k vánocům, a to všechno, takže to tam funguje a je to přínosem. Já jsem věděl, že když se narodila, že to bude přínosem, už jsem věděl, když se narodila, že, jenomže ...

Rozhodnul byste se stejně? No, rozhodnul bych se stejně, protože když vám řeknu, že já jsem nechtěl kvůli tomu, ještě vidíte, já se ještě vrátím, von mě navrhl, ten tata, že jako, že má domluvené se sestrou v tom Brněnci, že si ju tam, měla dvě holky, vo rok nebo vo dva starší, a že si ju vezmó tam, ta sestra. Von mě to sám řekl, že to je domluvené. Já povídám, jó, ano prosím, ted' měla přijít k vám (OSPOD), to ste se domlovali, že ta sestra, a nepřijeli, a nakonec řekli, že ta maminka, ta její maminka by měla jít do ústavu, a aby měli myslím volné byt, nebo já nevím proč. Proč do ústavu? Ta nás držela, ta maminka, jednak finančně a jednak i, že ten byt, no a ten byt, to bylo dobré, že jsem převedl na toho Jarky, a protože za dva měsíce už šel, jak si našel tu přítelkyni, tak už šel na to družstvo, a že ten byt chce zpátky. Jenomže to všechno už bylo zaprotokolovaný, všechno hotový, to už nejde. To bylo to dobrý, že jsem v té věci zachránil tu rodinu, že mají kde bydlet.

Byly nějaký problémy se Světlankou, když jste ji měl u sebe? Řešili jste něco? No, já abych vám řekl, že ty problémy vcelku nebyly, protože já ani jsem neměl moc času ty nějaké problémy s ňó mět, protože čtyřiadvacet hodin s tó manželkó v noci, že, furt a vona mě pomáhala s tó manželkó, dyž jsem potřeboval něco zajistit, tak vona tady aji v sobotu nebo v neděli s ňó byla a opatrovala ju, takže s ňó nebyly vůbec problémy, školní, výchovný, nebyly.

Vona, jí stačilo, co já jsem jí dycky jako říkal, a já jsem jí ty životní věci říkal, že jak já jsem žil, a jak ta rodina, že musí být při sobě, a jak musí se v tom životě orientovat, a jak musí o to své já bojovat, a že to nepřínde samo, že, a že musí pro to něco udělat, a to, že, vona mě ráda poslouchala, i teď mě ráda poslouchá, já když jí jdu naproti k autobusu, tak aji tehdy, když jsem jí dycky chodíval naproti k autobusu, doprovázel jsem ju, tak aspoň kósek, když tady manželka nemohla, tak na tech deset minut, tak dycky jsme si o něčem vykládali, o takovým životním příběhu, a to, ona si všechno zapamatovala, ona si to pamatuje. Ona měla dobrou hlavu, a to jí stačilo. Aby, aby se uklidnila a aby věděla, jak je to důležité, a jak je to lepší už to mládí. No, a když přišla do té školy, do toho prvního ročníku, tak představte si, že vona nebyla nějak nejstarší, že, a ty holky, tam je třicet holek, dvaatřicet v tom ročníku, a ju zvolili do rady ředitele, hned v prvním ročníku. A dotedka to dělá, chodí k ředitelovi a všechno. No, takže tam musí taky excelovat a musí to těm děčkám říct, co se v radě ředitele dělalo, to mě překvapilo. No, a já jsem hned při tom, když jsem ju tam, já když jsem tam přišel, tak sem nějak ty finance, když on neplatí, tak to všechno, a von ten pan ředitel říkal, tři ty holky, které mají potíže finanční, só z chudých rodin, že můžou jako ty knihy a to všechno zadarmo, ta škola může dat. Tak já hned jsem měl u sebe i ty papíry všechny, vo té rodině a vo tom všechno, jak to vypadá a hned jsem požádal pana ředitele, že jako bych chtěl s ním hovořit a on mě hned vzal a potom jsem šel za ním a řekl, o co se jedná a dal jsem mu všechny ty dokumenty, a že bych žádal, aby dostala jako ty věci zadarmo, a ta Světlanka stála pět kroků, a potom mě říkala dědo, totos neměl říkat, tos neměl dělat, a vona se styděla za to, vona nechtěla, jo, já říkám vo co de, Světlanko, ale celé čtyři roky dostává zadarmo ty knihy v hodnotě čtyřech tisíc, ten pan ředitel byl faň a já jsem tam teď byl na to ukončení a pozvali nás, jak budó ty maturity, a jak to bude, aby rodiče věděli, tak jsem tam byl, a tak jsem se s ním zrovna setkal na chodbě, když tam šel, a tak jsme se pozdravili a povídám pane řediteli, já jsem tu školu uděl bleskově. V prvním ročníku jsem tady přišel a teď ve čtvrtém přindu, mezitím jsem jenom telefonicky se zeptal, povídám tak se dělá škola. Tak je před maturitou a čtyři roky uběhly jako voda. Tak on se jenom usmíval. Učí se dobře. Není vynikající, ale praxi má lepší, to má na jedničky všechno, a to je důležité, a teď ona dostala v té nemocnici praxi ručně, ona se ručně doma nic nenaučila, a tady, já jsem ji nemohl, manželka ležela a já jsem, já neumím vařit, tak jsem ju nenaučil nic, nějaké, vona mě pomáhala na zahradě, a všechno, nebo tady sme dělali, úklid, to mě pomáhala, ale ty ručičky neměla takové na tu práci a teďka ta, teď ta nemocnice, jak tam dělají tu praxi, teprve ju postavila, teď, teď jí ty ručičky dó tak, a má z toho jedničky, z té praxe, no a nejhorší jí šla matematika. A já jsem zajišťoval jako doučení na tu matematiku, a nakonec vona to odmítla, že to projde, no a potom ve čtvrtém ročníku už neměla maturitu,

teda matematiku, jenom ve třetím, takže to prošlo, ta matematika, no a to je dobře, že bude maturovat, vona angličtinu velice dobrou dělá, a češtinu má dobró, a praxi má, takže voni budó až v roce třináctém, ti už budó dělat z matematiky, a vona nedělá, tak to sem říkal Světlanko, tak ty máš štěstí, že budeš bez matematiky.

Takže problémy nebyly, abyste potřeboval pomoc zvenčí, např. psychologa? *Ne.*

Po finanční stránce jste to zvládal jak, když jste neměl to výživné od otce, jenom od maminky? *No, tak to jsem zvládal tak, že manželka měla taky, že ty finanční příspěvky na to všechno, a já jsem měl důchod, takže z toho, a já jsem, já su takové dost šetrné člověk, že nepotřebuju nějaké luxus, a takže z toho jsem ty věci všechny hradil, i toho Fandy.*

Byl někdo, kdo vám pomohl v té době? *No, nejvíc mě pomohla sociálka z Boskovic. Tam paní Vaňková a další kolektiv, protože ty problémy, co jsem měl, už si nepamatuju, byly nějaké, ale vždycky s něma jsem je řešil a pomohli mě ty věci vyřešit. A nepamatuju si, že aji nějaké, určitý ten tlak na tu Světlanku, a aby to ještě slyšela z jiných úst, než ode mě, že, to děcko většinou, když je malé, tak od toho dědy to tak nevezme, nebo když jsem potřeboval důležitou věc a nemohu jsem si vzpomenout, co to bylo, tak vždycky vy jste mě pomohla tady, vy jste si udělaly pohovory, že, s nó, buďto tam, nebo i doma, že, a že jste se zeptaly všecko samostatně a na ni, jak vona se cítí a potom já jsem vás požádal, abyste ještě zdůraznily nějaké ty věci výchovné, že, a tak to byla velice vynikající spolupráce, já si nemůžu nijak stěžovat, protože já jsem se nějak do detailů nemohl zabývat, protože jsem tenkrát těch starostí měl jako víc, no a tak jsem vždycky vás požádal vo tu podporu a ta byla stoprocentní, ta byla vynikající.*

Kdybyste mohl něco změnit, pro další prarodiče, kteří se ocitnou ve stejné situaci, jako jste byl vy? *Já si myslím, že ty ústavy jsou pro ten stát velice drahé, a že by se ta rodina měla starat o tyto staré lidi, a radši té rodině, když to dělá dobře, tu podporu dat, a ušetří ten stát a všechno, ty náklady jsou vysoké na ty ústavy, a že už toto se mělo dávno nějakým způsobem řešit, a ne od těch starých lidí se starat jiní, ale ta rodina, v mládí jako, když ty rodiče byli mladí, tak se postarali o ty děti a tak, jak to dříve bylo, nebylo vyhnutí, tady žádné takové ústavy nebyly, že, tak ses postarala o ty staré lidi a o nemocné, a tak dál, a ten stát, než to dá do výstavby tech ústavů, nebo do těch, co všeci se o to starají, to všecko stojí peníze, tak přispět té rodině. To je dobré. Já jsem to měl dobrý, že jsem dostával příspěvek ještě na tu manželku, takže jsem mohl z toho vegetovat, a to je dobrý, že kdo to tak pochopí, a měli by to, tím směrem by to mělo jít. No a potom by se ty prarodiče postarali i o ty děti, zase by ty děti, které jsou nemocné, nebo které potřebují tu výchovu, tak by si je nechali doma, že, a to všechno, kdyby ten stát takhle fungoval. To si myslím, takové nápad by byl dobré.*

Příloha II – paní V.

No, budu se trošku klepat, ale začátek byl asi takový. My už jsme tak, já už aspoň sem to tak trošku jak se říká, měla v nose, dyž sem se tam občas zastavila, a viděla sem co a jak, protože syn s manželem dělali na baráku venku, protože to celý spravovali, celý předělávali, že, já dyž sem šla na noc, tak sem se tam zastavila, že se s tou Maruškou, vona byla tenkrát malá, eště Valinka nebyla na světě. No a kolikrát sem tam přišla a voni chlapi dělali ve sklepě, nebo prostě tam v garáži to tam celý vobkládali a tak, nebo různý práce, a já sem přišla navrch a Maruška seděla před televizí, skoro holá, měla akorát plínku, byla celá pokakaná a jenom natahovala po mě ruce a maminka ležela na gauču a strašně chrápala. To sem šla na noc jako, takže tak před tó pátó sem dycky vyšla, na tři čtvrtě na šest sem šla na noční, jako na vrátnici. No a tak ji sem nemohla vzbudit, a cítila sem jako, no že z ní táhne, nebo, no a tak sem tu Marušku vzala, celó sem ji vosprchovala, ted' sem hledala oblečení, tak sem šla do skříně, protože sem věděla, že tam mají věci, tam sem našla plínku, celó sem ji převlíkla, umyla, plínku čistó, převlíkla a, ale vona se nevzbudila. No a říkám no nic, Maruška sem se s ní pomazlila a říkám, já musím jít a ted' sem šla do sklepa a říkala sem dědovi, říkám, prosím tě skončete, běžte navrch, protože se mně to tam nelíbí, Marcela spí, neřekla sem jako co a jak, říkám spí a Maruška byla pokakaná, tak sem ji přebalila a... No a tak děda potom synovi říká pod', skončíme a říká tak jo, tak šli navrch, ale vona byla vzbuzená a byla strašně zlá, steklá. A to tak asi, tak už sem to tak párkrát měla, a nebo dyž sem si šla vzít Marušku, že pudeme ven, tak vona kolikrát bylo vidět, že je taková rozespalá, taková divná, a říká, nikam nepude a takový, jo, a Maruška byla smutná, a nebo sem se zastavila, kolikrát sem zazvonila, že du k řezníkovi, a že bylo škaredě, tak eši třeba něco nechce z dědiny, no a ona dycky byla steklá, protože vona byla popitá. No ale nechtěla sem to říct synovi, protože aby neříkal, že répu do něčeho, jako, jo, tak sem ju tak trošku sledovala a vona dicky kolikrát večer říká, no, že přišel jako otec té Marušky, syn, vožralé a tak. Já říkám, no šovalo mě to, tak sem se ptala holek, jako té cerky, Kamči, a vona říká, ne babi, my sme si hráli navrchu šipky, voni měli šipky a tak si hráli, jenomže vona dyž se vzbudila, von nebyl doma, tak si myslela, že my sme si hráli šipky, a tak dále a Maruška třeba na posteli spala, nebo v postýlce, a, no to tak asi začalo, no. Potom už, ...

Takže tam byly dvě děti z prvního manželství? No dvě z prvního a Maruška. Jenomže tenkrát vona dostala myslím, že se složila, a měla vodu na plících, nebo něco takovýho. Marušku sem vozila v hlubokým kočárku, to byla eště malá. A byla na sanatorce, maminka Marušky a byla na sanatorce a syn chodil do práce, a tak já sem dicky, já sem si vynechala denní, vzala sem

si jako volno, no a chodila sem jenom na noc, ale chodila sem ráno, von dicky jak šel do lesa, von dělal, vona má bratra a voni spolu dělali v lese, no tak chodili do lesa, a já sem tam chodila vopatrovat a vařila pro všechny jako, a děda že se tam přišel navobědvat, poklízeli sme, prala sem, všechno sem prostě tohle a syn přišel, tak přebral zase, Marušku si vykopal, no a byl zase von. Ráno se, a takle sme to dělali. A vona přišla, plínky sem vyvařila, protože to bylo šílený, a byla hrozně steklá a nadala mě, že co se jí do toho, že ty plínky, říkám tak sem to vyvařila a všecko, a říká děckám, vy ste tak chudí, protože voni děcka když jedly a vona jim naložila velkó várku a ted'ka to nemohly sníst, že, a tak vona stála u nich a furt bóchala do stolu a říkala žerte, žerte, žerte, žerte. No, tak já sem jim uvařila, tak říkám naberte si kolik sníte, že, a tak mlaskaly teda, všechno jim hrozně chutnalo, a vona přišla a říká vy ste chudí, vy ste chudí. Vy ste to, je tady binec, říkám, ježišmarja, dyť já sem taji furt uklízela a říkám, a zrovna že i Kamča potom šla a vysála, ale furt vanu a všechno prádlo sem jí vyžehlila dicky a to, no bylo to stejně špatně, to je jedno. A potom už se narodila, jo vona potom byla už těhotná s Valinkou, a dicky přišla a něco steklá, protože sem k narozeninám dicky dávala všem stejně, jako vod cery, a jim, a jí se to nějak nelíbilo, nebo já nevím co, tak přišla se navrch na chatu zeptat, prej babi dáváte všechno stejně nebo jo. A já povídám ježiš, tys jela na kole, s Maruškou, těhotná, a tahlo to z ní, a tak říkám dědo, ona jede na kole vlastně je těhotná, Marušku má na kole a táhlo to z ní a byla steklá zas jak, protože v tyto stavy dicky byla steklá, a já říkám Marcelo podivej, neplet' se do toho, co nemáš, já dělám všechno stejně a abych vám strkala já nevím kolik, na to já zas nemám, ale dávám vám všechno stejně. No ale byla steklá, dicky říkaly děcka jaká tam byla mela, jako že, no nevím, proč. No a potom už byla i Valinka na světě, tak to tam taky bylo, každé říká, nó, viděli sme, to furt tahá tajně nějakó flašku, nebo něco dicky, pak sem se ptala Petra, něco ste dělali, kupovali, ne my měli sme jenom pivo. No a nic sem nechtěla říkat pořád, protože viděla sem, že má ji rád, nebo něco, von říká, proč by si nedala sklinku piva nebo něco, že. Jo a ještě, ještě jedná, ještě než byla Valinka na světě, tak sme tam právě, já sem přišla z denní v sobotu a tak sem se tam zastavila, prej přindi za nama a voni říkají, dneska nám to tak krásně šlo, tak si sednem, tak sme si sedli zezadu na terasu, pustili sme gamec a vona seděla jako v předsíni, no a my venku a vona že nechce, no tak nám nalila víno, že, a tohle, a chlapi furt tak si to libovali a plánovali prácu a to, a potom šli na záchod a vona mě říká, co by se stalo, kdybych Petra vyhodila jenom s kabeló, já říkám jak jenom s kabeló, dyť to tady celý spravil. A já říkám, prostě, ale z ničeho nic, jo, bylo všechno pohoda, jo. A já říkám a proč jako. A vona říká, hm tak. Já říkám, už ti tady všechno udělal, ještě si chtěla tady udělat krb, protože furt že děda má udělat krb, jako co máme na zahradě, jako venku, jako udírnu, a já říkám, tu ještě

nemáš, tak až to budeš mít, tak potom si myslím, že bys ho asi mohla vyhodit. A ona zase chvílku přemýšlela a pak říká a co kdybych ti nedovolila ani za Maruškou chodit. A já říkám, co ti mám na to říct. Tak už mě to potom jaksi leželo v hlavě a už sem potom viděla, že je to takový horší, no potom byla ta Valinka už na světě, a byla taková horší, furt. Bylo vidět, furt jenom nadávala a byla to, děcka už byly takový divný, jako Kamča s těma, jenomže to už poznal už asi syn, co se tam jako děje a tak, jo, a von potom mně vyprávěl syn jako co tam bylo, protože vona dicky mně na noční zavolala, že Petr dělá melu, jo, ale to bylo tak, že vona se zamykala do ložnice, a vona prostě dyž usnula a byla vožralá, tak vona je furt krmila, a Kamča říká, babi, vona už holky nechtěly jíst a vona je násilím, že to tady měly úplně bolavý, a já sem dicky říkala, Maruško, co to tady máš, jo, prej si to vokusuje a vona s tó žičkó jí to takhle to jídlo, jo, měla zavřeno pusinku a Maruška dyž se zasekne, tak jako děcka, když se nechcú a dicky krmila tu Valinku dicky s flaškó a úplně steky jí to tam, já sem jí, dicky říkám, ty Marcelo, ale nevim, neměla bys jí třeba u toho pěkně mluvit, jo, jako na ni hezky a u toho jí krmit, a na to já nemám čas a tak, já říkám, no jo, ale to děcko pozná nervozitu, nebo, a vona co mě do toho kecáš, jo, a úplně steklá jí to rvala do toho, a vona nechtěla, no a tak to tam takový už bylo takový dusno, už sem to cejtila, a to, a voni kolikrát dyž, no a Petr jak vona se zamkla v ložnici, tak kopl do dveří, protože říkal, že už věděl, i děcka říkaly co, jak to tam probíhá, dyž je v práci, no ráno vo deseti už byla naložená, že. Vona se prej tam zamyká, no a Petr právě nechtěl a von potom, už se zamykal von s těma děckama do ložnice, aby protože když usne s něma, tak aby, protože vona kolikrát přišla do ložnice a voni spali, tak vona je vzala a krmila je. Von se zbudil a vona zuřila a krmila je. Jako násilím, jako jo, protože vona třeba nevěděla, že už jedli předtím, a vona usnula mezitím a vzbudila se, že, to a tak to tam už bylo takový divný, a já sem jedno říkala, jako to v letě, já říkám, ty no my sme kolikrát šli, my sme tam měli psa, eště než sme tam byli, my tam chodíme na jaře na chatu a sme tam až do podzimka, do toho září, a tak my sme tam chodili jako nakrmit a šli sme zase dom a potkala sem Petra, tady chodil s kočárkem a s Maruško a s Kamčo a s Lukášem, že dó na procházku, jenomže potom sem se dozvěděla, že vona prostě byla nalitá, tak ji zamkli, ať se prospí, všechno zamkli a vona vyskočila třeba voknem. A vona měla třeba ve dřeváku, venku, jak měli sud jako na zahrádku vodu jako na dešťovku, tak tam měla zezadu schovanou flašu, prostě všude, v křoví, no všude měli, všude měla schovanou flašku s vodkou. A že vyskočila z vokna a to vona potom, a vona jak to, tak hned měla modřinu, a tak to řekla, že ju Petr dokopal, jo, Petr říká, já sem na ňu v životě nesáhl, jo třeba se naštvál a vyházel jí věci z ledničky a práskl s ledničkó, ale říká, v životě sem na ňu nesáhl. A já říkám, ty, já nevim, já říkám, nedáš mně teda třeba Marušku sem, protože Valinka byla malinká, sem

jako na chatu a von říká, já já sem rád, já sem ti chtěl vo to poprosit. Tak mně ju tam přivedl v pátek a protože mně už se tam tak moc nechtělo chodit, ale zase sem si říkala, ty holky, to dycky sem byla hrozně rozčilená, ten, jo, to dusno tam a jak vona byla jo jako tohle, jo, já sem tušila co asi, jo, no asi mně to nechtěl říct jako, co se tam děje a já sem zase nechtěla, no ale tušila sem co, no a tak mě ji přivedl a Maruška měla horečku. Teplotu měla. Byla taková jakási vyděšená, taková to, a tenkrát byla, začalo pršet a byla bórka, a tak tam mám lehátko, tak sem si to lehátko z venku dala jako aby na nás nepršelo, před chatu, na terasu a vona se bála, tak sem ji tam uložila, eště švagrová chodila za mnó a říká, co, jak je, no říkám, nic jí nebolí, říká, že ji nic nebolí, ale teplotu má. Tak sem ji tam zakryla, seděla, já říkám, neboj se bórky, sme tady tohle, no a už vona nechtěla vůbec jíst. A děda třeba, jedli, jedli polívku a vona začala jíst, tak jaksi nejistě a děda říká jenom tak, tak Maruško, tak co, kdo bude první, budeme závodit, jo, jenom jako zvýšil hlas, ale neřval jako, říká, budem závodit, kdo bude první, já nebo ty. Vona se zamklka, položila lžičku a konec. Protože vona na ně pořád takle řvala jako, jo. A děda říká, já na tebe ale neřvu, já sem ti říkal, že budem závodit. Na vnuka to platilo, jako jo, já říkám no ale nesmíš hltat, jako. Pré Maruško tak já sem, a vona prostě ne, vona se zasekla a nic. A já říkám a tak nejez, až budeš chtět jíst, tak řekneš. No a pak si hrála s děčkama na cestě, před zahrádkou a já říkám, já zkusím udělat chleba, namažu ho a pudu si sednót na schodky a vona byla tak veselá, tam lítala, hrála si, lítala za balónem, já říkám Marunko, nepudeš si kousnout, a vona jo a vona snědla celé krajíc, úplně jako v pohodě, jako zapomněla že to, já říkám, tys měla hlad a vona jo, měla. Já říkám chceš ještě něco? A voni jedli jako jenom jogurt, vona kolikrát, přišla sem tam a Marcela říká, teď sem vyházela ledničku, a jeden jogurt, druhé jogurt, a vona si sama vzala jogurt. Že měla asi dovopravdy hlad, ale vona když ji krmila nebo dávala, a to Petr říkal, jako že už to kolikrát to jídlo nestálo za nic, to už jako nebylo ani dobrý, nebo nedovařený, kolikrát třeba mně donesli pro psa, jo a já říkám, no tak rajskou mu dávat nebudu, ale to maso, to byly ty kuličky z mletýho, tak ty sem vyndala, tam to sem dala sousedum, slípkám, a říkám, ježiš, to je úplně syrový. Jo, jak to poznáte. Takže voni to už ani jest nechtěli, Lukáš říkal viš babi, to už se nedá jíst ani. No a Maruška, Valinka potom měla rok, tak to už tam ani za náma nechtěla jít. Jo a ještě se vrátím k tomu, jak sme tam seděli a vona furt vodchází, vona dicky vodcházela a přišla víc a víc napitá, no a tenkrát měla rok a tak tam byla i moje dcera že, s vnukem a to, a tak sme tam seděli a koupili sme Marušce kolo, to s těma kolečkama nabok, tak byla taková šťastná, jezdila, a vona zhlížela, jenom dicky zvedla se, a zase přišla víc a víc, ale u stola nepila, a to už bylo takový hustý, to už bylo vidět že to, no a potom mně říkal syn, jo, von to tam, jak ta Maruška byla u nás na ten víkend, tak von potom přišel i s Lukášem a s Kamčou se

podívat na Marušku, já říkám kde máte Valinku, no Valinka spí, je doma a von říká, víš mami, já sem rád, že sis ju vzala, u nás je to teďka takový divný, a já říkám a tak nemáte hlad, jedli ste něco nebo tak, a von říká, my sme byli, já sem byl s děčkama na vobědě v hospodě, Na Hané. Já říkám Marcela nevaří, je nemocná, nebo co? Furt sem se chtěla a von říká, no je to takový víš, vona je furt nalitá a to, a já říkám, ježíšmarja kde je Valinka, co dělá, no tak se nakrmila, vona spí a my sme šli tam a najednou, když sme teda seděli s Maruškou jako na zahradě u švagra, no tak von si tam sedl s tema děčkama, a najednou švagrová říká, Marcela. A vona zastavila, přijela na kole, ale takovýho draka, a vona valila k nám zrovna na chatu. A nikdo nechtěl jít, tak já sem šla a říkám, prosím tě Maruška je v pořádku, ale Maruška nechtěla jít, vona já budu tatínku tady s tebou. Tak já sem, říkám já tam pudu. Děda nebyl vlastně doma. Byl v lese, jako na brigádě s myslivcema. A já říkám Marcelo, prosím tě máš kolik dvě hodiny, tři hodiny byly, říkám ty seš nějak, říkám pod', já ti uvařím kafe. A vona steklá ječela, říkám pod', pod', uvařím ti kafe, popovídáme si, kde máš Valinku? Spí. Já říkám a to ji necháš samotnou? Vona byla takovej spáč, vona spinkala pořád, a nechci kafe, nechci. Já říkám pod', popovídáme si. Ne, no a potom Petr přišel a že vona chce Marušku. Že si ji chce vzít. Já říkám no Marušku ti nedám, a kór v takovém stavu co seš. Tak potom Petr přišel, jako, a říká seber se padej dom, já hnedka sem doma. Jako že pude za tó Valinkó. Já říkám jéžíš, vona se někde vymlátí. No ale voni teda hnedka šli dom, a to, a potom říká mami, já bych potřeboval, kdybys tam chodila dopoledne. Vo deseti už je pozdě. Já říkám proč? No protože vo deseti už je tak nalitá, že von už s tím vlastně švagrem jako, že chodil do lesa už třeba na pátou a vo desti už byli doma a vona už byla nalitá. Děcka tam, Maruška sama nebo v postýce, jo a jedno přišel Lukáš ze školy a Valinka že ležela v postýlce, Maruška na ní a už nedejchala skoro a vona spala. Protože měla polštářek nebo co a Maruška ji chtěla přikrejt, že, tak si tam s ní hrála, že, skoro nedejchala, byla, a tak říká mami ale vo deseti už je pozdě. Já říkám tak jo, tak já sem přišla z noční a tak říkám už ani nepudu spat, tak sem tam šla a vona tam byla kolikrát její máti. A tak sme si vzali Marušku venku a vona byla teda nalitá, udělala dicky cavyky a vona říkala ty pod' dál a ty buď venku. A vona říká její máti, já nepudu, já tady budu s babičkó V.... Ale dyž pude i vona, vona říká ne, ať si de vařit ty svoje polívčičky. Já sem dycky uvařila, jak vona přijela z té sanatorky, to bylo eště vlastně tohle, to už byla i Valinka byla na světě a vona měla srdíčko, Valinka, mě už se to všechno plete a byli v nemocnici v Brně se srdíčkem, a vona, von říkal syn potom, že když už jezdili na to, tak vona musela pivo, to bylo cejtit, jako, tak trošku nějaký kořale, vodky, že to tak není cejtit. A aby si lokla, protože aby nevyšla úplně jako z toho, jako dostala ten záchvat, ten epileptické?, jo a vona tenkrát, Petr jí tenkrát řekl ne, jedem do nemocnice, nebudeš nic pit, no a voni, jak se

to tam dělá, že ji voni říkal, dicky drželi na nožičky v nějaké kolíbce, a že tam visela jak králik, holá, jako jo, že to jakýsi takový to, co tam s ňó dělali, jako jo, no a tak už skončili a tak vona držela tu Valinku v ruci a teď syn najedno viděl, že je nějaká divná, tak tu Valinku vzal do náruče a vona sebou sekla. Spadla na radiátor, no a tak ji odvezli do nemocnice, a von přijel, zazvonil, a to vidím jak dneska a říká můžu navrch, já říkám ježíš, proč jsi nešel, a teď říkám kde máš Marcelu a von byl úplně bílý a říkám co je, a von říká, mami víš, stalo se to a to, a Valinku držel v tom, v té kolíbce, co je do auta, že, v tom vajíčku a přijel sem sám a celé se třesu, a teď nevím, co s tó maló, že. Já říkám no co, já ju budu vopatrovat, ale mám strach, protože vona furt vykládala, že nic nežere, nic nežere, jo, a já říkám, a tak co já si s ňó počnu, že dyž vona mi vykládá, že nic nežere, tak co já ji mám dat. A říkám, jéžíšmankote, co já, člověk už vyšel ze cviku, že, no a tak říkám no tak mně ju tady nech, a von říká no já tam mám Marušku, že, a to, tak vlastně my sme Marušku měli tady, hlídali, a vona, já říkám, no tak budu chodit k vám, zase. Jak Marcela byla tenkrát na sanatorce, říkám tak budu mět i Valinku, že. No a tak já sem ji doma eště večer, eště ten den honem uvařila polívku, rozmixovala sem jí to a teď sem si říkala, ovesné vločky taky tam dám, to se trošku zahustí, teď sem jí to rozmixovala a dala sem to víc, uvařila sem krupicovú kašu a večer sme tam šli, říkám Petře vona ta kaše trošku zhóstne, když tak jí tam dáš převarit mlíčko a aby měla na noc a protože vona říkala, že ji aji v noci krmí, právě to sem nevěděla co a jak, no a tak sme jí dávali tu polívku a vona jedla, vona to snědla. Potom Petr říká jako že jí dal na noc tu kašu a že spala celó noc, že byla najezená, ráno že jedla úplně. Já sem potom přišla mezitím, von šel do práce, tak sem ji zase krmila, tak baštila, říkám co, dyť vona baští jak, tak co jako, potom do toho mi řekla cera, říká já, ovesné vločky jí nedávě, protože to by mohly dostat tu, on to má nakonec vnuk, tu dietu, bezlepkovú, že vona je eště malá, já říkám jéžíšmarja to já nevím, to tenkrát bylo úplně jiný, nakonec ten vnuk to má, že, a říkám tak to mně musíš říct a já povídám, já sem jí dala trošku jenom, tak jí to příště nedám, tak sem jí vařila takový polívčičky, říkám bramborovou kašu, dala sem jí do toho sýr, ta to zbouchala, mlaskala a všecko, no a potom pro ni jeli, do toho přišla ta její máti, a říká, já říkám prosím tě, já musím na záchod, dokrm ji. A vona říká dyť vona jí krásně, co vona má, že furt, já říkám vidiš to, vona říká furt že nežere a podívej se, jak vona baští. A vona říká, no to ji musíš naučit, ty polívčičky. Já říkám prosím tě, vona už je dost stará na to, aby věděla tohle, že. Nebo to nemusíš ani, já sem to rozmixovala, to stačí vidličkó, jako hodně. No a voni přijeli z nemocnice a vona byla steklá, nervózní, a vona mě potom dicky říkala, běž si vařit ty svý polívčičky, že. No a von potom přišel syn, jo a dicky se tam dostal a vona doma mlátila nádobím a to, tak si je potom převzal a my sme tam chodili hlídat. A já jí říkám prosím tě,

Marcelo, běž na léčení, my to tady nějak vydržíme, budou prázdniny, děcka budou tady, protože vono i ty úkoly že, a tohle, já říkám, já to tady vopatrím. Já si vezmu třeba dovolenou na ty dva měsíce nebo nějak prostě si to domluvim. Nebo já nevím, nějak s doktorem, ať mně dá neschopenku, nebo prostě to je jedno a běž na léčení a bude to jenom v rodině a bude v pohodě, dyť ten Petr vás má rád, jako. Povídám, kerej chlap s takověma děčkama, barák spravil a všecho, já říkám běž se léčit a to. Tak vona potom nakonec šla, byla tam měsíc, já sem teda tam chodila, vařila, dicky na noc sem přišla dom, dicky ty plíny sem vzala semka vyvařit, protože vona byla hrozně, dicky třeba prala bez prášku, aby ušetřila, no vyžehlila sem, ted'ka s děčkama na procházku, že, no a vona potom, kolikrát mně telefonovala a tak, a říká já vo ty děcka budu bojovat, já ti je nedám. Já říkám Marcelo, já ti je neberu, já budu ráda, když to bude u vás fungovat, já už sem na to dost stará, abych tady se starala vo malý děcka, že. Já říkám ale pokud' to pude k dobrýmu a ty se z toho dostaneš, tak budu ráda. No a tak to holky baštily, jo, jako vůbec sem neměla problém. No a vona potom přišla na propustku, a to bylo právě předtím, než se to dalo na tu sociálku. A já sem tenkrát měla jít, to bylo však asi u toho soudu, já sem tenkrát měla, protože já sem měla, já už sem tenkrát mezitím dostala výpověď, tak sem byla na pracáku, ale tenkrát dyž se mě furt ptali, jako esi si hledám práci, tak sem řekla, abych vám řekla pravdu, nehledám, já mám problém s páteří, tak já se ted'ka starám vo moje zdraví. A akorát sem se chtěla zeptat, esi do toho můžu dostat, protože na sanátorce a doktorka mi říká, proč si nezažádáte vo ten částečnej důchod. Vy s tou vaší vadou byste neměla problém. No tak sem to zkusila, okamžitě sem dostala částečnej důchod a tak já sem byla už jako na tem, tak sem měla čas už to tam potom, ale mezitím musela sem jít, chodit ke Svaté Anně v určitó dobu dicky jít na tu prohlídku jako, protože sem měla jít na operaci a nemohla sem říct tam nepudu, protože sem měla částečný, že, no a tak já sem musela jít a rengen do Boskovic, a ted' Kamča říká babi, dyž děda pojede s tebo, tak seš tady za chvilku zpátky, já sem tam byla vobjednaná, a vona eště se setřenicí jako z Ródky, hlídaly děcka. Já říkám só nakrmeni, Valinka spí, tak ona byla, ona vydržela spat dlouho, to sem dicky chodila i poslóchat, esi dechá, a s Maruško si tady pohrajete. A my sme zpátky. No a já čekám na výsledky na rengen a Kamča volala babi, mamka je tady a dělá hroznó melu, a že volá policii a sociálku, že hlídáme my a já sem pryč. A já říkám, Kamčo, už sem to říkala, už jedeme, eště sem ráno tam udělala brambory a říkám, nebo děda říká, že tam chodí dicky na nějaký řízky, říkám, tak pro malý holky mám uvařený, a pro vás, protože sem tam nečekala tu sestřenicu a to, říkám, donesu řízky. Říká, tam só výborný řízky v té kantýně, tak tam skočíme pro ty řízky, jenomže my sme dostali ten papír, ani sme tam nešli pro to, protože už sem byla nervózní, že co tam dělá melu, tam byla mela, tenkrát sem myslela, že děda ju chytne

pod krk a že ji zaškrtní. Že sme pryč a vona začala, a děda na ni vyhukl a já říkám, prosím tě nesahej na ni, nebo ještě kvůli ní se dostaneš do kriminálu. A vona už volala policii, no a Kamča dostala takové záchvaty psychické nebo co to bylo, to bylo strašný. A vona teďka řvala to není pravda, co vám tady vykládá, já sem její cera, nebo přijďte a vodtáhněte si ji. No a sebrala jí mobil a típla to Kamča. My sme byli za chvíli zpátky a vona říkala, že se tam dělá domácí násilí nebo jak. A Kamča říká, jó, dělá, ale vona s nama. Ale je to dobrý, já sem tady jako, jó, dospěli s o tady tak to. No a tak sme teda, děda říká, viš co, sbalíme holky a deme, tady nebudem tohle. No tak sme teda spakovali holky, vzali sme ten hrnec brambor a no šli sme sem. Aji ta sestřenka, Kamča, že, Lukáš, tak sme šli sem a já sem tady dovařila, koupila sem rybí prsty v obchodě, udělala sem jim voběd, no a vona okamžitě se zamkla a prostě, vůbec, děcka ji nezajímaly. No a potom přišel, Kamča potom vodu s Lukášem no a druhé den ráno přišel tatínek jejich, jako Kamči a to, a říká nezlobte se, já už delší dobu mně Kamča říká, co se tam děje, jaká ta máma je a já už ji nenechám trápit, já puďu na sociálku. Ale počítejte asi s tím, že asi, co s vašema holkama. No a potom ste přišly vy, že. No a vona tady potom pořád zvonila, dělala melu, že, chtěla ty děcka, Maruška nechtěla, Maruška se bála. Maruška říkala babičko neotevírej. Já neci.

Jak je to dlouho? No Valinka měla rok, Valinka měla rok a Maruška tři. Teďka Valinka bude mít šest na jaře, teďka březem, dubem a ta bude mět osum.

Takže pak jsme si požádali na soud? No, vona už potom, vona už se nevrátila, na to léčení a no byla to mela, a že zamkla se tam, zabarikádovovala, a že už nechce ani Petra, tak voni se všichni nastěhovali sem, tak sme byli tady, teďka honem syn sehnal taková tu vohrádku, co je na chození, malou, tady to bylo, zastlala sem jí tam, protože už jsme byli zařízeni bez malých děcek, že, tak Valinka spala tady, Maruška tady sme měli takovej gauč, tak spávala na gauču, ale co sem zkusila, ty jenom furt brečely, brečely, tak se stalo, ta začala úplně hystericky, to bylo strašny.

Měli nějaké noční můry? No, měly, měly, měly.

Chodila jste s nimi k odborníkovi? No, vono to trvalo chvíli, ale já už sem potom byla aji za doktorem, za děckým skrs Marušku a von se potom aji radil, von kamsi volal a aji se radil a pak říkal jako že musí vo tem furt povídat, jako jo, že, a že to ještě není takový, abych musela někde jít jako, jo. Že se z toho dostane, ale musí, já sem říkala, že nechcu se vo tem bavit před něma a von říkal musí, vona musí furt povídat, jo, když vona chce a vona si do dneška pamatuje, jak maminka lítala holá venku, říká viš babičko, vona spala takle na gauču a byla počůraná. No jo, pamatuje se, jak vona ji drancovala dicky za ruku jako jo, a jak s ňo dicky šklóbala. No potom už se šlo k sódu, že, jak říkám už si to moc nepamatuju. Vod té doby

sem se starala, jenomže to byli dicky před školko, už potom mě vzali Marušku do školky, protože voni jako žádali, a že nám vzali přednostně Marušku, a já sem šla pro Marušku, a že jí pudu kópit bundičku, jako že už jako na ten podzim a to, a vona čekala na mě před barákem, protože naproti voni bydleli, že, aji s tou matkou, a já sem jela s Valinkó s kočárkem, manžel měl vodpolední, a tak sme jeli, že kópíme bundičku Marušce a voni, že ju chcó vidět. No tak sem se tam zastavila a to mně vyčítali, nó, to sis vzala, co, máš ted'ka deset tisíc. A já říkám jako že když vona musela zaplatit jako po tom sódě, jako měla určeno, ted'ka syn a ted' ta mateřská, že, a takový to všecko a já říkám viš co, já nejsem bolavá na peníze. Já to co mám, tak vystačím. Já bych byla rači bez těch deseti, jen kdyby to bylo všechno tak, jak má být. Já říkám esi si myslíš, že to dělám kvůli penězům, já povídám proč si nešla ty jako na tu mamu. Vona říká já mám vobchod a já mám to, já říkám no tak by ses toho měla vzdat, ne? Já povídám, tak proč mně to vyčítáš? Ale já osobně bych ti je nedala, protože by tam Marcela jezdila, že, a já říkám a v životě se nezeptaly kde spijou, jo, jako že tady spí v té vohrádce, jak se mají, zajímaly je prostě jako peníze.

Za těch pět let pomohla vám nějak matka? Ta sem nepřišla ani, i když sme se vobčas potkaly, že, ted'ka už v letě zrovna sme se potkali, sme byli v Boskovicích s holkama, jako že sme si zajeli na zmrzlinu do Boskovic, bylo pěkně a jedná sme taky byli na ORL s Valinkó na kontrole, a říkám pudeme na zmrzku, a tak sme ji tam potkali, a tak já sem šla s Maruškou, děda šel s Valinkou a vona tam potkala, zrovna šli tam jak je policie, náměstí, tak vyšli tři, dva chlapi, jedna ženská. Pěkně napraní mně to přišlo, jako dyby byli nadrogovaní nebo něco, a ted'ka voni šli před nama a Maruška furt, jo, furt babi, proč voni tak hulákají, proč voni se tak motají, já říkám já nevím Maruško, tak asi celó noc nespali, a to, a najedná mně to potom vlastně došlo, že šli před nama a šla po silnici nějaká ženská, že, to sem nepoznala a vona byla silná, nateklá vona je ted'ka a voni volali ahoj Marcelko, a ted'ka co sme se blížili a voni se vobjímali, líbali, jo, a ted'ka jak von ju vobjímal a líbal, ted'ka se dívá přes rameno a říká, Maruška. Maruško! A Maruška se ani nehnula, vona už před tím viděla, že já říkám ježíš dědo Marcela, a vona už Maruška věděla, co. Já říkám, Maruško viš, kdo to byl? Jó jak vona ji říkala, babka, babka velká, nebo jak. Já říkám tvoje maminka. To není maminka, já takovou maminku nemám, já ji nechci. Vůbec ani brvou nehnula a šli sme a že si dáme ještě jednou zmrzlinu a děda říká viš co, než by tady dělali melu a vona, tak sme šli rači pryč. No nezavolá, nezeptá se, ale já sem teda jako ráda, jo, ráda, že sem ani nepřinde, nebo něco, že Maruška stejně nechce.

Jak je to s penězi? Peníze posilá, teda ten jeden měsíc vynechala, ale to sem říkala Lukášovi ať řekne, že mně dluží za jeden měsíc, nebo že pošlu exekuci, a že vona bydlí ted'ka u báby

v Roudce, a děcka říkaly, že ted' říkala babka jako, že věří tomu, co jak to tady bylo, protože vona to furt jako na nás házela. Že ted' že říkala, to je taková sviňa prej ulhaná, a že se furt jenom hádají, že vona je tak strašně zadlužená, vona esi se, esi je rozvedená, nebo ted'ka se rozvádí, že to bylo aji vodložený jako ten sód měli, že, jak ste říkala, že ten barák, že dali pryč, tak a von byl tak strašně zadlužený, že von prostě když von něco bral, tak její podpis, von s ní takle pěkně vydupal. Manžel, co vona se vdávala, ale že má zase jinýho přítele, a že ty dluhy chce vyřešit přes bábu a vona to zase nechce dat, a tak prej se hrozně hádají a chodí vožralá, chodí, hodně lidí cosi říkalo, že byla na náměstní, čekala na autobus sem z Opatovic a že měla v kabeli flašku a pila z té flašky. A že třeba jede v autobuse vožralá.

A syn co, ten vám pomáhal? Jo, to jo, jo, jen von potom, jak to právě bylo takový, tak von taky ho to vzalo, šel na pivo a vracel se zpátky a viděl tam stíny ve vkně, že tam nějaká, vona měla přes týden chlapa jinýho, a přes víkend taky jinýho. A tak mu to nedalo, tak tam vešel a bavili se a tak, a říká že jedná že přišel, že je vytáhl z postele a říká chlapče, jestli pak víš, že máme čtyry děti. Prej nevím. A vona pré vzala kávu, byl polité kávou, na něho, a ten chlap říká tak až si to vyrovnáš tady s tím, tak já potom přindu, když budeš chtít, ale to zas měla jinýho. Jednou na štědré den se šel s děckama procházet, protože sme tady nachystali jěžíška že a to, a tak šel a procházel takle a říká potkal nějakýho chlapa a ptal se, kde bydlí tady M. Š., je v baráčku, že na inzerát nebo co a von říká aha, a tak von říká vite co, to je moje bévalka, tady mám jednu, tady só děcka naše, my bydlíme u babičky a další dvě děcka má u druhé babičky. Tak pré se votočil a šel, ale ještě předtím ju potkal. Ještě před tím ju potkal, jak šla z Ródky, vůbec ju, my dyž sme šli, tak vona vůbec nezastavila, šla po druhým chodníku a dělala, že nás nevidí a vůbec ji nezajímaly děcka.

Syn vám s tou výchovou pomáhal? Jo, ten tady bydlel s nama. Jenomže von potom říkal mami víš co, protože on potom, jó, že se, řekl tomu Vlastíkovi, Vlastíku prosím tě, domluv doma, voni mají hospodu v Ródcce, že, že se tam sendem a domluvíme se. Já bych, sem ochotné ji kópit byt, ať nám přenechá barák a nebo ať je v Ródcce, dá se do kupy a dicky přes víkend se domluvíme, přinde na barák, protože tady se nedá, že, tady. No a tak jó, tak se šli domluvit do Ródky a jenomže ten děda jako, ten na tom, ten je furt v lihu naloženej, no a von akorát ví to, co voni mu řekno. No a asi žádnou tuhle. A tak ho prostě vykopali, žádná domluva, nezeptali se na holky, nezeptali se nic, prostě, nechtěli prostě, no. A ten barák se prodávat nebude, von říká já ho nechcu prodat, já sem se tam nadřel, ale že ať tady zůstane, dá se do kopy, jako na léčení a všecko, a potom pré já bych chtěl, aby byla jako tady s nama. No a potom takle tam zašel, jedná tam přijeli z lesa s tím Vlastíkem a von že tam měl ještě nějaký věci jako na tu pilu a tak, a tak se tam zastavil a Marcela říká, ty Petře nechceš se tady zastavit a domluvíme

se, už toho mám plný zuby a tak, a von říká dobrý. Tak se domluvili no a ten večer nepřišel domů a volal, že nepřinde dom, ale že je v pohodě, že se nemám nervovat. Já říkám, ježíšmarja kde si, von říká mamko v pohodě. Ráno tady zvonil Vlastik, to víte že já sem nespala celó noc, ráno volal Vlastik jako na Petra volá a já říkám ty Vlastiku, Petr nepřišel dom, celó noc. Kde je já nevím, říkal, že je v pohodě, za chvílku měl telefon a von říká, jo Petr volá. Tak vzal zpátečku autem a jel na barák a to se eště zastavil a říká mamko, já ti to všechno řeknu. Já sem byl na baráku u Marcele. Voni vodjeli do práce a byl takovej v pohodě jo, byl takovej spokojenej, já říkám ježíšmarja, já sem byla ze všeho tak unavená, rozčilená, říkám ted'ka holky starosti, že, no a Petr říká mamko, všechno bude v pohodě, uvidíš, všechno bude v pohodě. Vobráti se to k dobrýmu, tak byl takové šťastné, nasedl do auta a jel. Já říkám ted' jsem teda zvědavá, co se z toho vyklube, protože říkám nebyl von teda třeba u Marcely, děda říká tak třeba se domluvili a třeba to bude dobrý, jo, tak. Najedno někdo zazvoní, Marcela za dveřma a už byla popitá a říká, můžu jít dál, můžu vidět holky? Já říkám já myslím, že ne. Maruška nechce, já sem ráda, že vona už je v klidu a říkám asi ne, ne ne. A vona říká dyž ne, tak pudu na policii a řeknu, že mě Petr znásilnil. Já říkám no to mně neříká, tomu nevěřím. Ne, tak se ho zeptej. No co já sem udělala, já sem vzala telefon a říkám Petře, prosím tě, řekni mně ted'ka co je. Je tady Marcela a říká, že de na policii, když ji neukážu děcka, protože tys ju znásilnil. A von říká já už sem na cestě, já budu za chvílku budu doma. Ted'ka přišel k ní a říká no Marcelo, to co sme včera jako prokecali celó noc, no asi spolu něco měli, že, tak to, to neplatí? Tak von říká viš co mamko, tak se rozešel aji s Vlastikem, že teda dělat nebude, říká viš Vlastiku, já s tebou asi dělat nebudu, nebo tohle, protože jak právě byli v té hospodě a von dicky přišel do garáže a vona přišla a říká, co ty tady děláš, ty smrad'ochu? No ta bába řekla Peťovi, ty si říkal, tady děláš s Vlastikem, ale voni byli takový faň, von byl proti té Marcele, jako, von jí dicky tak strašně nadával a říkal já bych ji nérači, a von neřekl ne, to neřekl Petr, to řekla Marcela ségra. Protože von by přišel vo jistý věci, co dostává vod máti, že. Tak byl potichu a von říká tak viš co, tak spolu dělat nebudem. Tak byl myslím téden, čtrnáct dní doma a furt přeměšlel, kókal do stropu co, a pak přišel sósed vod spodu a říká ty Peťo, nechceš jít dělat k nám do, jako do firmy? Já pré mám jít dělat do Německa, ale musím sehnat náhradu za sebe. Ale mám tam svůj podíl. A ty si šikovej kluk a to, nechceš jít dělat, ale budeš tejden pryč. Petr říká no tó, to se mi zase od holek nechce. Já říkám viš co, běž. Protože von říká to je, viš, já bych se mohl dostat do kriminálu, já říkám ježíšmarja, ti rupnou nervy, tam pudeš, neviš co uděláš, říkám prosím tě běž a bude to klidněji. No tak to bylo fajn, ale to dicky přijel v pátek dom, v nedělu zase vodjel, sem vyprala, navařila do krabiček, von byl s holkama, si hrál jako tohle a my sme si

jenom dicky třeba jako šli třeba na kántry, poslechnót, nebo na to víno, že. A von byl s těma holkama. No tak tam, nevím jaké dlóhé čas tam dělal, no zateplovali baráky a to, takže byl ve světě prostě. Jednó tam měl i Lukáše, jako jejího syna jako na, jako na brigádě. Takže jezdili spolu, takže si vydělal nějaký peníze, jenomže potom se to tam, to je na chvilku, kolik je práce, že a to, tak ti staří tam zůstávali a brigádníci. Jenomže von okamžitě přes víkend si našel jinou práci, si našel jinou práci, ale to šli, ale to zase jezdil jednou za čtrnáct dní dom. Von říká mamko, to je zas čtrnáct dní, říkám nevadí, jed'. A to stavěli právě dřevostavbu. A do toho se hrozně zamiloval. A říká pré kdybys viděla, voni za dva měsíce voni ty lidi tam můžó jít bydlet. Jo, že měli rozdělaný, nebo co, a do toho přišli elektrikáři, nebo co a. Tak von říká já bych si chtěl postavit taky dřevostavbu. Tak sháněl, tak dicky přes ten víkend byl s holkama, že, takže to bylo, peníze mně dával víc, jak třeba potřebuju, protože já už těch deset tisíc sem neměla, že, protože brali to, a že už nemám žádný nárok na příspěvky, že jako máme dost, prej. Důchod a to, a tak já sem po tym nechodila, já sem říkala, já ty holky užívím, že, nebo něco, užívíme je, takže.

Máte výživné od matky a od syna? On řekl prosím tě, kdykoliv budeš potřebovat, tak jo, tak. No a tak tam jezdil za čtrnáct dní dom. No a chtěl jako tu dřevostavbu si postavit, tak místo nikde nebylo, tak sme se dohodli, já říkám taťku, sme starší, tu zahradu furt nebudeme mět, i když sem ju hrozně milovala a každej nám to tam záviděl, a on říká to je fakt. Tak si postavil tam tu dřevostavbu. A šlo to už jako potom k lepšímu. Potom, potom říká já už, mně už je smutno, už tam nechcu jako být, jako tak dlouho, říká já sem tam šel na určitó dobu, protože mezitím byl sód, že, jako to výživný a takový to, a vona se mezitím vodstěhovala, že se to prodalo, to byla taky dlóhá doba, než to, a jenomže ten ji donutil jako že to prodali, protože potřeboval prachy, že, tak ji vo to vobral a, no a syn začal, no potom si tady našel firmu, tady sósed měl jako zednictví, a to von dělal v Opatovicích, jo jako. Takže i když šli procházkó se školko, tak viděli tatínka, takže s nima byl jako pořád, no a začal si vyběhávat tu stavbu, no a pak už byly jenom starosti tady s tím a takle. Že to šlo k lepšímu.

Ted' se stará více syn, než vy? Ted' já, ted' sem je tady měla teda, ted' sem je tady měla. Ted' jako s tó, má přítelkyni, že, chválabohu za to, že fakt je to dobrá holka, nebo ženská, stará se vo holky, má je hrozně ráda, a ted'ka tam bydlíjó všichni jako v tom baráčku, a vona, vona bydlela na Strážnici v bytovce, a voni jako že to bude pronajímat, aby nějakó korunu měli, aby to tam neleželo ladem, tak si našla nějakou ženskou čistotnou se synem, tak to tam vyklízeli a malovali a my chodíme do lesa, děda jako nimrod, tak krmit. No a holky chodí, chodívaly dicky s ním. A tak sem šla jako taky s nima, že, a voni jako, tak říkám, protože minulé tédeň sme šli ve dvě hodiny pro ně a voni dopoledne dělali na tem bytě, no a my,

museli se vrátit jako na barák, nachystat holky, a tak sem v pátek říkám, ty, nemůžeš mně je ráno, zaved' je sem a nemusíte se starat. My vám uvaříme. Tak sem jim dala ještě nějaký jídlo, no a neumím vařit málo a vím, že to mají rádi, tak udělám víc a říkám vemte si to a nemusíte se starat ani vo jídlo, máte tady, ať můžete v klidu dělat. No a tak holky byly zde a večer volal, jestli by tady, protože von si pro to jídlo vlastně přišel vodpoledne a říkám my už deme do lesa, tak si pro to přišel, že se dó najest a dó pokračovat. A říká mamko, kdyby to bylo nutný, že by si s Pavló skočili někam jako si sednót, a nebo eště nevím, pré viš, spát. Říkám ježíš, tak není problém, minule tady taky spaly dvě noce, tam taky něco dělali, měli nějakó tu prácu. A já říkám tak jo. A voni dělali myslím do vosmi hodin, potom si skočili na pivo, říkám klidně ať tady spí, holky só rády, že tady spaly. Tak byly zde a tak Maruška pomáhala mně vařit a dělala sem ty nudle poprvé, ted'ka takový ty, jak só amoletky, jak se dělá amoleta, a ježíš tak to sem jim musela dělat v sobotu i v nedělu, do té polívky, to snědly teda, ládovaly, ted'ka vony só úplně jinačí prostě, jak tohle, jak bývaly, když sem je dostala. Sou to suprový holky.

Je něco, co je potřeba změnit, v čem pomoci? Jak říkám, to co sem měla, my sme si s dědou, jak se říká, já sem si málo kópila na sebe. Já sem se snažila jako pro holky, aby holky měly, já si myslím, že toho měly dost, ale zas ne tolik, abych jako, protože už jenom kvůli místu. Jako třeba hračky takový ty, ted'ka to zrovna dostala, říkám což už só na to velký, jako kamna takový, jo, ty kuchyňky jak só velký, kam bysme to sem dali, že. Ale já nevím, já nevím, já nevím. Možná někdo nemá tolik peněz jako, nebo něco a nám prostě nikdo jako neřekl, jako máte nárok na to, nebo na to. Máte dost a hotovo, já sem už za nikým nešla. Protože sem si říkala já nepudu nikam škemrat, my sme si, jak říkám, hodně sme si vodřekli. Ted' sme kópili všechno nový, protože to bylo všechno zničený jako. Doufám, že sem na nic nezapomněla, nebo něco, ale já sem taková to, nerada na to už vzpomínám, je to takovej zlej sen.

Příloha III – paní L.

Kdybych to měla říct úplně od začátku, tak syn dlouhodobě pracoval, když šel odsud, z Boskovic a pracoval v Praze, tam se seznámil vlastně s matkou dětí a kde společně nějakou dobu žili v pronajatém bytě a později se asi nějak nepohodli a jejich vztah, jako partnerské, skončil, matka dětí odešla někam neznámo kam a syn vlastně pokračoval dál v práci, našel si jinou přítelkyni, s kterou se teda taky později rozešel a jednoho dne přišel, když přijel domů za nama, tak řekl, že má dítě, že vona se za ním zastavila v práci a že mu řekla, že má roční holčičku. Tak na to konto se vlastně, i když jako o ni, o tu bývalou přítelkyni, vlastně už tenkrát zájem neměl, nechtěl s ní navázat jako nějaký nový vztah, ale měl zájem o to dítě, tak začal jezdit na pravidelné návštěvy, dcera si ho velice oblíbila, byla na něm dost jako upnutá no a my sme vlastně tu vnučku viděli asi až po půl roce, když nám to řekl, že matka vždycky se vymlouvala na nějakou příčinu, proč jako za ňó nemůžeme my na návštěvu, nebo on si ju proč nemůže vzít. No tak vona přijela, asi když té vnučce byly rok a půl, na návštěvu a byla tam s nama vlastně týden strávila i s tó matkó no a jejich ten partnerské vztah se obnovil. Ale později jsme zjistili, že vlastně ona ten partnerskej vztah obnovila z důvodu, že potřebovala peníze. No ale nicméně teda začali spolu znovu žít u jejich rodičů a později ta vnučka vlastně jezdila, začala k nám jezdit víc a víc na návštěvy, vždycky když jsem měla dobu prázdnin školních, tak jsem si ji brala a vnučka nikdy, vlastně oblíbila si mě tak, jako kdyby sme se znaly od narození. Až jako se říká, že to je nenormální u takovýho malýho děcka, který nezná cizí osobu a jako takle hodně na mě jako zafixovala, dycky po dobu těch třeba třech týdnů, měsíce, když u nás byla. No a vždycky, když jsme nasedaly do auta, tak se ujišťovala, jestli jedeme za maminkou. A panickou hrůzu měla vždycky, že jede za maminkou a po delší době sem zjistila, že vlastně vona ji ta matka tu vnučku bije. A syn mě to potom potvrdil, že byl už nešťastný, že vlastně zjistil, že u ní propukl alkoholismus, začala brát údajně i asi nějaké drogy a byla velice agresivní vůči vlastně synovi, ale tady toto se stalo vlastně až po narození, to jsem zapoměla říct, že měli další dítě a toto, ta agresivita, alkoholismus, jak na tu dcerku, i na toho malinkýho, měli miminko, vlastně po narození, vlastně když Adámkovi byli tak ty tři měsíce, tak vypukly tady ty dvě nesrovnalosti. Takže se stalo, že syn někdy zavolal domů, i v noci domů, přijed' si pro děcka, já musím jít do práce, mám strach je tady s ňó samotný nechat, že by se něco mohlo stát, že nemá jistotu a klid v práci, jestli je o děti dobře postaraný. A jednou se dokonce stalo to, že mně volal ráno brzo asi o půl šesté, že mám hned přijet, že na Julinku vzala nůž a že ji chtěla jako pořezat nožem, takže vlastně v ten předvečer, když se to stalo, tak že musel utéct i k sousedům i s dětma, že měl strach, aby jim třeba, kdyby

on usnul, aby jim třeba něco nepodělala. No a tak se to stupňovalo, stupňovalo, že jsme jezdili čím dál častěji, vlastně vyzvedávat ty děti, aby vlastně byly v bezpečí, protože syn neměl klid v práci, měl strach, no a vyústilo to až tak daleko, že jsem udělala rázný konec, že už jsem měla o ty děcka fakt hrozný strach, že jsem i syna postavila před hotovó věc, že pokud teda on neodejde i s těma dětmi, že vlastně ty děcka tam takhle nenechám trápit. Tak jsme se vlastně společně s tím synem rozhodli, že odejdeme, že vlastně ty děti odvezu jako na prázdniny a hned požádám vlastně o svěření, což jsem navštívila tady vás, celou situaci jsem vám řekla a začal to řešit soud, po soudě sme, vlastně byly děti svěřeny do péče nám a sme žádali sme o svěření do péče z důvodu, že syn vlastně potřeboval finančně zabezpečovat dál ty děti, protože vona nikde nikdy ta matka těch děcek nepracovala, nepodílela se nijak na výživě, nebo bych řekla ani tehdy, když žili ve společné domácnosti, tak je neměla v pořádku, nepořádek, špinavý věci, často neměla třeba Julinka ani nakoupený zimní věci, když měla být zima, tak jsem to musela dokupovat já, tak jsme požádali do svěření do péče s manželem, jako dědeček a babička a syn zůstával v Praze dál, měl tam dobře, jako celkem dobře placenou práci v dobrém vlastně zaměstnání, tak jsme se o ně zas starali my, ale syn jezdil vřdycky to volno jako za dětma zpátky a staral se, pomáhal nám vlastně s výchovou, bydlí s náma ve společné domácnosti. No a už je to vlastně tak ty dva roky, co se o ty děti staráme a od té doby matka na ně neplatí vůbec výživné, nezajímá se o ně, neposlala jim ani k narozeninám, nikdy nic, ani na Vánoce, když někdy telefonicky se ozvala, tak většinou to byly nějaké výhrůžky, a vlastně jsem zapomněla říct ještě, že mezitím ona byla v Psychiatrické léčebně v Bohnicích, kde se vlastně měla léčit, měla i nějaké zdravotní problémy, ale hlavně ten alkoholismus a tady ještě nějaké ty návykové látky. S tama odešla, ona sama na revers odešla a potom se měla léčit ještě jednou v průběhu vlastně těch dvou let, co jsou děti u nás, takže jinak teďka kontakt s nima nemá, s ní nemáme.

Nemá kontakt s dětma? Ne ne ne, ona když zavolala, tak chtěla, nebo mně pošle výhrůžnou esemesku, že je to hrozný, že su na ňu strašně zlá, že jí dělám zle a nepříjemnosti a že to je hrozný žít bez dětí, že já mám vlastně všechno, že já mám i ty její děti a ona nemá nic. Ted'ka někdy, to bylo asi vo prázdninách, ted' v tom roce dva tisíce jedenáct, dokonce mě kontaktoval její advokát, že ona chce zaplatit výživné na děti a že jsem jí dala číslo na syna, ale ona si vyloženě to číslo na syna vyžádala, protože chtěla jako, že dluží mu velký peníze, tak chtěla peníze, teda kontakt na syna na, že, tak ho dostala, potom mě kontaktoval její advokát, že by chtěla platit výživné, tak jestli mu dám číslo účtu, tak jsem mu to dala, ale říkala jsem taky tenkrát s tím, že kdyby chtěla platit, tak už ty dva roky dávno platila, že adresu zná, takže nepotřebuje číslo účtu, složenko klidně mohla platit a potom z toho taky sešlo, protože

obelhala aji toho advokáta, dluží, dlužila peníze i jemu a od té doby vlastně nevíme vůbec kde je, že v současné době jsme podali trestní oznámení na zanedbání té vyživovací povinnosti, takže vona je bůhví kde. Nestýká se ani s rodiči svýma, že ti rodiče ji taky vyhodili, že jim tam údajně, co jsem slyšela od té babičky děcek, tak sem, že jim tam krade peníze, dědečkovi, nebo vlastně otci brala tam něco, má hospodu, tak že si mu tam brala cigarety, alkohol, nějaký zboží, nevím.

Ti prarodiče jsou v kontaktu s dětmi? Ne, ne taky. Navštívili je jednou, to je navštívili, ale babička strašně moc spěchala, protože má problémy s alkoholem stejně tak jako dcera, takže spěchala hrozně moc rychle zase zpátky dom, aby, že musí, výmluva, že musí manželovi pomáhat v hospodě. Takže od té doby se vůbec neozvali, neposlali nikdy nic, jenom jedná zde byli. No syn teďka v té době dvou let hledal zaměstnání blíž, aby mohl pracovat někde tady, aby s těma děckama byl ještě víc, takže v současné době od července loňského roku pracuje v Brně a dojíždí každý den vlastně domů, takže žije s nama. Takže von se podílí, platí výživné i nad rámec toho, co vlastně potřebujeme, nebo vlastně tak, jako kdyby je měl v péči on, samozřejmě mu pomáháme finančně, že, ale jako stará se o ně, takže děcka taky mají tatínka rádi.

Výhledově uvažujete o tom, že by si děti vzal? Pokud by to nemělo vliv žádnéj na to, že by hrozilo, že o ty děcka přijde, tak by si je klidně napsal on i už i na sebe. Ale mám strach, esi, nevím, nevím, ale určitě jako výhledově by si je vzal, není problém.

Nepočítáte s tím, že byste je měli do osmnácti? To kdyby to bylo nutný, když to bude nutný, tak určitě ano, ale když by si je vzal syn k sobě, tak jako, což on předpokládá, že se o ně bude starat dál, kdyby si našel nějaký nový vztah, tak si myslím taky, že už je na ně tak silně fixovaný, jako na ně, že určitě by si je vzal potom, třeba kdyby vznikla nová rodina, tak že by si je vzal tam, no. Předpoklad takové je, no kdyby něco takovýho do budoucna bylo.

Finančně je zabezpečuje tedy jen syn? No finančně společně se synem. Syn má vyměřený výživný myslím tři a půl tisíce korun, ale stejně platí jim školku, dceři platí, potom má sjednaný nějaký úrazový pojištění, měsíčně na oba dva, tak to jim platí, no a Adámek teďka onemocněl, má atopický exém, což to léčení je taky hodně drahý, ty mastičky, takže na tom se taky podílí, no tak dohromady nějak se podílíme na tom oblíkání a takovýchto věcech, co je dneska drahýho, že. Takže, asi takto to tady tak nějak je, ale...

Děti chodí do školky? Julinka chodí do školky, teď bude k zápisu a Adámek je, Adámkovi budou tři roky a s jeho výchovu vlastně mě pomáhá moje sestra, protože já chodím do práce a sestra je už v důchodě, tak ona když já su v práci, tak ona vlastně hlídá Adámka a teď když syn změnil zaměstnání, takže syn pracuje jako číšník, tak má dva dny volna a dva dny je

v práci, takže když je v práci, tak je tady se mnou sestra, no a když je syn doma, tak sestra jede dom a stará se o něj syn. Takže to je zabezpečeno takhle.

Výchovné problémy jste neřešili? Ne, zatím teda ne, to vůbec. A ještě esi můžu, Julinka se vlastě, Adámek rodinu, druhou rodinu, jako bych řekla ze strany matka vůbec nepoznal, takže ten začíná teprve mluvit a nikoho jiného nezná než nás, takže tam není problém, ale Julinka ta se vůbec sama o sobě nezeptá na maminku, vůbec ne, když už je to i divný, teda že, a přitom nedávno jsem jí řekla, že má ještě jednu babičku, jako něco tam vzadu jako v paměti je a jenom se ptala, proč oni za mnou nikdy nepřijedou? Takže ale nenavštěvují, takže. Problémy nějak, že by se Julince stýskalo po matce, nebo ptala se, asi tam má zafixovaný, jak se k ní chovala, protože sama jednou babička telefonicky mně řekla, že Julinku hodně bila, už když byla malinká, když měla ten rok a po narození, tak už tenkrát ju měla hodně bit a Julinka sama, když k nám vlastně přišla v těch třech a půl letech tak mě říkala, maminka bila Adámka a ukazovala vlastně jako na to miminko, jak ho bila. Takže ta agresivita tam byla. A sama, jako matka, matka těch děcek, bila i svoji matku. Že to ta Julinka taky kolikrát viděla, jak bila babičku. Takže ona mi to ta Julinka zezáčátku vykládala, teďka už na to zapoměla, teďka vlastně žádný křik, hádky, nebo mela, to žádná v rodině není, takže už na to ne, nevzpomíná už na to. Ale ze začátku o tom mluvila skoro denně. Že bila tatínka, no, protože von, dyž třeba vona měla ty svý záchvaty, tak jak začala být agresivní, tak brala skleničky do ruky, házela to, že je pořez, nebo ty nože, tak bránil děcka, no a takže nechal rači bit sebe, aby měl toho malýho u sebe, aby neudělala něco jemu, no a vona to viděla, vona to všechno jako potom vykládala. Dneska už si na to nevzpomene, zaplat' pánbůh teda. Doufám, že to nebude někdy budoucnu mít nějaký vliv třeba na její chování, no uvidíme.

Myslíte se, že by bylo potřeba udělat nějakou změnu, systémovou, pro ty prarodiče, v čem by ti prarodiče potřebovali nějakou pomoc? Jé, tak nad tím jsem nikdy nepřemýšlela, esi by potřebovali nějakou pomoc. Já když něco potřebuju, tak jdu za váma a vy mně vždycky vyjdete vstříc, jako co můžete, tak mně pomůžete, to беру jako zase takový plus, že se aspoň, když to člověk v tom není zběhlý, tak že ví, kam se má obrátit a vždycky jste mně zatím pomohli a od státu, já nevím, tak nevím, nevím, možná mladý rodiny nemají pro ty děcka jako dost peněz, to si myslím, že ne, protože fakt je všechno drahý, my už přece jenom s manželem tak určitý příjem máme, syn nám jako přispívá na to, takže finančně na tom nejsme až tak strašně špatně, jo, to by ještě šlo, ale mladí, kdyby to měl syn sám na krku, tak by to asi finančně nezvládl. Protože když ona nepřispívá žádný peníze, tak to by bylo krutý, to jo.

Příloha IV – paní M.

Tam to více méně to nebyla jiná možnost. Protože oba dva rodiče, a teď už si prostě nevzpomenu, kterýho první a který druhý, prostě šli do výkonu trestu a protože jsem nechtěla, aby děti byly jako vychovávané v domově, rozdělený aby byly, atakdál, tak sem prostě tady se rozhodla, že si je vezmu do té vlastně péče.

Když jste si je brala, kolik jim bylo let? Tak zhruba mladšímu Mariánkovi necelý, ne už bylo přes rok, něco málo přes rok, protože to bylo nějak na podzim a Vendulce vlastně vo rok, vo rok víc, takže Vendulka měla dva roky. Dva roky a něco.

Teď už je to jak dlouho? No teď to vlastně táhne na třetí rok. Protože Vendulce bylo pět, teď už bude šest. Mariánkovi na páté, to utíká.

A kdo vlastně na to přišel, nebo vy jste se na někoho obrátila? To vlastně já mám dojem právě, že jsem se zeptala někde vlastně na té sociální, někde jak je sociální péče, někde prostě jsem zjišťovala, jak a co se dá vlastně tady, nebo co se musí udělat tady pro to, prostě pokud nechci, aby jako byly děti v domově. A to vlastně když došlo k tomu, že budó oba dva rodiče zavřeni, tak vlastně, teď už si vzpomínám, já to poopravím, prvně šel do výkonu trestu otec, a vlastně dcera se, jako matka se starala, matka se starala vlastně se mnou v domácnosti, i když, i když tenkrát jako měla, i teďka má bydlení jako na zámku, protože tam to bylo docela komplikovaný, a bydleli v té době v Kuřimi, tenkrát jsem jim pomohla jako zaplatit jako první bydlení a starali se vo děti oba, a mezitím otce zavřeli a protože vlastně otec nikdy neměl jako zájem pracovat a nějak se starat vo rodinu, tak nevím, jak to tam teda tak ten rok prováděli, jak to tam teda, sem tam sem je navštívila, ale to jako se neprobíraly tady ty věci, víceméně jsem se přišla podívat, jak se daří vnoučatům a..., takže nebyla zaplacená činže, nájem, vůbec nic no a jako matku těch dětí dvou prostě vyhodili, takže jsem, to byl, no to byl vlastně podnájem, takže jsem si vlastně dceru, matku dětí, vzala k sobě a ona prostě měla problémy, dost velký problémy, a nešlo jí prostě se nějak zařadit. I když jsem jí pomáhala. Takže se zadařilo, že prostě šla znovu do výkonu trestu i ona. Potom vlastně jsem já zažádala tady o svěřeni do mé péče.

Proč šli rodiče do výkonu trestu? No tak ten otec, tam je ta recidiva vlastně, jako takový ty drobný krádeže a pak to bylo možná i jako prodávání jako nějakých těch, těch jako věcí, který někde, já nevím jak se jim, jako říká, kradené?, no asi tak si myslím, takže ale vono se to vlastně bere jako spolu a ještě když je to vlastně recidiva, tak prostě šel do výkonu. No a jako matka dětí, moje dcera, ta vlastně, měl na ňu špatný vliv, tady jako, vono se to nedá říct jednoznačně, ale si myslím, kdyby prostě tenkrát už jako se ho vzdala, takže si myslím, že by

to bylo lehčí a jednodušší pro ni, se vlastně dostat ze závislosti těch látek, co prostě tam taky hrály roli, a jednak na závislosti toho jejího druha. No, když byla v tom výkonu, tak tam jako já jsem tam pravidelně jako jezdila, aby se děti neodcizily, takže to bylo dost náročný, s dětma, no, bylo to dost náročný, pravidelně každý měsíc jsme tam jezdily s dětma, aby teda se neodcizily, a je pravda, že teda sem si myslela, že to bude v pohodě a zdá se, že tady je to všechno jako složitější a vlastně myslím si, že to je dost náročný i vlastně pro mou dceru, že to není vůbec jednoduchý a teď vlastně došlo i k tomu, že vlastně se chystá to, že bude ještě jednou, takže, takže je to dost náročný, ale teď už jsme všechno vyřizovaly spolu, já se prostě snažím pro to dělat, co můžu, protože je to moje dítě, i když má třicet, ale tady de o to, že ona sama nemá ani sílu ani, takže jsme vlastně navštívily, pomohla jsem jí zařídit všechny doklady, který jako neměla, něco jí ukradli, a tak dál a pomohla jsem jako všechno si zařídit, i na sociálku, i na pana probačního jsme se obrátily a dá se říct, že by to mělo být tak, že až se vrátí, tak že by měla zařízený jako nějaký ten azylový dům, protože ona sama vlastně, úplně sama se o ně jako nepostarává. A zvláště vo obě, si myslím, že, ale zase, když ji budu mít obě děti a já i dceru, tak zas se to sama taky nenaučí, ona musí už, takže jsme takhle přemýšlely a to všechno se pak bude řešit, že by třeba měla jedno dítě a až by se vlastně zjistilo, jestli, jestli lze, aby se vůbec naučila vrátit do života vůbec, to je hrozný a pak i druhý a pak že by se vlastně zjistilo a dělaly by se určitý kroky k tomu, že by si je vzala a údajně už se nechce vrátit k tomu druhovi, protože ten už je tam teda vlastně teďka zase ve výkonu, takže je to takový strašně složitý, smutný a těžko se mi o tom mluví.

Když jste si je brala, tak jste si myslela, že je to po tu dobu, než se vrátí z výkonu trestu? No, myslela jsem si to. A věřila jsem. Chtěla, ona opravdu chtěla, ona ty děcka má ráda a děcka ju mají hrozně rádi. Jako na tatu si vzpomenó jedná za uherské rok, ale kde je máma, někdy říkají mámo mě, ty mámo naše a já říkám děcka, já nesu vaše máma, já su babička. A kde je máma a je to takový složitý vysvětlování, já jim to netajím, já prostě řeknu, že máma je má ráda, ale že se jednou, si je bude jako o ně starat a že teď to momentálně nejde. Oni vlastně, když byli ještě malí, tak jak sme jezdili jako i na návštěvy, tak eště to možná snad tak nechápali, a teďka nevím, jak se mám zachovat, jestli mám jezdit, nebo nemám. Nevím, nevím, je to složitý pro mě strašně moc. Ale takle to zhruba všechno jako bylo.

Řešila jste nějaké problémy? Ne ne ne, tady víceméně ta Vendulka má vlastně trošku potíže s mluvením, vyslovováním některých písmenek, ale já si myslím, že to není až tak náročný, protože vlastně za nás, když jsme byli my mladí, tak se do žádných logopedických poraden nechodilo, prostě ty děcka v pěti letech většinou to zvládaly, v šesti už určitě, takže trošinku má problém tady s tímhle tím a druhá babička si myslela, že jako její syn, vlastně jako otec

děti, on byl dyslektik, a těžkej, tak měla strach, že vlastně toto se taky vlastně dědí, tak byla v Brně, že, ona si myslí, že nikde než nějak v Brně nebo tak nejsou spolehliví, jako, tak jako tam byla, paní doktorka jí teda řekla, že to je sice na hranici, ale že to jako není dyslexie, ani nic jiného, že prostě bohužel má nějaký problémy třeba s výslovnou, že nemůže uvolnit jako, takový prostě nějaký věci, maličkosti, prostě který se musí prostě naučit, jako já si myslím, že to nebude problém.

Zapojují se nějak rodiče do něčeho? Tady se dá říct, že jako neměli jak. Protože střídavě... a ta doba mezi tím výkonem? Já vám to vůbec neřeknu kolik, teď to bylo dlouho, ale můžu vám říct, že prostě jako sem jako dceři jako řekla, že kdykoliv prostě může jako ke mně přijít a být u nich, ale jako ten její druh absolutně ne. Takže ona zprvu souhlasila, protože zřejmě chtěla, ona prostě chtěla, pak asi to bylo silnější, jako ten vztah k němu, takže to taky není jednoduchý, no, takže ona vlastně potom vlastně zase tíhla k němu a vracela se jako, jako do toho Brna za ním, no ale jako ona jezdila potom a zase se vracela, ale stále tady nebyla. A jak to bylo dlóho, to prostě už si fakt nepamatuju. Ale vím, že jako dalo se říct, že na ni ten vliv neměl dobrý, že prostě se tak jako ty návštěvy Brna jako prodlužovaly. A mě se to nelíbilo, a vždycky když byla déle v Brně a neozvala se mi, tak jsem vlastně měla dost strach, co s ní je, a vlastně když jako zavolala, tak jsem jako byla ráda a když jsme spolu mluvily, tak zase jako přijela, ona prostě, když není ten kontakt, tak ona je ovlivnitelná strašně moc, jo. Ale jinak jako děti má ráda, děcka ju mají rádi moc. A tady šlo o to, že neměli určený vlastně výživný, ale tam ani to nešlo, protože jako tam stejně jako v tom výkonu se teďka nepracuje, tak nebylo ani z čeho a jako já vlastně, já sem docela, jak staří lidi, docela šetrnej člověk, tak vlastně by se to dalo jako zvládat, já bych jí pomohla, ale vím, že když bych prostě trvala na tom, aby platili, tak bych jim ještě zhoršila vlastně jejich situaci. Jako jeho mě vůbec nezajímá, jestli bych mu zhoršila, ale vím, že bych z něho stejně ty peníze nedostala, ale jako Míša, když prostě jako donesla jim hračky, tam třeba byli, tenkrát byli někde, to bylo nějak zkraje, že zajeli, ježiš já nevím jestli do Itálie, eši tam někoho měli známýho, tak přivezli plno hraček teda jako, jo jako že by úplně ty děti neměli rádi, jako neměl ani on rád, ale tam je problém i to, že on prostě není vedené jako otec toho chlapečka, tenkrát jako neměl občanský průkaz, když se chlapeček narodil a pak už si to vůbec nedoplnili a po třech letech vlastně, takže ani by on nemusel přispívat, jako že nepřispíval na žádný.

Když nepřispívali, jak jste to vy zvládala? No já jako jsem to zvládala dost těžko, ale zvládala, no. Jako tady je to, že prostě mám hodně jako známých, kteří mají taky děti, takže vlastně mně vypomohli s oblečením, já jsem to už dávala, co už mají menší děti, takže takle sme to nějak řešili, tady vlastně v Opatovicích jako není až tak, až taková jako by se dalo říct

bída, jako v těch velkých městech, protože myslím, že v Brně bych to vůbec neutáhla, protože tady se dá říct, že tady nájem že je docela solidní a že vlastně ty děti...

Vy jste si požádala o pěstounskou – z jakého důvodu?: No a to bylo z toho důvodu, že je čím dál dráž a že jako a já tam toho přítele nechcu plést, jo, já nevím, jestli bych to zvládala bez něho. Já sem se rozvedla v té době a on jako tady nebydlel nikdy, jo, on prostě jen přijede na návštěvu, nakopí mně, prášky na praní, mně hrozně moc pomoct, teď už je sám v důchodě, tak už mně prostě to nemůže dělat, ale ono jako já jsem brala deset a půl tisíce, a když z toho zaplatíte nájem, tak jako, a tak jako není jo, prostě není to na umřítí, ale jako, no, je to těžký. Já sem se právě s paní Vašíčkovó jako bavila o tom, jestli ještě lze něco někde, jo, pak vlastně ještě skončila aji Mariánkova mateřská, tak se to zase eště snížilo, takže ona paní Vašíčková mně vycházela vstříc, třeba jako do školky bačkůrky, takový věci, nebo když by chodili do kroužků, že mně to jako zaplatí, ale víc už že mě nemůže dat, a že bysme zkusili tu pěstounskou péči, a na to konto sem si to začala vyřizovat, a teď mám hrůzu z toho, že to zase skončí. Nevíte o tom nic?

Když si myslíte, že by se pro ty prarodiče mělo něco změnit. Jak by se jim třeba dalo pomoci? Myslíte třeba tady v tomletom, jak sem teďka jako říkala? No jako já abych řekla pravdu, tak zdá se mně, že vůbec jako se nevychází vstříc nejenom prarodičům vlastně. Kdo má děti, že to je dost těžký, a tady de o tu věc, že vlastně já nejsem vůbec jako dá se říct, závislá na penězích, mně peníze říkají jenom to, že prostě abych se o ty děti mohla postarat, aby netrpěly nouzí. Já jako opravdu starej člověk, já toho potřebuju strašně málo, ale ty děti potřebují a budou potřebovat čím dál víc, když budó chodit do školy. A vůbec se mi nelíbí, jak se pořád jako mění různé zákony a že prostě jako pro tady tohleto a já jako nevím, jak bych to řekla, ale vlastně kvůli lidem, vlastně by se dalo říct podobným jako rodičům, a jejich vnoučat jako, protože musím být jako objektivní a kvůli jako takovém těm nespolehlivém a nechci prostě říct přímo kterém, prostě nespolehlivém lidem, kteří vlastně využívají a zneužívají čeho můžou, tak kvůli nim se mění zákony a trpí tím ti, kteří vlastně jako, jako vlastně se starají, dělají co můžou, vedou spořádaný život a prostě jim se hážó klacky pod nohy, nevím jak to prostě dopadne teďka, protože jak jsem si žádala o tu pěstounskou péči, tak teď jsem slyšela, že se má zase rušit a to z toho důvodu, že jako prarodiče ať s starají sami, za svý vlastní peníze a budou dávat cizím pěstounům ty peníze, které ušetří na těch prarodičích, lehce bych souhlasila s tím, že třeba je pravda, že někde se třeba udělala chyba ve výchově dětí, že takle to dopadlo, ale kdybych měla manžela, nebyla bych rozvedená, což taky není moje vina jenom, tak se dá postarat jako o vnoučata z dvou důchodů, ale z jednoho důchodu to prostě nelze. Tak nevím, jestli by se neměli změnit zákony v tom, aby vlastně chodily kontroly tam,

kde je to nutný a myslím, že by to bylo výhodnější pro všechny, ty by prostě, ty kontroly by prostě zjistily, kdo vlastně zneužívá, využívá a ti vlastně by si pak dávali pozor, aby tady toto nedělali no a netrpěli by tím ti prostě, jako, já nevím, jak bych to jako nazvala, ale prostě kteří si to nezaslouží.

Příloha V – paní N.

No tak v roce dva tisíce holky, bylo to nějak v listopadu, tak telefonovaly, že mamka má jít do nemocnice a jestli by mohly přivést z Prahy jako Karolínku, na tu dobu, po tu dobu, co bude Radka v nemocnici, takže jestli by ju mohly přivést k nám. Její sestry. No a přivezly ju koncem listopadu, no a během té doby se přišlo, že prostě nemá očkování, mělo by se všechno dohánět, paní doktorka Čejková tenkrát zjistila, že vůbec není žádný, protože só problémy tady s tímto, tak musela napsat, že je na návštěvě, protože tohle, správně by ju očkovat neměla, protože bych musela všechno platit. Bylo to drahý a tak jsme to udělaly, byla, vyšla mě vstříc, byla hodná, tak jsme dohnaly váhu Karolínčinu, protože měla pod váhu, byla jako špatně na tom, no a holky když ju přivezly, tak nakonec přijely na Vánoce taky k nám jako samy, no a ty jely potom po Novým roku zase samy jely dom, no a Karolínka zůstala teda u nás s tím, že už se nikdo nezajímal o ňu, aby přišla, že si pro ňu přijede, nebo že teda pude dom. No a už mi Karolínka od toho roku dva tisíce teda zůstala. Potom v dubnu utekly holky, to byl velké problém, protože nebyl podpis rodičů, tak nemohly do školy, Pavla chodila do devítky, končila, Lidunka do sedmičky, tak to byly obrovský problémy, to necháme stranó, to byly velký problémy, jedná se tedy o Karolínku, no a tenkrát já jsem se spojila s otcem, protože oni měly v Praze stálý bydliště. Ony přijely z Budějovic, ale v Praze měly stálý bydliště, a tam je do školy vzaly hned na druhý den. Takže já jsem oběhala všechny školy s prosíkem, jestli by holky nevzali, aby mohly dokončit školní docházku, protože Pavla chtěla jít jako dál, chtěla studovat. Ted' z ní mám velkou radost, z kočky, protože udělala magora, a přitom chodila do zaměstnání, aby si na studia vydělala, ted'ko si vzala přírodní vědy, protože přišla na to, že k tomu nésó papíry, tak si k tomu přidala medicínu, říkala babičko, já bez toho studování nebudu, takže z ní mám velikó radost, to je fakt holka, které to myslí a bez těch študií nebude, no a Lidunka ta utekla nakonec od otca taky, protože ta macecha jí dělala tak trochu peklo na zemi, tak když chodila do posledního ročníku chemky, tak tam měla kamaráda, to spolu ještě nějak nechodili, a ten to řekl rodičům, tenkrát měla Lidunka skoro čtyřicítka horečky a ona po ní chtěla aby prala a umévala okna, tak tenkrát Lidunku zbalil a jako už zůstala tam a už je tam hodně dlóho. Takže ta je taky holka šikovná, teda to je, ale větší radost je z Pavlíny, Lidunka je takové lempl, Karolínka je tak trochu, tak se taky veze, k tomu, že jí je to šumafuk všechno. No už u nás zůstala, jenže ted'ko byly velikánský problémy, já jsem chtěla, aby šla do školky, protože už ten čas nastával, jenže nemohla, tak jsem přišla za děvčatama na sociálku, no a rozjely jsme to všechno přes psychology a nevím přes co všechno, protože nikdo o ňu

neměl zájem, nikdo ju nechtěl, tak jsme to všechno, někdy to bylo krušný, pro obě dvě strany, pro mě i pro ni, já jsme brblala někdy pořádně, no a mám Karolínku tedy do dneška.

Matka si ji nechtěla vzít nazpět? Ne, neměla nájem a dokonce ani o holky ne, ona je svým způsobem vyhodila. Otec Karolínky, jako ten pan Cihlár, on vůbec neměl zájem, že není jeho, on vůbec se nijak ani neangažoval v tom, aby Karolínku poznal, vůbec se jako neangažoval v tom, on neměl vůbec chuť, aji když jsme jezdili po soudech tady se sociálkama jako, na normální soud, potom jako na ten kraj, když se odvolal, tam ani nepřišel, jednou dokonce, nebo dvakrát nepřišel ani k tomu sezení, jak jsme byli my a tam veřejně, úplně veřejně před všema i před soudcem řekl že nemá zájem a že se jí zříká, no tak potom byly problémy s placením, dodneška dluží teda podíl, ten velké podíl dluží, dodnes, to jí eště nesplatil, dělalo to tenkrát ale třistadvacet nebo třistaomsdesát tisíc, to jí dodneška nedal a nemá zájem. On platí způsobem tím, že dostal příkaz, tak oni mu to strhují z platu, že to posílají a takže, že by zavolal, nebo že by na vánoce dostala aspoň pohlednicu, ne, vůbec jako nezájem, úplně jako kdyby neexistovala a on teda prohlásil, že pro něho neexistuje, že jako kdyby nebyla na světě, že by bylo lepší, kdyby na světě nebyla.

A maminka, ta se zajímá? Ne, ani moc ne, ta ani nevím myslím, kde bydlíme. My jsme se přestěhovali z Boskovic do Letovic, my jsme v Boskovicích prodali byt, abysme v Mladkově mohli nadstavět, my jsme tam měli jako takové, my jsme tomu říkali bóda, nebo říkáme, ale je to domek, jako postavené, k chatě jsme přistavěli prostě, udělali jsme z toho rodinné dům, tak abysme to mohli přistavět, tak jsme v Boskovicích prodali byt a přestěhovali jsme se jako sem. Sem do Letovic jsem se přestěhovala kvůli Karolínce, protože ze strachu před vama, protože je něco jinýho, když máte normální děcko nebo svoje, tak je každému jedno, jestli bydlí na stavbě. No, ale pokud máte tohle dítě, tak sou problémy, že není adresa, že není nic, že to, ono to takle nejde, že my jsme tenkrát nahonem jsem sháněla po dobu dvou tří let, než se to dostaví, že jako taková provizorku, sepsala sem s realitkou aji smlouvu, že si to vemó potom ten byt zpátky, no a už su tady deváté rok. A Kája nechce ani, já sem ju chtěla přihlásit, ona byla, do letošního roku byla dobrá na známky, jenže ted' už jak puberťáci. Přišly první slečinský problémy, že tak už nafóklá, že, takže ne že by byla protivná, to ne, vona je hodná holka, dobře hraje na harmoniku, pan učitel jí ted' shání velkou harmoniku, ted' mě vzkázal, že ju mám sehnanó, ted' já nemám ani zaplacený vokna a tak mám hlavu takováhle, takže sehnal ji jako stodvaceti basová, tady má osmdesátku, protože dobře hraje, má na ňu jako pan učitel dost velký nároky, i s ní hraje jako po domově důchodců, nebo v kulturáku, když mají vystoupení, tak hrají spolu, takže tak jí to celkem de, trochu ju vydírám, může si stěžovat, protože pokud nezacvičí, tak nende na internet, to je dnešní nemoc, to je nemoc dnešních

mladých, fejsbuk, tak hlavu navrch, jí se ani nedivím, protože ona jako v Mladkově kamarády nemá, protože je z Letovic a v Letovicích kamarády nemá, protože pátek, sobota, neděle je v Mladkově. Takže to má takový složitý a ona o to ani moc nestojí, spíš tam si dopisují, se Slovenkama hodně komunikuje, dycky se mě zeptá, co to znamená za slovo a já jí dycky řeknu počkej, já si vzpomenu, takže takhle, jinak problémy s ňó nésó, je holka šikovná.

Něco jste říkala o psychologovi? To jsme musely, to je podle předpisů, to musíte, to víte, že musí, musíte absolvovat, jako jestli vy můžete mít, takže to je všechno jako. Já jsem tam byla akorát to z donucení, kvůli tomu, že když byla malinká, když teda přišla v těch dvou letech do té školky, když potom měla jít, tak tady jako ze začátku ten, to kolečko nutný jsme vobešly, ale jinak s ňó problémy nésó, vůbec ne, ona si to vyřešila po svém, už když byla malá, tak sósedka věděla, jak to u nás je a přišla a začala, Karolínka přišla dom a říká – paní Čechová se mě ptala, kde je maminka, jestli sem ju viděla. Tak jsem jí řekla, že umřela. To jí byly čtyři, pět let, to byla malá. Ona si to vyřešila po svém. No a když chodila do školky, tak to jsem byla za děvčatama ve školce a sama jsem se jich ptala, protože ona ten poslední ročník absolvovala teda ještě v jeslích, tak jsem se jich ptala, co mám dělat, protože mě sama vod sebe začala říkat maminko, což si myslím, že paní učitelky ve školce si vůbec neuvědomujó. Já vím, že je tam jedna z dvaceti, řekněte mamince a tatínkovi, řekněte doma mamince, no a takovýhle děcko to těžko nese, že, řekněte mamince. Tak aby to asi nevypadalo nějak před děčkama, tak mě začala říkat mamko a už mě to zůstalo, říká mě mamko. Říká mě mamko, když je někdo neznámé a uvedla to na správnou míru, tak řekne babička mamka, nebo mamka babička, tak to zdvojí, ale většinou i ve škole a učitelky to ví, ona právě proto asi nechce na jinou školu, já jsem chtěla, aby začala chodit na gympl a ona nechce, aby nemusela asi vysvětlovat, tady už ví, tady ju znají, tak aby nemusela vysvětlovat zase nějaký podrobnosti, tak to nechce.

Když jste si ji brala, myslela jste, že je to na nějakou kratší dobu? No když přišla, když přišla, tak jsem si myslela teda, že fakt, protože Radka opravdu problémy měla, tenkrát se vykládalo, ona ne vykládalo, ona se bouchla o roh stolu, začala se dusit, odvezla ju sanitka, přišli na to, že místo žebra nemá nic, tak ju vzali na gamanůž, hned, to bylo hrozně rychlý, tak ju vzali na gamanůž, tak jí to odstraňovali, nevím, jestli chodila na ozařování, říkala že jo, ale potom byla těhotná s Karolínkou, což jsem teda nadávala, víte, já jsem říkala, ty nemáš vůbec rozum, protože co z toho bude, nebo co se stane, zaklepu na dřevo, jinak je v pořádku, nic se neděje, je úplně holka v pořádku a tenkrát jako to bylo takový špatný, no a ona se, esi se na to Radka, já nevím, po té, po tym, vono se jí rozsypalo manželství, pak to měla takový všelijaký divný, a já ju neomývám, todle by neudělala ani kočka, to zase, to se zlobím jo, takže při.., já sem si toho, protože holky u nás taky byly přes půl roku, jo, tenkrát, když byla to, když se jí

to stalo. Takže já jsem to brala jako normálně, že teda cécorka bude, esi de do nemocnice, jenže ona do žádné nemocnice nešla a malá zůstala u nás.

Jak to zvládáte po finanční stránce? No, vite, kdyby neplatil, tak bych na tom byla opravdu hrozně zle, to bych si nemohla vůbec dovolit ani tu harmoniku, nic, protože já mám důchod malé, já nemám ten předepsané, jak se vo tom honosně furt žvatlá, říká, až po tomhle já jsem začala se čtyři tisíce dvě stě osum korun po třicetišesti letech práce, tak po všech těch přidáváních za ta léta, od toho devadesátýho šestýho roku, to vyšlo, ted' včera mně přišel papír na sedum tisíc sto. A to přidávají po stovce, devadesáti korunách, že, to se dycky můj tatínek smával, dycky říkával mamce no, ty máš čtyřista důchodu, tenkrát to nebylo jinak, i když celé život dělala, že, von měl ale dvanáct nebo patnáct set důchodu, ale ty procenta, to je právě nespravedlivý, ty procenta když přišly, tak on měl dvě sta a maminka měla padesátikorunu. Takže ono to zůstalo, že tady ten nepoměr. Po těch všech přidáních ted'ko říkám, předevcírem, v pondělí, mně přišlo ze sociálky z Brna, přišlo přidání na sedum tisíc sto. Což teda měla jsem šest sedum set padesát, pak teda šest devět a ted' teda tohle.

On má docela vysoké výživné? Má, má, má, jako na jeho plat né, to pro něho těch sedum tisíc je nic. Pro něho je to nic a pro mě je to obrovský, já teda sem to sama od sebe nechala rozdělit na dvě poloviny, jo, to sem navrhla, že tři tisíce do spořitelny, čtyři mě, jenže sem nepočítala s tím, že se bude všechno zvyšovat, že se bude zdražovat, že teda všechno kolem nás bude ex drahý, tak nebýt tohoto, tak jsme s Karolínkou, to bysme nevyžily, jak, to by se nedalo. Když všechno spočítám, všechny placení a inkaso a všechno když spočítám dohromady, tak nám to vychází ale minus tři sta. Tak nebýt tam těch čtyřech tisíc, nebo těch třech, z těch, co chodí do spořitelny, jo, já na to takle nesahám, že bych z toho něco kupovala, ale zaplatím jí z toho hudebku, zaplatím byt, jo, platíme jako, není to nájem, oni tomu nazývají jako technické fond, jo, jenže no tak to je za měsíc pět set osumdesát tři koruny, ono to za ten rok taky něco vyskočí, že, takže když můžu, tak to zaplatím ze svýho, když ne, když mě to nende, no prostě doskakuju to co nemáme. Na plyn, na elektriku, většinou ta hudebka, ted' ju mám platit. Takže nebýt tady tohoto, tak vůbec nevím, jak bysme byly.

Máte někoho, na koho se můžete obrátit, když potřebujete pomoci? Jó, každičká chvílku, však včera, předevcírem, v pondělí měla besídku v hudebce, já sem nemohla, protože tady byli ti oknaři, chvála pánu bohu že byli, protože tady teklo vrchem, spodem, vokna jsem měla zašprajcovaný tyčká, protože se to votvíralo, to bylo hrozný, šak to mají dodělávat, tam tu tyčku mám jenom nasunutó na takové té pění, abych nebyla bez záclony, já nemám ráda holý vokna a tak sem byla doma, nemohla sem, tak sem volala Ondru, tak Ondra šel, dělá našťestí na ráno, tak s ním šel do hudebky. To je syn, no, ona ho má za bráchu, tatu, za všechno,

protože když je potřeba, tak... No on má tady stálý bydlíště, chodí sem za nama, on bydlí s přítelkyní, je mu pětadvacet, má přítelkyni, bydlí tady na Jiráskové, to je kousíček Potůčkama, pár kroků, no a Kája ta je tam pečená, vařená. Strýc Karolínky, no ale ona ho víc bere jako brášky a taky takovýho toho výchovnýho poradce. Protože vona na něho hodně dá, vona ho má strašně ráda, vona na něho hodně dá.

Něco, co by příštím prarodičům mohlo pomoci, co byste doporučila, co by nejvíc prarodiče, kteří mají svěřená vnoučata, potřebovali? Víte co bych přivítala? Ono se o tom jednalo, něco možná je, ale nás se to s Karolínkou netýká, za první bych fakt doporučila, aby se nezajímali vo to, jak bylo u sódu, jestli mají kde svůj pokojík, tak tady jedině na lustru, ale jestli mají co jest a co na sebe. A to nikoho celkem, já to řeknu lidově, netankuje, že, to je jim šuma fuk, když přindete na sociálku, přeběhnete přes padesátník, tak je to taky, tak to taky nikoho nezajímá, že teda třeba syn s váma nebydlí, což ty prarodiče třeba mají taky takový problémy, že tam mají někoho nahlášenýho, ten má svó rodinu, no ale už se to bere jako dohromady a nikoho nezajímá, že jako ten plat další tady není. A co bych jim vzkázala? Aby už jedná vzali ne na vědomí, ale aby to opravdu fungovalo tak, že stát to zaplatí a pak to vymáhá po nich sám. Protože to by bylo strašně fajn, protože hádáte se, dohadujete se, lítáte po sódech. Některý ty prarodiče to mají daleko, že nemůžó dojíždět, a nésó tak jak já, babka, kerá sedne za volant a fičí bůhví kam a je jí to fuk. Že, ale oni třeba nejezdí, nebo nemají tu možnost, tak si myslím, že by, by to bylo strašně fajn, kdyby to aspoň takle šlo udělat. Že by neměli toho běhání a toho lítání a toho starání tolik, přece jenom si myslím, že je to furt lepší, než kdyby ty děcka skončily v domově, nebo někde, aspoň mají domov, Karolína ta je teda tak na mě vázaná, že ju za chvílku budu mít fakt aji na tom záchodě, já jdu na záchod a ona stojí za dveřma a mluví se mnó, to má nejpilněj, nebo když si beru knížku, tak má nejpilněj a já si myslím, že těm prarodičům by to hodně, hodně pomohlo, aby se nemuseli casnovat, nebo hledat, shánět, jak to máte vědět?

Příloha VI – paní N.

Jaký byly problémy dodneška skoro nevíme, to se nedá říct. Jednoho dne syn z bydliště, kde se teda přestěhoval, kde žil s vnučkó, tak zavolal, že ho opustila družka. No a ted' teda prostě se jednalo asi o to, co s malou. Tak po povykládání teda jeho jako zážitků, tak prostě bylo zjištěno, že když byl v nemocnici, jelikož jeho zdravotní stav teda se odvíjel psychicky, jo, na tym byl tak nějak toto, co byl teda prostě v nemocnici, tak družka prostě teda měnila by se dalo říct, měnila partnera, no. Měnila partnera a přestěhovala se teda hnedle k němu, s ním teda měla ještě čtyřměsíčního syna a bydlela s ním a hotovo. Tam teda prostě se nastěhovala do takových podmínek, že jim byly děti nuceny být odebrány. V nějaké jedné místnosti s domácima zvířata, ale pět psů, co máme teda my zápis ze soudu, kočky a že teda prostě po tym malým ty psi málem teda chodili, jo, po tym. Takže z tohoto titulu a ted' teda byl prostě tážán sociálními pracovníky, co teda jak by zvládl, nebo jak, co prostě teda s tou malou, jo, nebo co s dětma. No tak prostě teda asi ho to napadlo, nebo sám, no prostě, tak že, že si ju určitě vezmeme my. To byl takové první impuls, potom teda prostě, protože museli něco nějak jednat, že, toho malýho samozřejmě bez problémů automaticky teda dávali hned do kojeneckého ústavu, jo, ten byl okamžitě dané pryč, no a na tu našu maló, tak teda se nás ptali, říkám no tak samozřejmě, protože sem si nedovedla představit, že kam by mohla jít, teda. Že, jediné ne do dětskýho domova, že. A my sami jsme teda ty naše děcka z dětských domovů měli vzítý, tak kam, tak to jako. No, takže my sme s tím teda souhlasili a tím pádem byl aji ze sociálních teda, vod sociálních pracovníc prostě dán návrh teda, že bude dána, nebo doporučována, nám dána do vopatrování a teda tím pádem hned rodiče byli mimo hru. Syn ze zdravotních důvodů, by se teda o dítě staral, jo, jenomže sám absolutně už ne, tak tím teda, že bude u nás, tak že prostě teda veškeró tu zodpovědnost budeme přijímat tím pádem my.

Mysleli jste si, že to bude na krátkou chvíli? Na dýl teda, jo, my sme počítali s tím, že to teda bude na dýl, že to nebude tady, jo. Tak tímto to teda vzniklo, no, dál už potom prostě tak nějak se to odvíjelo od toho, my sme ju měli jako vlastní, naše od narození, prostě už, holka je naše a hotovo.

Jak dlouho ji máte? No už tři roky je tady.

Jaké byly problémy? Problémy žádný, to jako žádný. My žádný problémy nemáme. Vona je hodná, poslouchá, dobře se učí. My sme ju prostě vzali, jak dyby to bylo naše třetí dítě, jo, a hotovo. Že se vo ňu musíme starat, že teda prostě veškerý toto, je naše a hotovo. No a tím pádem, že teda syn prostě, se ta jeho psychická stránka tak nějak to, tak. My ju máme jako za

svoju. *No a už si ju teda pomáha jako jinýmu, že, to je, čili všechno my teda jako jo, veškerý náklady, na teda prostě na voblečení, na školu, jo, na všechno teda prostě. Je naše, no.*

Platí někdo z rodičů výživné? *Akorát synovi bylo teda určený výživný, no tak to si teda samozřejmě inkasuju a to, a matce teda, to teprve teď je, během, za ty tři roky, teprve teď se bude v únoru projednávat. To už tam mysim máte taky, že.*

Jak to zvládáte po finanční stránce? *No musime, no. Dá se to zvládnout.*

Oba máte příjem, důchody? *No, takže to jako, po té stránce toto, no,*

Co platí syn, to by pokrylo náklady? *V žádným případě, protože jenom dyž si vezmete voblečení nějaký, že jo, nebo boty, todleto, dyť to máte tisícovku dáte za boty jenom. A ty boty má prakticky na jeden rok. Nebo na tu jednu zimu, že jo. Ted' sme jí koupili kozačky, že, no a to máte na maximálně tento rok a druhé rok se jí musí kópit znovu. Ted' kde máte jízdný, to máte každéj měsíc autobus, že jo, protože nahoru chodit. Pokud' byla tady dole, že jo, tak to bylo něco, ted' každé deň musí do školy nahoru na Komenskýho. No a to máte sto deset korun nebo kolik, že, nebo sto pět korun každéj měsíc. No ted' máte plavání, ted' zrovna mají plaveckej výcvik, cedulička jeden den, čtyři stovky a hotovo. A ted' máte nějaký sešity a todleto všeccko, že, tak tech patnáct set, co dává syn, to je. No a vot té matky zatím nedostáváme nic. Ted'ka bude ten sóď, jestli nám, jestli to, tak. Ale jináč.*

Koupí třeba matka něco? *Ne, ani dyž to řeknu takle sprostě, ani blbou čokoládu jí nepošle. Když má narozeniny, nebo svátek, nebo něco.*

Že by pomáhala s výchovou? *Ne, vůbec, vůbec, to prostě. Říkám, dyby, dyby, však paní to ví, když sem chodí, tak jí to povykládáme, říkáme tak dyby aspoň, nebo dyby jí zavolala večer. Telefon má, dyby zavolala, jesli si s nó může promluvit, ne. Jak se učí? Nezajímá, ne. Ta má asi svých starostí dost, tam s tím žitím, co žije, se svým manželem ted' a...*

Co by vám pomohlo? *No já nevím, no mě asi jako. No podle mýho jedině kdyby tem prarodičům dali nějaký peníze. Jo, na ty děcka. A naopak se jim ještě všeccko sebralo ted'ka, že jo, nebo sebere. To teda není ten náš případ, jo, to zase só ještě teda jiní, ale takle teda vůbec celkově prostě fakt nějakó tó korunó, jo, aby teda si myslím, že i ten stát by tím ušetřil, než teda dyby měly být v tech zařízeních a to.*

Příloha VII – paní N.

No tak pro nás to bylo, sice už je to sedum let, tak se budem muset vzpomínat vobtěžněj, ale mělo to takové průběh. Přišli sem Jarkovi rodiče a řekli nám – vzali nám syna. A my sme se ptali a co je, co se stalo, proč a že ho vzali do Brna do nějakýho ústavu, kam se dávají děti týraný rodičama, no a že teda jim byl vodebraný jako pro týrání a špatný zacházení. No tak my sme prostě se nám to zezačátku nezdálo, protože sme s nima nežili a nevěděli jsme, jak to v jejich rodině chodí, no tak jsme z toho byli takoví rozpačití, no ale dověděli jsme se adresu, kde to je, tak jsme se tam do toho ústavu rozjeli. Přijeli sme tam, kluk tam byl, vypadal celkem dobře, byl trochu zmatené a prostě byla taková řeč co bude dál, pak sme se tam dověděli, že to je přechodný místo, kde se ty děti dávají, když se odeberó rodičům, ale potom že musijó přijít z toho ústavu pryč, někam jinam, kde zůstanó trvale, v nějakým buďto diagnostickým ústavu, nebo nevím, neznám přesně ty názvy těch institucí. No tak my sme tam prostě jeli několikrát, já nevím, dvakrát nebo třikrát, no a pak teda to bylo nějak v červnu těsně před koncem školy, no tak pak jsme tam přijeli a domlůvali jsme se tam s tím personálem, jestli by bylo možný třeba ho vzít na víkend domů. No voni museli na to vyshánět nějaký povolení, někdo to musel schválit, povolit což se podařilo, no a my sme ho jedné nebo dvakrát si vzali na víkend domů a pak jsme ho tam zase odvezli, no a posléze to vyšlo tak, že už si ho můžeme nechat doma do té doby, než to bude vyšetřený, uzavřený a než někdo, nějaká instituce prostě rozhodne, co s ním bude, kde bude, kdo ho bude vychovávat, vopatrovat, kdo mu bude poručníkem a podobně. No a vod té doby teda zůstal u nás. No a protože prázdniny minuly, no tak prostě jsme ho přihlásili tady do školy, do jiné školy než kam chodil před tím, no pořídili jsme mu všechny potřebný věci, protože on prakticky celkem toho moc neměl, takže učebnice, zešity, aktovku, penál, psací náradí, nějak jsme to dali dohromady, no a začal chodit do školy. Já nevím, do které třídy tenkrát chodil, do sedmé. Prosperoval celkem průměrně. No můžu se do toho vložit teď, protože tam něco vynechal. No my jsme ho dostali přidělenýho do vyřešení případu. No tak uplynulo asi půl roku, byli sme několikrát u soudu v Blansku, no a případ byl vyřešen tak, že se nevrátil ani k rodičům, ani do rodiny, od maminky do rodiny jiné a byl přidělen nám. No a když teda už u nás jako mohl zůstat, protože to vypadalo, že to bude delšího rázu, no tak se mu tady vytvořily nějaký podmínky, dostal svoje místo na spaní, svoje pracoviště, dostal prostor v nábytku na svoje věci, pořídili sme mu nějaký oblečení, protože rostl poměrně rychle, tak se to muselo doplňovat a obměňovat, no a byl tady a prostě ubíhal rok za rokem, no a napřed ty výsledky v té škole byly celkem takový schůdný, ale postupem času se to nějak začalo horšit, my sme dostali doporučení, aby se na ně podívala

paní psychologka z poradny pro, jak se to menuje, pedagogická poradna, no tak sme ho tam zavedli a von se tam dostal do evidence a v té evidenci je prakticky doted'. Eště pořád tam vobčas dochází, paní doktorka si s ním dělá testy, kontroluje jeho vývoj tím myslím duševní vývoj, no dospěla k názoru, že je drobtáčko vopožděné mentálně, ale takle to není poznat. Von prostě jenom má názory, který příslušijó děcku, který je vo několik let mladší. Takže my jsme s tím celkem zezačátku, když jsme nevěděli vo co de, tak sme s tím se snažili bojovat, ted' se dřív snažíme přizpůsobovat a nějak mu to ulehčit a dostávat ho postupně do té jeho věkové kategorie, no něco se nám daří celkem snadno, něco se nám nedaří, protože von mezitím nabyl taky zletilosti, napřed' dostal v patnácti vobčanku, tak byl pán světa, že, von má vobčanku, von už může, ted' loni měl vosumnáct roků, tak je zletilé, tak to už je úplně neco jinýho, to už von si zvodpovídá za sebe sám, von je zvodpovědné, von všechno může, my mu do toho nemáme co povídat, no, jenomže postupně ted'ka přichází na to, že něco moc znamená taky mít za to zvodpovědnost a když někde něco napáchá, což se mu několikrát podařilo, no takže taky musí nest důsledky svýho jednání, což se mu vůbec nelíbí, protože jednak teda nemá prostředky, protože je študent, dělá poslední rok na učilišti, studuje, bude končit, letos by měl maturovat. Von je totiž manuálně dost zručné na svý leta a dost pracovité. Což se líbí jeho kantorům, protože jakmile je něco dělat ve škole - den otevřených dveří, výzdoba, ozvučení a já nevím takový věci kolem elektroniky to von je kádr, to von tam teda všecko zajišťuje, no, takže možná kantor trošku přivře voko, nebo na to bere nějaké vohled, ovšem známky mu tím nijak nevylepší, že, to je jasný, co má umět, to bud'to umí, nebo neumí a známky dobrý teda získává jenom s velkema vobtížema, moc se mu to nedaří. No jinak na co? Na co češtinu? A na co já nevím jiný předměty, kerý nepotřebuje k tomu svýmu, k té elektronice, to nikdy nebude potřebovat, tak na co by se to učil. Prostě biologii, dějepis, zeměpis, to só naprosto podružný věci, který von v životě nebude potřebovat a pořád ho do toho někdo nutí, přičemž to pořád někdo dokáže velice přesně specifikovat a přímo teda jako z říše zoologické. No abych se k tomu vrátil. Takže paní doktorka ho má v péči, dala nám vědět, že k maturitě asi bude potřebovat nějaký, nějakó pomoc od ní, takže s ním udělala testy, který potom dostala škola, takže při maturitě bude mít nějaký drobný výhody jako prodlóžení času, nebo ohled na, na krasopis a na řeč, vyjadřování, protože von teda píše dost strašlivě, že, dost, nebo takle, když člověk tuší kontext, tak to nějak vodhadne to slovo. Pokud se pohybujete v kalných vodách, nebo úplně neznámých, tak nemáte šanci to přečíst. A ani von. No, takže jenomže víme, že je dysgrafik, dyslektik, dysortografik a všechno možný, co paní doktorka teda zjistila, což ani přesně třeba nevíme, co to reprezentuje, no ale ona to ví, kantorí to taky vijó, tak snad to nějak se veme v úvahu, když bude maturovat, no. Jinak

pracovité je, no samozřejmě je taky svým způsobem tvrdohlavé, když se mu něco řekne, tak se rozčiluje, že von by to chtěl tak a že my mu do toho nemáme co povídat a že von si to zařídí, což někdy si zařídí teda. Ale rychle, rychle, když on rychle vzplane a jak rychle vzplane, tak zase rychle opadne. A přijde a omluví se a řekne tak sem to nemyslel. No teď vztahy mezi nama, dyž si vodmysl., my sme dvě generace vod něho. Takže my máme potíž odhadnót, co je v jeho generaci eště normální slovník a co překračuje. Takže my si musíme nechat líbit veškery excely, excesy, který von tady na nás předvádí a pak teprve, až se uklidní, tak se ho ptáme, esi si tak říkají normálně a nebo esi to je nějaké výraz nečeho, načez zjišťujem, že prostě to je normální, slova který za našeho mládí naprosto nebyly myslitelný, na veřejnosti nebo dokonce ve škole a v rodině už vůbec ne, tak só dneska běžný a já je slýchám i na ulici, když takhle potkávám skupinky mladých lidí, tak asi je to normální, no. Co se jazyka týče, čeština je popelka. Protože zřejmě se klade důraz na to, aby vůbec se dalo poznat vo čem je řeč, ale nějaký vyňatý slova nebo shoda podmětu s přísudkem, co to je podmět a přísudek, že. To samý násobilka a nějaký základní početní úkony, z hlavy, z paměti, sedmkrát vosum, na co pořebuju vidět, mám mobil a tam je kalkulačka, tak na co já se budu učit nějaký takový elementární věci.

Nějaké větší výchovné problémy? S posloucháním je potíž. Von nakonec teda udělá skoro všecko, co se mu řekne, ovšem trvá to neskutečně dlóho. Já mu řeknu, běž tam, dones to, jo jo, ale teď teda se musím ujistit. Že to slyšel. To je znamení, že řekne jo jo. Že tomu rozuměl, to už nemám jak si ověřit, protože von hned to nejde udělat. A von si možná vzpomene za tři hodiny, až třeba de spat, že měl vod někud něco donest, nebo někam něco zanest a nebo vodnest dopis do schránky nebo já nevím, co si mám vymyslet, no a s tím je teda drobná potíž. Ne že by to neudělal, nakonec to udělá dyž si vzpomene a dyž se mu zrovna chce a eště asi pětadvacet dalších podmínek, který teda tomu vyhovují. Na to má papíry - lehká mozková dysfunkce. To je vono. No jinak teda dyž se snažíme a držíme, nevypěníme my, což se někdy nezbytně stane jo, protože člověk taky není nekonečně trpělivý a todle, no ale dyž se stane a že to vydržíme a všechno překošeme, tak je s ním celkem dobrý pořízení. Dá se s ním mluvit, dá se s ním mluvit rozumně, je přístupné nějakýmu ponaučení nebo radě nebo tak, čímž nechcu říct, že to respektuje, to tak udělá, ale vyslechne to. No a když to vyslechne, tak já osobně si myslím, že když něco vyslechnu a vím o tom, že se to a to může stat, tak ať si udělá co chce, ale už ví, že za to musí nest odpovědnost, protože se mohlo stat to a to a někdy se to stalo. Von si třeba sám někde na ulici uzavřel smlouvu na telefon. To bylo uzavřeno na popelnici s cizím klukem, které mu napovídal naprostý nesmysly, protože když se to potom likvidovalo, tak s tím byla hromada práce a dotazy vod operátora, kdo vám to řekl a takle, naštěstí sem věděl,

jak se ten člověk menuje, co mu řekl, operátor tomu nechtěl věřit no a samozřejmě v zájmu zisku vlastní firmy to trvalo tři nebo několik měsíců, co prostě běžely poplatky a to vite, nacvičeným způsobem zaplat', nebo prodáme pohledávku exekutorovi a pak se budeš divit. Čemuž věřím. No takže prostě nás to stálo nějaký grécary, eště jedna věc nebyla vyřízena, udělá to znovu u jinýho operátora. Tak to už byl důvod teda k velké bórce že. No tak sme ho nechali trochu vydusit, sice sme po tajmu to zapravili taky, no ale už jsme mu nechali bit čumákem do betonu, vlastním čumákem do vlastního betonu, aby věděl, zač je toho loket. No a ted'ka už je to tak celkem vyřízený všecko, fakt je, že dost se vo to zajímá, dost tomu rozumí, takle pro kamarády zadarmo a tak dělá vopravy počítačů, radí jim jak co uvést do provozu, jak získat nějaký programy a prostě dělá poradce no a ale naprosto nemá obchodního ducha, dělá to z lásky k bližnímu a pokud je to ženská, tak to teda tuplem. No takže tak asi situace vypadá. Už jsem stejně zapomněl, co jsem chtěl říct, takže to musíme vodnekud' zase začít.

Jak to bylo s penězi, po materiální stránce? Po materiální stránce teda rodiče mu dali jeho věci, který považovali za nutný mu dat, což bylo nějaký možná voblečení, to bude vědět dřív babička, já si pamatuju jenom kuriózní věci jako brusle na botách, kerý mu byly malý a takový nějaký špeky. No dyž já to dopovím, co financí se týče, budu vo tom mluvit. No částku, která mu byla jako přidělena, tu rodiče platí. Obá dvě řádně, kerá byla soudem, jestli to stačí nebo nestačí, no na to, že je mu devatenáct roků, tak ta částka v žádným případě nemůže stačit. To nemůže pokrýt, protože já mu to někdy řeknu, to kolik se platí za stravu, kolik za to, kolik za to, kolik stojí nabití mobilu, kapesný mu musím dat, tak to je na takový běžný věci, ale co se týče jídlo a oblečení co stojí, tak to, na to to nestačí. A na to, že my sme teda, že máme jenom dva důchody, jiný peníze na něho nedostáváme a z těch dvou důhodů když se máme teda udržet tři dospělí lidé, tak to je, není to moc teda to, co dávají, tak to stačí tak na pokrytí těch jeho potřeb. No zaplatijó se mu obědy ve škole, dá se mu kapesný, nabije se mu mobil a to je tak zhruba všecko, co se z toho pořídí no.

Že by rodiče materiálně přispěli? Nikdy neměli zájem o to, to zaplatí jenom to, co jim bylo soudem určeno a jinak nemají o nic rodiče zájem.

Nějaká pomoc při výchově? Nikdy. Tak jak to proběhlo u sódu, dyž teda se ptali rodičů, jestli só schopni a nebo ochotni si syna vzít a vychovávat ho, tak matka řekla, že vzhledem k tomu, že syn má mozkovó dysfunkci, tak že není schopna vychovávat tak postižený dítě no a otec se k tomu vyjádřil, že je to bez komentáře, že nemá co by k tomu řekl. Tím to skončilo, no só na základě tady těchto věcí prostě rozhodl, že ho dostaneme jako na opatrování my.

Nějaká pomoc odjinud? Ne, nikdy nikdo. Ne. Nevzpomínám si.

On má ještě dvě sestry. Ze strany těch sester? Sestry só Boženka a Helenka. Sestra Boženka eště před pár letama dyž nabyła plnoletosti, tak pojala takové úmysl, že by si ho vzala, protože už je plnoletá a mohla by ho jako dostat do péče. Dneska dyž jí to připomenu, tak se chytá za hlavu, co ju to tenkrát napadlo a jak by to asi dopadlo, dyby se to podařilo. Protože my sme dvě, vcelku se podporujem a snažíme se a máme teda s tím plný ruce a nevím co všechno plný, práce. No jinak teda mezi Boženkó a Jarkem je vztah takové slušné, sórozenecké, tam to klape. Boženka se ted' vdala, má mimčo, takže Jarda je strécem, na což je patričně hrdé, že, no Helenka to je ta druhá jeho sestra, ta sdílí tatínkovy názory, způsoby, zvyky a s nama v kontaktu moc není, protože vono se říká koho chleba jíš, toho píseň zpívá, že takže když ju rodiče vydržovali na studiích, na vysoké škole, no tak musela asi taky brat vohled na to co chcó po ní, jak se má chovat ke komu, no a tatínek je poměrně velmi autoritativní, má vždycky pravdu a co řekne je nejlepší a jedině. No takže Helenka to měla těžší, ted' se taky nedávno vdala, no ale vodstěhovali se nebo možná se už vodstěhovali do svýho domečku, které si pořídili, ale zatím s nama v nějakým bližším kontaktu nésó. Z naší strany byl pokus udělané, dost teda takové odvážné, že sme se pokusili s ňó navázat styky i s jejím manželem, nevíme, asi se nám to nepodařilo, protože vod té doby se neozvali, neprojevujo zájem vo nějakó rodinnó sódržnost nebo to. No takže tak to vypadá ze sórozencama, s Boženkó dobrý, s Helenkó takový nijaký. K Božence i jezdí do Olomóce, stýkají se, oni tak jednou nebo i někdy dvakrát do měsíce přijedó sem a ted' budó prázdniny, tak už volali, jesi tam Jarek přijede, tak má o něho zájem, sestra.

Rozhodli byste se stejně? To je otázka, na které se dá odpovědět podle momentální nálady. Někdy je to v duchu té klasické věty – kdybych to byl béval věděl, tak bych to byl béval nedělal, ovšem krev není voda, Jarda je náš vmuk, je to naše rodina, je to naša krev, no a tenkrát moc na výběr neměl. Von sice navrhoval několik variant kam by mohl jít, který jeho dětskýmu rozúmku tenkrát se zdály schůdný. Ovšem když se na to podívá dneska, tak sám uzná, že ani jedno schůdný nebylo. Protože to byly varianty do rodin, který měly svýho až nad hlavu, starosti se zaměstnáním, s penězama, s vlastní rodinó, to nepadalo v úvahu. No a dyž sme se ho nějak potom ptali, proč neřekl nás, tak že z jednoho důvodu. Že to je moc blízko tatínka. No takže von chtěl někam dál jo, takže. Do Brna, do Rajhradu k bratrovi, k mýmu bratrovi, které tenkrát rozjížděl podnikání a měl plno hlavu a maminku staró. Takže no já nevím, asi bych řekl že ne, ale nakonec by to dopadlo, že jo. No a jenom je na tom to důležitý, že nám bylo ještě o sedum roků méně. A ted' ty roky přibyly a dyby se stalo, stat se může ledacos, ale má devatenáct roků, kdyby se za rok, za dva, za tři roky chtěl ženit a měl by zůstat tady, tak v žádným případě. Já už bych to nevydržela. No my už sme to jedno měli totiž,

dyž se vzali syn ze snachó, tak tady prvních já nevím dva roky jenom bydleli, do dvó let Boženky, tři roky, tak byli tady na byt, na stravu, já nevím co, no takže sme se taky prohýbali, no pak teda, dyž syn byl na vojně, tak sme mu zařídili eště před vojnó nějakó možnost bydlení, to potom se tam mělo chodit dělat, což teda nemohl, dyž byl na vojně, no tak se to řešilo nějakým náhradím způsobem, dědečkem, no a takže to už víme, vo co de, jo, takže to bysme už jako asi s tím těžko sóhlasili.

Kdybyste měli možnost něco změnit? Paní, to je asi případ od případu. Tady není univerzální ani doporučení, natož rada. To si prostě každé musí vyzkóšet, chyba je, že z toho není návratu, asi, jo, nebo je velmi vobtížné. Musí ale vědět, že to sebó nese úskalí a že jak praví řada českých přísloví, čiň čertu dobře, peklem se ti odmění, kdo jinému jámu kopá, sám do ní padá a další, takže to se nedá nějak univerzálně říct, prostě to si musí každé rozhodnót sám, jestli je ochoten ty oběti nebo já nevím jak to mám nazvat, přinášet i když ví, že přídó. S tím si může být naprosto jisté, že teda to nebude procházka. Ale před těma sedmi rokama, dyž teda to bylo rozhodnuto, tak já sem byla strašně ráda, že sme ho dostali zrovna my, že nám ho dali, vopravdu sem byla ráda, že nešel třeba do Jabloňan, protože tam só ve styku s těma rodičama, ale ted' už teda za těch sedum roků podruhý už rozhodně ne. No prostě sme trochu víc vopotřebovaní, než bysme byli, kdyby to nebylo. Já nevím, jak bych to schůdně řekl, dostali sme na frak a dostáváme, no. Ovšem zase na druhé straně, dyž si představím, že by ho tenkrát z toho brněnskýho ústavu poslali nekam do děcáku nebo do diagnosťáku, kde by teda se eště naučil to, co se učit jako nemusí, jo, tak su celkem rád nebo mám aspoň takové pocit uspokojení, že co sem mohl, to sem udělal. Možná blbě, ale rozhodně sem to zkusil. No takže to je asi tak, co se k tomu dá říct.

Příloha VIII – paní N.1

Vnuka jsem si brala do péče zhruba před dvěma lety, bylo to těsně po vánocích, kdy moje dcera padla do klinické smrti, následně do vigilního kómatu a o dítě se neměl kdo starat. Tak jakmile ju odvezli do nemocnice, tak jsem šla hned na sociální péči, aby mně bylo dítě svěřeno do péče. Tatínek dítěte s tím souhlasil, můj manžel také, protože tatínek dítěte s dítětem odmalička nevyrůstal a má svou rodinu, tak nikdy neměl o dítě zájem. Maximálně že jednou, dvakrát do měsíce se tam na hodinku ukázal. Tím pádem jsme žádali soud, abychom Bohouška dostali do péče. To nám opravdu bylo, byl nám svěřené a od té doby jsem začala shánět školku, zajišťovat doktory, prostě co bylo potřeba, tak jsme se s tím sblížili prostě, že dneska už můžu říct, že už s tím nemáme problémy. Zezačátku pochopitelně, že už děti jsou odrostlý, tak nám to dělalo problémy. Vzhledem k tomu, že už jsme byli svěma pánama, prostě nebyli jsme odkázáni na čas, časově jsem mohla pracovat od rána do večera, tím to skončilo, musela jsem nechat jednu práci, zaměstnání, kdy jsem chodila do práce na pět hodin, což bohužel nešlo, dítě se muselo musela začít vodit do školky, tak jsem zůstala pouze OSVČ, to co jsem měla jako vedlejší pracovní poměr, no a dítě chodí do školky, já si ho tam s radostí ráno odvedu, odpoledne vyzvednu, tak to pokračuje prostě, akorát teď máme další problém, poněvadž teď má jít do školy, musíme žádat o odklad, protože Bobiš je hrozně hravej, nechce se učit, odpovídá neču, nebudu, neumím, to jsou tři slova, který mu jdou perfektně, prostě nemá zájem vůbec vo nic, tak jsme se domlouvali s psychologkou, že tam máme druhého února přijít na nějakou prohlídku, na konzultaci, ve školce s tím naprosto souhlasí taky, aby šel o rok pozděj a on na tu školu nemá a vzhledem k tomu, že i růstově je hrozně malej. Byl momentálně na trhání všech zóbků, takže i špatně mluví, pochopitelně jazyk se nemá o co opřít, o ty zóbký, takže šišle, takže ani řečově by to prostě v té škole nešlo.

Chodíte s ním do poradny? Ne jen nárazově kvůli tomu odkladu. Nechodíme do poradny, byli jsme před rokem nebo v letě, ne letos, na jaře, opravdu bych lhala, na logopedii, kde nám pracovnice logopedie řekla, že to nemá smysl s ním chodit, protože už tehdy měl ulámaný zóbký a nešlo mu pořádně mluvit. Ale jako co ho zkoušela z různých tech testů, tak to mu postě šlo, ona říkala, že u něho je to zatím ještě zbytečný, že máme jít až v těch pěti, šesti letech, že až v těch šesti zhruba před tou školou uvidíme, jak bude mluvit, takže teď tam zase nemá smysl jít, protože nemá ani jeden jedinej zub. Takže prostě šišlá nebo výřečnost bude pořád špatná, dokud mu nenarostó nějaký zóbký. Takže to je další důvod, proč nejde do školy. Předpokládala jste, že si ho dcera vezme zpět? No tak maminka dítěte umřela jak jsem říkala, otec se nestaral o dítě ani teď nechodí za dítětem, vůbec nemá zájem, moje dcera starší

původně si ho chtěla vzít, která bydlí v Kuřimi, ovšem mají dost malinkej byt, když je tam prakticky moje druhý vnouče, který je o rok mladší než tady Bobišek, vyrůstají doted'ka jako sourozenci, protože ona každou volnou chvíli si ho tam bere a ty děcka jsou vyloženě na sebe fixovani, ale vzhledem k tomu, že tam opravdu není prostor na další postýlku, protože to je dva plus káká, no dva plus káká, není tam místo, oni říkali do budoucna, kdyby si vyměnili byt i my bysme si ho rádi vzali, ale vzhledem k tomu, že to děcko je tady zvyklý, toto je jeho domov, tak já už bych to teď neudělala. Teď už předpokládám, že pokud budem my zdraví, tak že do té dospělosti, do tech osmnácti let, nebo prostě co bude potřeba, pokud bude na školu, pokud mu to trochu půjde, tak bude určitě s námi, pokud to budem zvládat i my teda. Tatínek nemá zájem, neměl nikdy zájem, snad před rokem minulý vánoce si ho vzal na hodinu ven, že šel ke svým rodičům s ním nebo na velikonoce nebo vánoce nebo velikonoce, to už si opravdu nepamatuji, teď na vánoce se vůbec nezval, když měl Bobiš čtyři roky, tak jsme měli jako dětskou oslavu na chatě, tak to teda se svěma synama přijel, byl tam asi hodinu možná dvě, odjel a tím to prostě končí. Alimony, to se o ně hlásím já, vždycky na konci měsíce, tak buďto máme někde sraz, že mě je předá nebo si pro ně jedu, jeho slova jsou jenom jak se má Bobiš, pozdravuj Bobiše, posílám mu pusu. Tím jsme skončili veškeré zájem otce o dítě, takže tam prostě to dítě ani jak říkám, jenom přes mó mrtvolu, bych nedala. Protože to dítě by bylo chudáček. Takže to válcíme prostě, jak se to dá.

Jak je to s finanční otázkou? Ne tak nemáme problémy, ne, určitě ne, můj muž chodí do práce, má stále práci, nestalo se, že by v padesáti osmi letech, letech byl třeba měsíc na pracáku, ne, prostě tahem chodí do práce, já taky, takže u nás jako co se týká financí není problém. Vnuk má dva tisíce dvě sta mám pocit sirotčího důchodu a tisícovku dává tatínek, což předpokládám, že jakmile půjde do škole, že budu žádat o zvýšení, protože opravdu to je na zaplacení školky a kde só ostatní věci, že, takže toho tatínka zase nebudem moc tak protěžovat. Ale zatím to necháme tak.

Od koho se vám dostalo nebo dostává pomoci? Řešíme to tím způsobem, moje maminka teda má pětasedumdesát roků, ale je čiperná, zdravá, takže pokud potřebuji já abych byla v práci, tak jí zavolám, ona ho ve školce ve tři hodiny vyzvedne, já si pro něho o pěti o půl paté du, prostě jak přijedu, s manželem to řešíme tak, že pondělky já mám vyloženě volný, já ho ráno zavedu do školky, ne pondělky, středy, středy mám vyloženě volný, kdy já ho zavedu do školky a on ho vyzvedne ze školky a já nésu závislá časově prostě na dítěti, tak je to stejně i v pátek. Takže v týdnu vyloženě se samostatně o něho starám pondělí, úterý, čtvrtek, tedy opravdu ty dny si ho vyzvedávám pokud není něco akutního, že si de pro něho moje máma. O víkendy,

pokud má dcera volno v Kuřimi, není v práci, tak si ho bere ona s tím, že v pátek ho tam odvezu nebo ona si pro něho přijede a naopak, no takže to válčíme, ale dá se říct v pohodě.

Co by se mělo systémově změnit? Nic mě momentálně nenapadá, každé si to musí přizpůsobit tak, aby prostě to dítě bylo v pořádku, jak mu to vyhovuje, no to je těžko říct, to je individuální, že. Třeba jeho babička, dědeček prakticky opravdu jsem tam byla asi třikrát, čtyřikrát u nich po telefonicky na vánoce nebo tak tam na to není čas, tam jakkoliv, tak vím, že oni se o něho starat nemohou, poněvadž babička jeho má snad asi po mozkové mrtvici nebo něco, takže špatně mluví, nechodí a dědeček se musí starat o tu babičku, že a Bobiš ani není na ně zvyklý, když jsme tam byli, tak sedí jak puťa a prostě je stydlivé a on je stydlivé i tak, takže ani ho tam nenutím nějak, chodit.

Příloha IX – paní V.1

Popovídám, vnučku jsem si brala proto, že nám umřela dcera a vychovávali jsme ju vlastně už s dceró samy a takže byla tady zvyklá, chtěla tady být, k otcovi nechtěla v žádným případě, protože ho prakticky ani neznala, von vod necelý, než jí byl rok, tak von se prostě spakoval a šel pryč a nebylo ho, kolo našel manžel na nádraží aji s kabeló, tím to prostě tak nějak všechno zhaslo, co se týká placení, no, hm platil, neplatil, víc neplatil jak platil, no a, a dyž se teda to všechno vyřizovalo, tak von si potom zažádal, že von ju chce do výchovy, tak sme museli vlastně s Beátkó do Blanska na sociálku, ale vona dyž ho uviděla, tak byla úplně hotová s nervama, ta vůbec, ta se mě držela jak klíště... Kolik jí bylo? No bylo jí, to bylo, jí v září bylo jedenáct a maminka jí umřela šestýho srpna. Takže eště před tím jedenáctým rokem, no ale už už to bylo všechno takový. No a tak se mě jenom ptala, co se jí budó ptát na té sociálce, říkám Beátko nevím, ale určitě se tě budó ptat s kým chceš byt, kde chceš byt a jinak nevím, vony si tě děvčata tam zavolají a povykládají si s tebou. Já chcu byt s vama babičko, já říkám, no to musíš podle sebe co uznáš za vhodný, tak si to musíš všechno tam říct, no a tak jsme ju dostali teda bez problémů a ta byla šťastná jak blecha teda, protože byla na nás zvyklá taky tady.

Otce neznala? No málo, vona ho potom, to už je kolik let, co sme ho viděli v Boskovicích a já říkám Staněk a vona říká kde, já povídám támle s tím děckem malým, no a tak ted' už jako ví, ale dyby von byl, vona se s babičkó druhó stýká taky, ale von dyby tam byl, tak by tam nešla, vona říkala, že tam by nešla a že s ním nechce mít nic společnýho už vůbec. No a já jenom dyž sem to viděla, že von si žádá, já říkám panenkomarja, jak von ju chce vychovávat, k čemu? To by bylo úplně vo ničem. Protože ta jeho družka to je taky takovy individuum svým způsobem, no mysim to s ním taky moc nemá lehký, no ale to už byl její problém. A takže, a co se týká, no co nám taky pomohlo, já dyž sem jezdila do Brna do té vojenské, já sem ještě měla tu nohu v otevíračce, tak primář viděl, že su v černym a neviděl, co se stalo, tak se mě ptal a já říkám, že mně umřela dcera. A von mně povídá vod Beátky maminka? Já povídám jo a povídá paní V. co bude? Já povídám no budeme ju mět ve své péči a von mně povídá a nechcete poradit? Já povídám nevím si svým způsobem rady. Von vzal telefon a komusi ještě volal, nějaké paní doktorce, psychologce, dětské no a tak ta si nás potom zavolala a s manželem, jenom sami bez Beátky a hodně nám pomohla tak. Protože připravila nás na to, co všechno jak a tak no a že to bylo vopravdu, to nám taky hodně pomohlo. Protože sme vobá už v letech byli že, takže to bylo všechno hrozný. No, néhorši bylo...

Beátka pomoc psychologa potrebovala? *Ne, ne, ne zvládali sme to jako vsecko sami. Sice byla smutná, rok spávala s nama v ložnici, to nechtěla vůbec ve svém pokojíčku byt a dycky mně říkala a tak jedná dycky za čas babičko, já dycky než ste šli spat, tak sem plakala, bylo mně smutno po mamince. Já povídám já tě to věřím. Vona nám schází všem. Nejenom tobě, ale všem nám schází. A tak byla z toho taková. No a pak, po tem roce, tak sama si řekla, povídá babi já už bych šla do svýho pokojíčka, já povídám můžeš, tak si běž do svýho pokojíčka a tam už. Tak se dycky modlila, tam měla takové krásné vobrázek a měla strážnýho, tak k tomu se dycky modlila a néhorši bylo poprvni, dyž sme jako šli na vše svatý, tak vona povídá babi musím jít taky, já povídám no Beátko, co by mamka tomu řekla, kdybys nešla za ňó na hřbitov, to přece musíš a už s tím přítelem, tak se šli vobčas podívat na hřbitov a...*

Jak je to dlouho? *Deset let. Už deset tak jo, úplně bez problémů, vždycky. Pak aji vobčas třeba sama šla, s kamarádkó nebo... A já přindu na hřbitov a hotovo, já nemůžu jít ani do kostela. Jak začnó hrát varhany, já hotovo, já nemůžu ani do kostela, protože pak lidi na mě kórají, co se mně stalo nebo nestalo a já jak zahrajó varhany, hotovo. Ale jináč sme to vsecko zvládali, museli sme to zvládnót, protože já eště sem byla tenkrát měsíc po mrtvici, po těžké, sem nemluvila, nic, ale dostala sem se z toho asi, prostě asi to tak muselo byt, že sem se z toho dostala eště než se to s Iveto vsecko stalo. Takže nó a ze začátku tak sme hleděli eště vo tech prázdninách s ňó jet třeba do Hranic, my tam máme známý, tadyk nad Bečvó, Teplice, tak tam sme jako byli třeba dva dni nebo ze soboty na nedělu jenom u té známé no a tak aby vona se trošku rozptýlila a takový určitý výlety sme s ňó dělali a nebo potom já sem s ňó, začaly v Praze ty muzikály, tak sme jezdily s Matuškem na ty muzikály, to se jí strašně líbilo, byla šťastná, já povídám Beátko budeš mět na co vzpomínat s babičkó. A tak jo, vona to hrozně prožívala. No byly sme aspoň na třech nebo na čtyrech, ted' si honem nevzpomenu na keréch. Mušketýři, Kleopatra, pak sme eště byly jo Miss Saigon, to bylo krásny, taky.*

Byli s ní nějaké problémy? *Ne, ne, vůbec, ve škole si ju jenom chválili až do deváté třídy, to furt samý vyznamenání jenom měla, vona se strašně dobře učí, doted'ka teda ještě a je hrozně hodná, za vsecko poděkuje, pozdraví, to sem ju taky, to ju aji Iveta učila, prostě dycky jí říkala Beátko i dyž nekoho moc neznáš a viš, že já ho zdravím, tak zdrav taky. Tak vona jo, vona každýho zdraví, já vyperu prádlo, babičko děkuju za vyprání. Vsecko. Tak to sme, absolutně sem měla strach, dyž ted' só takový ty partie všelijaký, aby se nechytla, já dycky sem jenom říkám, povídám Beátko prosím tě jenom si vyber taková kamarádku, hlavně aby tam nebyl alkohol a nekóřit, přitom já teda kóřim. Vona dycky babi to smrdí a já chodim kóřit ven, já doma nekóřim. Vubec. A nekóřim už taky toli, jenom tak nic moc, tak do tech deseti cigaret, tak, sice doktorum to zapírám, ale to se nedá nic dělat, no. A jináč teda vopravdu třeba vo té,*

z té puberty to sem mívala strach, aby voprawdu se nekde nezatodle, ale vona byla tak naučená už, že kam šla, já říkám prosim ti, kam budeš? Všecko mně řekni a kam deš, kdy přindeš a tak dál, protože já se vo tebe strašně bojím a vona to voprawdu respektuje doted'ka, to kolikrát mně říkala to holky, už dyž byla už na té střední, na té informatice, tak vona povídá holky ty vůbec neříkají kam dó a kdy přindó. Já říkám no tak to je teda hezký a povídám pak se nemužó divit rodiče, dyž se neco potom stane. Že nevijó vůbec, kde děcko je. Já říkám já musím mět vo tebe, vo tobě přehled dyž si, já dyž to bude nejaký divný, tak bud' tě řeknu že ne a nebo já sem ju teda póstěla a nebo sem pro ňu chodila třeba, byla mysim ale dvakrát tadyk na té Fabrice s Luckó tady ze spodu a tak to sem dycky pro ně jela. Autem. Já říkám vo tolika vo tolika přijedu a tak dycky byly už nachystaný a jely sme domů. Takže žádný takový nedělaly ...A ted' už s tím přítelem tak spíš zase jedó do Kunštátu, ale taky to je jedná za měsíc, za dva na diskotéku nebo tak a jinak bud' só v Blansku, tam von hraje bejsbol, tak chodijó na ten bejsbol, von mívá tréninky a zápasy, no a tak tohle a jinak že by nekde laufrovali jako ne, nemůžu říct. Voprawdu to teda...

Pomáhal otec? Ne. Vůbec, vůbec se, von ji nedal k narozeninám, vod malinka ne, to akorát Iveta, eště dyž žila, tak z něho dokázala vy vymámit neco k narozeninám nebo na vánoce a to přivezl třeba až na Štědré deň v poledne neco a nebo mu řekla co ji má kópit, jinak neviděla vod něho ani korunu, ani k svátku, ani k narozeninám, k ničemu. Vubec. Von vubec nemá vo ňu zájem. Vubec. A já su spíš ráda, protože vod něho by se nenaučila nic dobrýho, to jako...

Výživné platil? Hm, platil, neplatil. Von víc neplatil, jak platil, až potom sme teda museli eee jako na sociálku, tak děvčata co tady chodily, tak to už bylo dost', to už měla ale tech sedumnáct let, tak se to domluvilo, že von měl exekuci na plat. Takže to se, to chodil, to dělal tady u toho Přikryla ty vrata, tak Přikryl mně to všecko posílal na účet, tak to bylo všecko v pořádku akorát jedná přišel a povídá paní V.I to je hrozný, von pré mně zpronevěřil peníze. Tak já mu strhávám pro sebe aji pro vás. Povídám no nedá se nic dělat, když je to magor, tak je to magor no. Ale jinak vod něho neviděla nic. No a ted' už dva roky, vod prvního března, ted' to bude dva roky, co přestal platit, že je nezaměstnané a nevidíme ani korunu, dyž sme loni požáda..ho jako na policajty, trestní oznámení sme na něho podali, no tak nám přišlo, že na tři měsíce s ročním odkladem. Takže to je mně nic platný. Já sem říkala, kdybych mohla jít do práce, tak bych si nekde šla na půl dne uklízet, ale já fakt nemůžu. Já bych nestíhala vůbec nic. Protože s tó nohó mám hrozný problémy a letos eště sem v lázních vlastně celý lázně proležela, já sem chytla růžu. A to bylo něco. Čtyrycítiky horečky, nesměla sem vůbec stópnót, nic. Sestřičky mně chodily nosit voběd, léky mně teda daly, kdy to mám přesně brát, eště doma sem brala antibiotika, no bylo to, takže...

Dalo by se pomoci prarodičům? *No vůbec já nevím. No névic sem považovala, že von je tak neschopné a sprosté, že prostě nadělá děti a neplatí na ně. Já říkám to umí každé blbec. Ale starat se a vychovat to k něčemu, to prostě, to je, to dyž slyším vod té jeho maminky, ta poslední vnučka, tu vona úplně nesnáší. Vona říká ta je drzá jak sto vopic. Že to pré je hrozný. Tak jak von ju chtěl vychovávat, když vona byla zvyklá, Iveta ju vopravdu vod malička vychovávala ne po zlým, po dobrým. Iveta na ňu nevztáhla ruku. Nikdy. Vona po dobrým. Dycky jí říkala Beátka chové se jak běloch. To se musím dycky smát, jak tady toto, sem jí to vonehdá připomněla, povídám Beátko viš, co tě říkala maminka? Chové se jak běloch.*

Finančně jste to zvládali jak? *No všelijak. Všelijak jak se dalo, no tak vona bere čtyry tisíce, ted' má čtyry a půl tisíce důchodu, no tak to mně chodí, to sem si nechala posílat na účet, tak dyž je prostě bída, no tak já si kartó vyberu tu nénutněši částku, abych já prostě vůbec mohla vyjít. Protože vopravdu...*

Jinak jí to spoříte? *No spořím jí eště. No protože copak vím, co bude? Tak aby, ted' jí spořím tisíc korun eště. Aby měla nějakó korunu, protože nevím, co vůbec v dnešní době je to katastrofální, děcka nemůžó zehnat praxi, nemůžó zehnat prácu, nemůžó nic a voni jim vykládají, aby si nadáli půjčky a z čeho to ty děcka budú splácet? To přindó vo střechu nad hlavó potom nebo jak voni si to představují ti bachroni tam navrchu?*

Co by se dalo změnit? *Já co by se dalo změnit, no trošku víc podpořit. Anebo prostě udělat takové zákon, neplatíš tak deš sedět a až se vysedíš a zaplatíš, tak pudeš. Tak, jak to bylo za komunistů. Dokud', já vím, že to taky nebylo všecko akorát nebo to, ale přece voni museli tam dělat, v tech arestách a museli splácet. Tak aspoň tu korunu nějakó aby von musel platit. A né aby mně tady dlužil šedesát tisíc. To je, protože von má platit dva a půl tisíce. A to só pro mě velký peníze. Neska. To je, ale jenomže vona je taková, že vona aji dyž nekde něco jí du kupovat aby, aby to nebylo moc drahý, no tak taky no, už to ví, vidí, že my s tím dědem co můžeme dělat.*